

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 12 (170) 2014

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, conferențiar universitar, decanul Facultății de
Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Stilizator *Antonina DEMBIȚHI*
Machetator *Maria BONDARI*

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniu Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînza (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Victor VOLCINSCHI, Mariana BORDIAN

Natura juridică a raportului de furnizare a energiei
electrice consumatorilor casnici (prin prisma
contenciosului administrativ)..... 2

Alexandru ARSENI, Nicolae GHEDROVICI

Autoritatea judecătorească și unele cerințe întru
realizarea autentică a actului de justiție: regle-
mentări legale și abordări teoretice 9

Iurie MIHALACHE

Cadrul juridic de reglementare a întreprinderi-
lor de stat și municipale 12

Alexandru CUZNEȚOV, Claudia SUHAN

Particularitățile dezvoltării și aplicării comu-
nării orale în procesul studierii disciplinei Dreptul
afacerilor prin prisma metodei proiectului
(articol didactic) 17

Veaceslav ZAPOROJAN, Sergiu STRATAN

Considerații teoretico-practice privind instituția
angajării răspunderii Guvernului în fața Parla-
mentului 27

Nicolae ROȘCA, Ana ILANA

Necesitatea specializării instanțelor competente
în materie de insolabilitate 32

Василий ФЛОПЯ

О некоторых общих проблемах здравоохра-
нения в Молдове, России, Румынии..... 36

Svetlana PRODAN

Conceptualizarea corupției prin prisma regle-
mentărilor naționale și internaționale în contex-
tul integrării în spațiul european 39

Ion ȚIGANAȘ

Analiza criminologică a infracțiunii de contra-
facere. Reacția socială împotriva fenomenului
de contrafacere 42

Livia ZAPOROJAN

Evoluția reglementărilor legale privind plurali-
tatea de cetățenii în Republica Moldova 49

Recenzie la studiul monografic al conferen-
țiarului universitar doctor Alexandru Arseni
*Legitimitatea puterii de stat – principiul edi-
ficator al statului de drept și democratic con-
temporan. Argumentare științifică și confirma-
re practică* 55

NATURA JURIDICĂ A RAPORTULUI DE FURNIZARE A ENERGIEI ELECTRICE CONSUMATORILOR CASNICI (prin prisma contenciosului administrativ)

Victor VOLCINSCHI,

doctor în drept, profesor universitar (USM)

Mariana BORDIAN,

magistru în drept, lector universitar (USM)

REZUMAT

Consumatorul, în calitate de persoană fizică ce comandă, procură produse ori beneficiază de servicii, inclusiv de furnizare a energiei electrice, are dreptul la o protecție specială din partea statului prin reglementarea raporturilor juridice de furnizare a energiei electrice. Actualmente, instanțele judecătorești responsabile de supravegherea raporturilor de furnizare a energiei electrice sunt instanțele de contencios administrativ, însă în doctrina juridică se prezintă controverse referitor la determinarea naturii juridice a acestui raport.

Cuvinte-cheie: energie electrică, consumator, instanțe judiciare, contencios administrativ, serviciu public.

RESUMÉ

Le consommateur en qualité de toute personne physique qui procure des biens ou des services, y compris la fourniture d'électricité, a le droit à une protection spéciale de l'Etat par la réglementation des relations juridiques de fourniture de l'énergie électrique. Les instances judiciaires responsables sur la surveillance des rapports de fourniture de l'énergie électrique sont les tribunaux administratifs, mais la doctrine juridique présente des controverses sur la détermination de la nature de ce rapport.

Mots-clés: énergie électrique, consommateur, instances judiciaires, tribunaux administratifs, service public.

Raportul juridic de furnizare a energiei electrice consumatorilor casnici prezintă controverse referitor la determinarea naturii juridice a acestuia, fiind plasat impropriu sub normele instituției contenciosului administrativ. Diferitele concepții și caracteristici ale contractelor administrative conturează ideea distincției între furnizarea energiei electrice ca serviciu public, în baza unui contract administrativ prin achiziții publice și furnizarea energiei electrice, în baza unui contract civil.

Denumirea raportului juridic de furnizare a energiei electrice își are explicație inclusiv în sensul noțiunii de *furnizare* care adesea este substituită prin noțiunea de *livrare*, dar care în esență comportă același sens, cu excepția conotației contextului juridic. Legea Republicii Moldova (în continuare RM) nr.137 din 1998 (abrogată prin Legea nr.124/2009) definea *furnizarea* ca fiind *achiziționare și vânzare de energie electrică*. Legea RM nr.124/2009 (în vigoare)²⁶ definește *furnizarea* ca *vânzare, inclusiv revânzare a energiei electrice procurate*. Acest sens se regăsește și în prevederile pct.13 din Hotărârea Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică (în continuare – ANRE) nr.393/2010¹⁸ care menționează că *furnizorul este obligat să dea acordul în scris cu privire la livrarea energiei electrice de către consumatorul final subconsumatorului*. Aceste

noțiuni denotă o conotație distinctă în context juridic. Astfel *furnizare* este „procurarea mărfurilor prin vânzare sau punerea la dispoziție a serviciilor, contra plată, în baza unei înțelegeri prealabile”¹⁷. Conform *Dicționarului explicativ*¹⁷, *livrare* constituie „furnizarea, predarea mărfurilor, prestarea serviciilor”. Textele actelor normative referitoare la energia electrică atribuie totuși noțiunii de *livrare* un alt sens, utilizându-se pentru cazurile referitoare la alimentarea cu energie electrică a subconsumatorilor de către consumatori finali. Astfel, realizând o retrospectivă evolutivă a normelor legale referitoare la ideea menționată, subliniem că, potrivit pct. 3.7 din Hotărârea ANRE nr.42/2001 (abrogată)¹⁹, *livrarea* energiei electrice de către un consumator unui sau mai multor subconsumatori nu se consideră *furnizare de energie electrică*. Prevederea expusă își găsește reflectare și în Hotărârea Guvernului RM nr.1194/2005 (abrogată)²¹, dar sub un alt aspect, și anume, conform pct.3.9 *nu este considerată furnizare de energie electrică alimentarea cu energie electrică a unui subconsumator de către un consumator în limitele locului de consum*. Aceeași formulare o conținea și pct.12 din Hotărârea ANRE nr. 314/2008 (abrogată)²⁰.

Practicarea acestei activități de *livrare* implică furnizorul, care poate fi doar titular de licență pentru furnizarea de energie electrică, *acordul*, în timp

ce pentru calitatea de potențial consumator final, care livrează energie electrică subconsumatorului, e necesară încheierea unui antecontract, condiționat de acceptul sau refuzul furnizorului.

Obiectivele acestui articol constau în analiza comparativă a evoluției furnizării energiei electrice ca serviciu și ca act de vânzare, cercetarea criteriilor de delimitare a acestora. Cercetarea caracteristicilor determinative și comparative specifice contractului administrativ și contractului civil. Realizarea distincțiilor și asemănarilor dintre activitatea de furnizare ca obiect al prestării de servicii și ca obiect al vânzării-cumpărării.

Menționăm că statul cedează prestarea unor servicii subiecților de drept privat prin diferite forme de realizare a parteneriatului public-privat. Mecanismele și formele de realizare a serviciilor publice în contextul reformelor autorităților administrației publice și a introducerii instituției contenciosului administrativ au creat premise pentru dispersarea procesuală a valorificării unor acte juridice. Respectiv, s-a produs o simbioză a actelor juridice civile și a actelor administrative prin asimilarea nejustificată a unora de către altele.

O astfel de situație s-a produs și cu actele juridice civile care au drept izvor raportul juridic de furnizare a energiei electrice consumatorilor casnici. În continuare, vom expune din punct de vedere practic și teoretic cauzele și circumstanțele care au condus la „rătăcirea” actelor juridice civile și a înscrisurilor probante printre actele administrative.

În accepțiunea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție (în continuare – PCSJ) a RM nr.10 din 2009²² cu privire la practica aplicării de către instanțele de contencios administrativ a unor prevederi ale Legii contenciosului administrativ²³, furnizarea energiei electrice este considerată un serviciu de interes public, fapt ce a determinat ca anumite litigii rezultate din raportul juridic de furnizare a energiei electrice consumatorilor casnici să cadă sub incidența normelor contenciosului administrativ.

În context menționăm:

1) Hotărârea Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.3c/a-882/2012 din 30.10.2013, prin care instanța de contencios administrativ respinge acțiunea înaintată de C.V. împotriva Î.C.S. „Red Union Fenosa” S.A. cu privire la anularea actului nr.A11358 de depistare a încălcărilor clauzelor contractuale și a Fac-

turii de plată pentru energia electrică în baza acestuia, ca fiind neîntemeiată⁷;

2) Hotărârea Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.3c/a-938/2012 din 09.12.2013, prin care instanța „examinând cauza în contencios administrativ a dispus admiterea acțiunii reclamantului S. Ș. împotriva Î.C.S. „Red Union Fenosa” S.A. privind contestarea actului administrativ și anularea Actului nr.A10329 de constatare a încălcării clauzelor contractuale, Actul nr.XXXX de control al echipamentului de măsurare și Factura de consum a energiei electrice din 26.04.2012”⁸.

3) Hotărârea Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.3c/a-1047/2012 din 14.12.2013, specifică precum că „examinând în procedura contenciosului administrativ cererea de chemare în judecată înaintată de către L.N. împotriva Î.C.S. „Red Union Fenosa” S.A. privind anularea actului, excluderea din factură a sumei, în conformitate cu art.17, 25-27 din Legea contenciosului administrativ nr.793 din 2000, instanța respinge acțiunea ca neîntemeiată”⁹.

4) Hotărârea Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.3c/a-24/14 din 19.02.2014, precizează ca „examinând în procedura contenciosului administrativ cererea de chemare în judecată înaintată de către X.X. împotriva Î.C.S. „Red Union Fenosa” S.A. privind anularea Actului de control nr.XXX, anularea Facturii XX, recalcularea sumelor, încasarea daunei morale pentru neprezentarea informației, instanța o respinge ca nefondată”¹⁰.

5) Hotărârea Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.3c/a-234/2010 din 06.12.2010, indică precum că „examinând în procedura contenciosului administrativ cererea de chemare în judecată înaintată de către S.I. împotriva Î.C.S. „Red Union Fenosa” S.A. privind declararea nulă a Procesului-verbal și a Facturii instanța o respinge ca neîntemeiată”¹¹.

6) Decizia Curții de Apel Chișinău nr.2r-941/13 din 27.05.2013 pronunțată în pricina civilă la acțiunea împotriva Î.C.S. „Red Union Fenosa” S.A. privind anularea Actului de depistare a încălcării clauzelor contractuale nr.A și a Facturii de consum pentru energia electrică¹² și altele^{13,14,15}.

În literatura de specialitate, desprindem și ideea potrivit căreia „contractul de furnizare a energiei electrice constituie varietate a contractului de vânzare-cumpărare din categoria contractelor publice”¹⁶.

În consecință, în temeiul celor expuse, considerăm necesar a analiza noțiunile de serviciu de interes public inclusiv, pe motiv că Legea RM nr.793/2000²³ prin atribuirea calității de autoritate publică persoanelor de drept privat care sunt împuternicite să presteze un serviciu public, califică furnizarea energiei electrice drept serviciu public. Astfel, prin **serviciu public** se înțelege activitatea organizată sau desfășurată de o autoritate a administrației publice pentru a satisface nevoi sociale în interes public³.

Considerăm că furnizarea energiei electrice nu poate constitui obiect de reglementare al contenciosului administrativ în accepțiunea existentă în prezent, fără delimitarea *raporturilor civile contractuale de raporturile administrative contractuale sau a contractelor civile de contractele administrative*.

În susținerea afirmației, autorii Hotărârii PCSJ nr.10 din 2009²², invocă faptul că, potrivit legii, „*actul administrativ este manifestare juridică unilaterală de voință, cu caracter normativ sau individual, din partea unei autorități publice în vederea organizării executării sau executării în concret a legii*”. De asemenea, se menționează că „*actului administrativ este asimilat contractul administrativ și nesoluționarea în termenul legal a unei cereri*”. Noțiune cu un conținut similar conține și art. 2 din Legea contenciosului administrativ nr.554/2004 a României³², care prevede că „*actul administrativ este actul unilateral cu caracter individual sau normativ, emis de o autoritate publică în vederea executării ori a organizării legii, dând naștere, modificând sau stingând raporturi juridice; sunt asimilate actelor administrative și contractele încheiate de autoritățile publice care au ca obiect: punerea în valoare a bunurilor proprietate publică; executarea lucrărilor de interes public; prestarea serviciilor publice; achizițiile publice*”.

Contractul administrativ ca și concept își are originea în doctrina franceză analizată în lucrarea savantului francez Gaston Jeze³⁷, în care a stabilit elementele caracteristice ale contractului administrativ. Valorificând conținutul contractelor administrative, G. Jeze³⁷ indică elementele caracteristice ale acestuia menționând: existența unui caiet de sarcini și condiții generale care cuprind și reguli exorbitante de drept comun; angajamentul de cooperare activă și persoana furnizorului la funcționarea serviciului public; contractul încheiat în legătură cu funcționarea unui serviciu public implică aplicarea

unui regim de drept public; inserarea unei clauze, prin care părțile declară că sunt de acord să se supună jurisdicției administrative. Un alt savant francez Jean Rivero pune la bază alt criteriu și se axează pe tipurile contractelor, delimitând contractele încheiate de administrația publică în două mari categorii: contractele administrației și contractele administrative. Contractele administrației sunt contractele identice cu cele ale particularilor, așa cum sunt definite și reglementate de Codul civil, iar contractele administrative sunt acelea prin care administrația încredințează unui particular (persoană fizică sau juridică) executarea unei lucrări publice sau efectuarea unui serviciu public³⁴.

Distincția dintre regimul contractelor administrative și cel al contractelor civile e remarcată și de profesorul E. D. Tarangul citat de savantul Gh. Avornic¹ care menționa că „regimul juridic special căruia îi sunt supuse contractele administrative, se caracterizează prin forme speciale necesare pentru încheierea lor, precum și de principiul special cu privire la executarea lor”.

Astfel, constatăm distincții teoretice clare între contractele administrative și contractele civile, acestea fiind axate pe trei piloni, și anume: 1) părțile contractului; 2) obiectul contractului și, respectiv, 3) inegalitatea juridică a părților în contractele administrative și egalitatea juridică în contractele civile.

Pentru evitarea redundanțelor, în temeiul celor expuse, considerăm că se conturează opinia, potrivit căreia furnizarea energiei electrice constituie serviciu public în sensul prevederilor Legii contenciosului administrativ nr.793/2000²³ doar în raporturile juridice contractuale rezultate din contracte administrative. Respectiv, contractul de furnizare a energiei electrice ce are ca **subiect o autoritate publică**, inclusiv persoanele juridice de drept privat, asimilate autorităților publice, va fi un contract administrativ dacă va întruni elementele caracteristice acestuia.

Concepțiile și caracteristicile contractelor administrative conturează ideea că, deși acestea au ca **obiect** prestarea unui serviciu public sau al unui interes public, faptul nu trebuie generalizat absolut.

Urmează să distingem între activitatea de furnizare a energiei electrice ca serviciu public în baza unui contract administrativ, materializat sub formă de achiziții publice și furnizarea energiei electrice în baza unui contract civil cu clauze obligatorii

(standard). Punctul de legătură determinant care diferențiază aceste categorii de contracte este obiectul acestuia. În cazul în care obiectul raportului juridic va fi furnizarea energiei electrice ca serviciu public, întrunind elementele constitutive ale contractului administrativ, acesta va fi supus regimului juridic de drept public.

În cazul în care obiectul raportului juridic va fi furnizarea și utilizarea energiei electrice pentru necesități casnice, excluzând consumul aferent activității de întreprinzător sau activității profesionale, așa cum se prevede în art.4 din Legea nr.124/2009²⁶, acesta va fi un contract civil supus regimului juridic de drept privat. Din prevederile menționate, observăm că instituția contenciosului administrativ înglobează jurisdicțional contractul administrativ, însă e necesar să stabilim dimensiunile acestei achiziții.

Raționamentul *supra* se desprinde și din natura juridică a contractului administrativ în dreptul francez care, în acest sens, prezintă interes sub aspect jurisdicțional. Astfel, în sistemul judiciar francez, competența judiciară în soluționarea litigiilor apărute ca rezultat al îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor din contractul administrativ aparține tribunalelor administrative sau curților de apel administrative, ori, după caz, Consiliului de Stat³⁶. Mecanismul este propriu și legislației României care rezultă din art. 2 al Legii contenciosului administrativ nr.554/2004³².

Legea României nr.554/2004³², deși utilizează în conținut termenul de contract administrativ (de exemplu în alin.(6) art.7, alin.(2) art.8), a evitat să definească această noțiune. Cu toate acestea, restricționează categoriile contractelor care cad sub incidența contenciosului administrativ și la lit. c) art. 2 prevede că sunt asimilate actelor administrative și contractele încheiate de autoritățile publice care au ca **obiect** punerea în valoare a bunurilor proprietate publică, executarea lucrărilor de interes public, prestarea serviciilor publice, achizițiile publice. De asemenea, se admite că prin legi speciale pot fi prevăzute și alte categorii de contracte administrative supuse competenței instanțelor de contencios administrativ. Prevederile Legii nr.793/2000 a RM sunt mai largi la determinarea obiectului contenciosului administrativ, statuând că litigiile rezultate din contracte administrative sunt de competența contenciosului administrativ. După cum am menționat, po-

triv art.3 din Legea nr.793/2000 a RM, obiectul al acțiunii în contenciosul administrativ îl constituie actele administrative cu caracter normativ sau individual, iar conform art.2 din Legea menționată, actului administrativ este asimilat contractul administrativ. Spre deosebire de legislația altor state, art.2 din Legea menționată definește contractul administrativ ca fiind „un contract încheiat de autoritatea publică, în virtutea prerogativelor de putere publică, având ca obiect administrarea și folosirea bunurilor proprietate publică, executarea lucrărilor de interes public, prestarea de servicii publice, activitatea funcționarilor publici care reiese din relațiile de muncă reglementate de statutul juridic al acestora”.

Inegalitatea de poziții a părților este considerată caracter juridic de bază care distinge contractul administrativ de alte categorii de contracte. Afirmatia expusă este susținută de savantul Gh. Avornic care menționează că „contractul administrativ urmărește o mai bună funcționare a serviciului public, și, de aceea, nu presupune un echilibru perfect de interese caracteristic contractelor civile și comerciale. Acordul de voințe apare astfel, pe fondul unei inegalități juridice între cocontractanți, ce decurge din poziția de superioritate a autorității publice”³¹.

Specificație similară constatăm și în opinia doctrinarului C. Bragoi, potrivit căruia în temeiul faptului „că contractul administrativ este de neconcepție, dacă una din părți nu este o autoritate de stat, atunci aceasta mai are și niște atribuții specifice ce cad sub incidența dreptului administrativ. Aceste atribuții stabilesc o anumită inegalitate între părțile contractului administrativ, însă fără de care nu este posibil de a sublinia importanța acestuia”³⁴.

Admitem așadar că criteriul inegalității părților în contractul administrativ i-a determinat pe autorii Hotărârii PCSJ nr.10 din 2009²² să afirme că „din categoria contractelor administrative fac parte contractele de concesiune, reglementate prin Legea RM nr.534/1995³¹, contractele de achiziții publice, reglementate prin Legea RM nr.96/2007³⁰, contractele de prestare a serviciilor publice de gospodărire comunală, cum ar fi: de alimentare cu apă potabilă și menajeră, de furnizare a energiei termice și electrice, de canalizare și epurare a apelor uzate și pluviale, de salubritate, de administrare a fondului locativ public, de administrare a domeniului public, reglementate prin Legea RM nr.1402/2002²⁵, alte contracte de

prestări de servicii de interes public sau de executare a lucrărilor de interes public național sau local”.

În context menționăm că Legea RM nr. 1402/2002²⁵ nu atribuie furnizarea energiei electrice la categoria de servicii publice de gospodărie comunală. Rezultă că autorii Hotărârii PCSJ nr. 10 din 2009²² și-au atribuit competențe legislative. Mai mult ca atât, Hotărârea menționată explică că procesele verbale privind consumul fraudulos al energiei electrice și termice, al gazelor naturale, apei potabile și menajere pot fi contestate în ordinea contenciosului administrativ.

Considerăm că procesul verbal privind constatarea consumului fraudulos nu întrunește condițiile actului administrativ în sensul contenciosului administrativ. În context specificăm că consumul fraudulos în accepțiunea pct. 2.4. din Hotărârea Guvernului RM nr. 1194/2005 (abrogată)²¹ constituia sustragere ceea ce-l atribuia componenței unei contravenții sau a unei infracțiuni penale care avea drept izvor executarea unui contract civil de furnizare a energiei electrice consumatorilor casnici. Prin Hotărârea ANRE nr. 314/2009 (abrogată)²⁰ s-a renunțat la noțiunea de „consum fraudulos”, nefiind preluată nici de Hotărârea nr. 393/2010 în prezent în vigoare⁵⁴. Deși noțiunea nu se mai conține în actele normative, aceasta continuă să apară în hotărârile judecătorești^{5,14,15,16}.

Prin prisma Legii RM nr. 1402/2002²⁵ furnizarea energiei electrice nu este un serviciu public, sau, dacă prezintă caractere ale acestuia, ar trebui să cadă sub incidența contenciosului administrativ, așa cum se afirmă în Hotărârea PCSJ nr. 10/2009²².

În context vom **indica particularitățile distinctive ale serviciului public** pentru a desprinde caracterele determinative în stabilirea dimensiunilor și parametrilor activității de furnizare a energiei electrice ca serviciu public și ca obiect al raportului juridic civil de furnizare a energiei electrice consumatorilor casnici.

Noțiunea de serviciu își are originea în epoca de formare a orașului Roma, perioadă în care ideile și instituțiile juridice și-au cristalizat o vădită identitate proprie delimitându-se tot mai clar de alte idei și instituții sociale². Dreptul roman a generat instituția serviciilor actuale, din raportul cunoscut sub denumirea de locațiune (*location-conductio*) care desemna contractul prin care, în funcție de scopul urmărit, o parte se obligă să procure folosința unui lucru, serviciile sale sau să execute o anumită lucrare, în

schimbul prețului pe care cealaltă parte promite să-l plătească³⁹.

Literatura juridică și legislația autohtonă nu disting expres, categoric și nu efectuează o enumerare a serviciilor publice administrative. În accepție clasică, serviciu este acțiunea, faptul de a servi, de a sluji; este o formă de muncă prestată în folosul sau în interesul cuiva¹⁷. În sens economico-juridic, serviciu constituie o activitate de interes general uman. Această activitate este realizată de stat prin intermediul organelor administrației publice centrale de specialitate sau locale. Contribuția acestora constă în darea în administrare, vânzarea, privatizarea, concesiunea, darea în arendă ori în locațiune a bunurilor domeniului public al statului, satului (comunei), orașului (municipiului), după caz, precum și a serviciilor publice de interes local.

Anume această contribuție a organelor de stat, care constituie, organizează și dizolvă serviciile publice în temeiul prevederilor art. 3 din Legea RM nr. 64 /1990 cu privire la Guvern²⁷, art. 31 din Legea RM nr. 98/2012 privind administrația publică centrală de specialitate²⁸, art. 73 din Legea RM nr. 436/2006 privind administrația publică locală²⁹, atribuie serviciilor caracter public, în timp ce particularitatea interesului general uman al serviciilor indică destinatarul serviciilor.

Necesitatea consolidării și dezvoltării serviciilor a condiționat apariția instituției prestării de servicii care, ulterior, și-a găsit reflectare în cap. XI din Codul civil. În scopul evitării discordanțelor, specificăm că se are în vedere doar serviciul ca activitate, exceptând conceptul de „organism, ca persoană juridică, privată sau publică, prin care se realizează o activitate de interes general”. Interesează *supra* „serviciul public” în sens material, ca tip de activitate, și nu ca organism, în sensul Legii RM nr. 443/1995 privind serviciul public (abrogată prin Legea nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public) sau în accepțiunea prevederilor art. L233-6, L233-3, L 133-4 din Codul de justiție administrativă francez³⁶ care utilizează această noțiune în sens de „funcție publică”.

Un criteriu important, din punctul de vedere al doctrinei juridice, realizat de cercetătoarea română Alina Profiroiu³⁵, este clasificarea serviciilor publice conform obiectului. Astfel în funcție de natura prestației se disting: serviciile publice administrative și

serviciile publice industriale comerciale. În concepția autoarei, serviciile publice administrative sunt supuse regulilor de drept public, atât în ceea ce privește organizarea lor, cât și referitor la raporturile juridice instituite cu beneficiarii. În cazul în care acesta constituie unicul temei pentru clasificarea respectivă, menționăm că nu împărtășim aceeași idee, evident fiind faptul că această clasificare ar fi după criteriul normelor de drept aplicabile serviciilor publice, dar nu a obiectului serviciului sau a naturii prestației.

Dar și această motivație contravine realității, deoarece anumite servicii, cum ar fi serviciul de distribuție a energiei electrice, a gazelor naturale etc., în cazul atribuirii acestora serviciilor publice, sunt guvernate, concomitent, inclusiv, de norme de drept public și norme de drept privat.

Potrivit acestei distincții, se consideră servicii publice administrative: serviciile cu caracter exclusiv administrativ pe care autoritățile publice nu le pot încredința exhaustiv altor persoane (protecția civilă, autoritatea tutelară, starea civilă, serviciile de urbanism, licențierea transportului, organizarea alegerilor, ordinea publică); servicii în domeniul educației (instituții de învățământ și de educație); servicii culturale și sportive; servicii de asistență și ajutor social; servicii în alimentația publică.

Diferitele concepții și caracteristici ale contractelor administrative conturează ideea distincției între furnizarea energiei electrice ca serviciu public în baza unui contract administrativ prin achiziții publice și furnizarea energiei electrice în baza unui contract civil.

Opinăm pentru ideea că orice litigiu care rezultă din contractul de furnizare a energiei electrice consumatorilor casnici este un litigiu civil care urmează normele procedurale civile, nu cele de contencios administrativ specific serviciului public.

Note:

¹ Avornic Gh., *Caracterele generale ale contractului administrativ*, în *Administrația publică în perspectiva integrării europene*. Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, 27-28 octombrie, 2006, Chișinău: 2006, p. 514-517.

² Bordian-Postolachi M., *Furnizarea energiei electrice – serviciu public*, în *Administrația publică în perspectiva*

integrării europene. Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, 27-28 octombrie, 2006, Chișinău: 2006, p. 461-467.

³ Bordian M., *Sistemul autorităților administrației publice centrale de specialitate*. în Conferința științifică „Dimensiuni reformatoare ale administrației publice centrale de specialitate din Republica Moldova”, Chișinău, 15 mai 2013, p.31-43.

⁴ Bragoi C., *Contractul administrativ*, în *Administrația publică în perspectiva integrării europene*. Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, 27-28 octombrie, 2006, p. 518-522.

⁵ Decizia Curții de Apel Chișinău nr.2r-941/13 din 27.05.2013. /http:instante.justice.md.

⁶ Decizia Curții Supreme de Justiție din 23.03.2005. Dosar nr.2ra-457/05. www.csj.md. (vizitat la 10 aprilie 2014).

⁷ Decizia Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.3c/a-882/2012 din 30.10.2013. /http:instante.justice.md.

⁸ Decizia Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.3c/a-938/2012 din 09.12.2013. /http:instante.justice.md.

⁹ Decizia Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.3c/a-1047/2012 din 14.12.2013. /http:instante.justice.md.

¹⁰ Decizia Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.3c/a-24/14 din 19.02.2014. /http:instante.justice.md.

¹¹ Decizia Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.3c/a-234/2010 din 06.12.2010. /http:instante.justice.md.

¹² Decizia Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.3c/a-269/2010 din 03.12.2010. /http:instante.justice.md.

¹³ Decizia Judecătorei Râșcani, mun. Chișinău nr.2-6235/10 din 23.12.2010. /http:instante.justice.md.

¹⁴ Decizia Judecătorei Călărași, dosar nr.2-904/2013 din 05.09.2013. /http:instante.justice.md.

¹⁵ Decizia Judecătorei Călărași, dosar nr.2-760/2013; 16-2-855-03052013 din 21.10.2011. /http:instante.justice.md.

¹⁶ Decizia Judecătorei Ciocana, mun. Chișinău nr.2-448/2011 din 03.03.2011. /http:instante.justice.md.

¹⁷ *Dicționar explicativ al limbii române*, ed. a II-a, Univers enciclopedic, București, 1996, p. 406, 578, 979.

¹⁸ Hotărârea ANRE a RM privind aprobarea Regulamentului pentru furnizarea și utilizarea energiei electrice. Nr. 393 din 15.12.2010. În: *Monitorul Oficial al RM*, 15.04.2010, nr. 59-62.

¹⁹ Hotărârea ANRE a RM privind aprobarea Regulamentului pentru furnizarea și utilizarea energiei electrice. nr. 42 din 30.08.2001. Republicat în *Monitorul Oficial*, 14.03.2002, nr.36-38 (abrogată).

²⁰ Hotărârea ANRE a Republicii Moldova, privind aprobarea Regulamentului pentru furnizarea și utilizarea energiei electrice. nr. 314 din 04.12.2008, în *Monitorul Oficial*, 13.02.2009, nr. 30-33 (abrogată).

- ²¹ Hotărârea Guvernului R.M. cu privire la aprobarea Regulamentului pentru furnizarea și utilizarea energiei electrice nr. 1194 din 22.11.2005, în *Monitorul Oficial*, 16.12.2005, nr.168-171 (abrogată).
- ²² Hotărârea PCSJ a RM cu privire la practica aplicării de către instanțele de contencios administrativ a unor prevederi ale Legii contenciosului administrativ, nr.10 din 30.10.2009. www.csj.md. (vizitat la 10 aprilie 2014).
- ²³ Legea RM contenciosului administrativ. nr.793- XIV din 10.02.2000, în *Monitorul Oficial*, 18.05.2000, nr.57-58.
- ²⁴ Legea RM cu privire la energia electrică nr.137-XIV din 17.09.98, în *Monitorul Oficial*, 17.12.1998, nr. 111-113/681 (abrogată).
- ²⁵ Legea RM a serviciilor publice de gospodărie comunală. Nr. 1402-XV din 24.10.2002, în *Monitorul Oficial*, 07.02.2003, nr.14-17.
- ²⁶ Legea RM cu privire la energia electrică. nr.124 din 23.12.2009. Republicată, în *Monitorul Oficial*, 23.05.2014, nr. 127-133.
- ²⁷ Legea RM cu privire la Guvern. Nr.64 din 31.05.1990. Republicată, în *Monitorul Oficial*, 26.09.2002, nr.131-133.
- ²⁸ Legea RM privind administrația publică centrală de specialitate. Nr.98 din 04.05.2012 în *Monitorul Oficial*, 03.08.2012, nr.160-164.
- ²⁹ Legea RM privind administrația publică locală. Nr.436 din 28.12.2006 în *Monitorul Oficial*, 09.03.2007, nr.32-35.
- ³⁰ Legea RM privind achizițiile publice. Nr.96 din 13.04.2007 în *Monitorul Oficial*, 27.07.2007, nr.107-111.
- ³¹ Legea RM cu privire la concesiuni. Nr.534 din 13.07.1995 în *Monitorul Oficial*, 30.11.1995, nr. 67.
- ³² Legea contenciosului administrativ a României nr.554/2004 în *Monitorul Oficial*, Partea I nr.1154 din 07.12.2004. www.dreptonline.ro/legislatie/ (vizitat la 10 aprilie 2014).
- ³³ Mocanu V., *Descentralizarea serviciilor publice*, TESH SRL, Chișinău, 1999. 305 p.
- ³⁴ Popescu S., *Teoria generală a dreptului*, Lumina Lex, București, 2000, p.514.
- ³⁵ Profiroiu A., *Pilotajul serviciilor publice*, Editura Economică, București, 2001, p.17.
- ³⁶ Code de Justice Administrative. Version consolidée du code au 3 juillet 2014. Edition: 2014-07-06. <http://www.legifrance.gouv.fr> (vizitat la 10 aprilie 2014).
- ³⁷ Jeze, G., *Les contrats administratifs de l'Etat, des départements, des communes et des établissements publics*, Paris, 1927, p.115,118.
- ³⁸ Красник В.В., *Секреты выживания потребителей на рынке электрической энергии. Подключение к электросетям в условиях ограничений*. Практическое пособие. ЭНАС, Москва, 2008. 192 с.
- ³⁹ Новицкий И.Б. *Основы римского права*. Юридическая литература, Москва, 1972, с.229.
-

AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ ȘI UNELE CERINȚE ÎNTRU REALIZAREA AUTENTICĂ A ACTULUI DE JUSTIȚIE: REGLEMENTĂRI LEGALE ȘI ABORDĂRI TEORETICE

Alexandru ARSENI,
doctor în drept, conferențiar universitar
Nicolae GHEDROVICI,
magistru în drept

REZUMAT

Prezenta lucrare include reglementări legale și abordări teoretice care descriu autoritatea judecătorească, în general, și cerințele întru realizarea autentică a actului de justiție, în special. Studiul conține identificarea terminologiei și definirea autorității judecătorești; specificul activității judecătorești; formarea continuă a judecătorilor. Rolul crescând al autorității judecătorești, ca rezultat al creșterii numărului de demersuri ale cetățenilor către puterea judecătorească determină și scopul studiului: a examina autoritatea judecătorească ca ramură a puterii de stat, ca o veritabilă instituție a dreptului constituțional, în integritatea sa complexă. În acest context, ca mijlocitor al îndeplinirii justiției apare judecătorul care, în scopul de a-și realiza imputernicirile într-un mod echidistant și profesionist, participă activ la formarea sa continuă.

Cuvinte-cheie: autoritate judecătorească, drept constituțional, stat de drept, act de justiție, organe judecătorești, formare continuă.

SUMMARY

The present paper includes in itself legal regulations and theoretical approaches which describe the judicial authority, in general, and the requirements for the authentic realization of the act of justice, in special. The study includes the identification of terminology and the definition of the judicial authority; the specific feature the judicial activity; the continuous formation of judges. The growing role of the judicial authority, in the result of the growing number of the request of citizens determines the aim of the study: to examine the judicial authority as a branch of the state power, as a veritable institution of constitutional justice, in its complex integrity. In this context, the judge appears as an intermediary in the accomplishment of justice care, in order to realize his mandate in an equidistant and professional way, actively participates in the continuous training.

Keywords: judicial authority, constitutional law, legal state, act of justice, judicial bodies, continuous training.

Motto: Fiat justitia pereat mundus³.

Fenomenul complex „putere de stat” constituie obiectul de reglementare al dreptului constituțional. Iar statul de drept și democratic are la bază un șir de principii constituționale, inclusiv cel al separării puterilor în stat – în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească.

Tot mai pronunțate sunt demersurile cetățenilor către puterea judecătorească privind restabilirea drepturilor lor legitime, încălcate, inclusiv de autoritățile statului.

Aceasta denotă rolul crescând al puterii judecătorești, al instanțelor judiciare implicate în săvârșirea actului de justiție, în edificarea, în consecință, a statului de drept și democratic, în asigurarea respectării demnității umane, a drepturilor și a libertăților personalității umane ca valori supreme garantate de către stat.

Din aceste considerente, studiul științific al autorității judecătorești ca instituție distinctă a dreptului constituțional se impune cu necesitate.

Scopul studiului este de a examina autoritatea judecătorească drept ramură a puterii de stat în integritatea sa complexă, ca o veritabilă instituție a dreptului constituțional. Acest scop îl vom materializa studiind reglementările legale, în primul rând, a celor constituționale și, respectiv, abordările doctrianelor constituționale.

1. Identificarea terminologiei și definirea autorității judecătorești

Astăzi întâlnim sintagmele: „putere judecătorească”, „autoritate judecătorească”, „putere jurisdicțională”, „autoritate jurisdicțională”.

Așa, spre exemplu, în art. 6 din Constituția Republicii Moldova, întâlnim expresia „putere judecătorească”, iar capitolul IX, titlul II din Constituție este intitulat „Autoritatea judecătorească”¹.

Respectiv, nici doctrina constituțională nu înregistrează unanimitate, plecând de la considerarea tuturor acestor sintagme ca sinonime, până la utili-

zarea doar a uneia dintre ele. Spre exemplu, V.Popa subliniază că „termenul de autoritate sau putere judecătorească/jurisdicțională atestă faptul că organele competente din această structură participă la realizarea puterii de stat, activitatea jurisdicțională fiind al treilea component al ei, dacă ne vom conduce de principiul separării puterilor în stat”²².

După cum vedem, autorul pune semnul egalității între aceste patru sintagme. Pe când Ion Guceac utilizează doar sintagma „puterea judecătorească” ca parte a suveranității ori a puterii de stat și o consecință a fi „dreptul unei societăți organizate, al unui stat de a împărți dreptatea”²³. Termenul „putere judecătorească” este utilizat de autor frecvent⁴.

În doctrina românească, acest subiect este examinat doar de către Ioan Muraru, potrivit căruia denumirea „autoritate judecătorească evocă foarte clar justiția, ca funcție distinctă și ca sistem distinct”²⁵.

Dezvoltând ideea, constituționalistul percepe, în așa caz, termenul „justiție” în două sensuri. Într-un sens, prin justiție înțelegem sistemul organelor judecătorești, iar într-un al doilea sens, înțelegem activitatea de soluționare a proceselor civile, administrative, comerciale, penale, de muncă etc., de aplicare de sancțiuni, de restabilire a drepturilor și intereselor legitime încălcate⁶.

La rândul său, constituționalistul I. Guceac vede în „puterea judecătorească” „un comportament al puterii de stat care reprezintă dreptul unei societăți organizate în stat de a asigura dreptatea și echitatea socială, precum și protecția drepturilor legitime ale societății”²⁷.

În ceea ce ne privește, considerăm că aceste sintagme nu sunt sinonime. Astfel sintagmele „putere judecătorească” și „putere jurisdicțională” exprimă/sunt caracteristicile imanente statului ca instituție și care se materializează de la sine, ci numai prin intermediul unor organisme instituționalizate numite și „autorități”.

Iată din ce considerente termenii „autoritate judecătorească” și „autoritate jurisdicțională” sunt adecvați menirii lor pentru a pune în practică „puterea judecătorească” nepalpabilă în esența ei.

Considerăm că autoritatea judecătorească reprezintă unitatea corpului de magistrați (judecători), încadrați în sistemul distinct al organelor judecătorești, chemați prin realizarea puterii judecătorești, în conformitate cu prevederile Constituției și altor legi, să săvârșească actul de justiție, să facă dreptate.

În limbaj obișnuit, a face justiție înseamnă a face dreptate. Într-o definiție doctrinară, noțiunea de justiție „semnifică, de fapt, actul de dreptate înfăptuit de

magistrat în litigiul ce opune două părți cu interese contrarii, litigiul cu a cărui soluționare a fost sesizat, potrivit procedurii legale”²⁸.

2. Specificul activității judecătorești

Statul de drept ca atare a devenit de neconceput fără justiție, lipsa justiției veritabile însemnând arbitrar și nedreptate. Dacă „viața socială trebuie să se desfășoare potrivit constituției și legilor, în mod firesc trebuie să existe o funcție (o putere, o autoritate), care să le cunoască și să le poată interpreta și aplica concret atunci când sunt încălcate, când deci drepturile și libertățile cetățenilor sunt periclitate, neglijate”²⁹.

Această funcție a fost și este încredințată unei autorități distincte, investită cu puteri statale care-i dau eficiență și care trebuie să fie independentă și imparțială. De altfel, este „îndeobște cunoscut și admis că nu poți fi judecător în propria cauză, pentru că, obiectiv, poți fi nici independent, nici imparțial. Actul de justiție poate fi înfăptuit numai de un al treilea”¹⁰.

Prin actul de justiție, înfăptuit în numele legii, judecătorul stabilește ce este legal și ce nu concurează cu prevederile legale, restabilește drepturile încălcate și sancționează juridic pe cel vinovat”¹¹.

Așa, potrivit art.120 din Constituția Republicii Moldova, „este obligatorie respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentințelor și a altor hotărâri judecătorești definitive”.

Concepută astfel, ca o funcție realizată independent și imparțial, justiția s-a impus ca o idee și o realitate în care oamenii cred că-i poate apăra, atunci când drepturile lor legitime sunt încălcate, ca similarul dreptății mereu triumfătoare. Latinii spuneau „*Fiat stitipereat mundus*” (justiția să-și urmeze cursul ei, chiar dacă lumea ar fi să piară). Acest dicton a devenit preferat în legătură cu justiția. Semnificația acestui dicton este aceea „că precum veșnica dreptate a dumnezeirii e neclintită în fermitatea ei, dezvăluindu-se în orice condiții, chiar ale prăbușirii întregii lumi, tot așa judecătorul care se ocupă de anume caz trebuie să-l ducă la bun sfârșit și să-l rezolve după cum îl îndeamnă știința și conștiința, chiar dacă între timp ar veni sfârșitul lumii cu toate grozăviile sale”¹².

3. Formarea continuă a judecătorilor

Institutul Național al Justiției, potrivit art. 2 din Legea nr. 252-XVI din 06.06.2006, este o instituție

publică care realizează atât instruirea candidaților la funcțiile de judecător și procuror, precum și perfecționarea profesională (instruirea continuă) a judecătorilor și procurorilor, și a altor persoane care contribuie la înfăptuirea justiției.

Institutul Național al Justiției activează conform unui program din cadrul căruia judecătorii și procurorii își pot selecta anumite teme, dar care trebuie să acumuleze 40 de ore anual. În același timp, Consiliul Institutului (organul suprem de conducere) este în drept să stabilească teme obligatorii atât pentru judecători, cât și pentru procurori.

Conform prevederilor art. 16¹ alin. (1) lit. f) din Legea nr. 514-XIII din 07.07.95, de competența președinților instanțelor judecătorești ține și asigurarea specializării și perfecționării profesionale a judecătorilor instanței. Adică, președinții instanțelor judecătorești urmăresc ca judecătorii să urmeze procesul de formare continuă.

La prima vedere, din punctul de vedere al reglementărilor legale, totul stă bine. Dar urmează totuși a defini categoria „drepturi” – ce înțelege știința în acest domeniu.

Potrivit art. 14 alin. (1) lit. e) din Legea nr. 544-XIII din 20.07.1995, judecătorii au dreptul să beneficieze de instruire continuă în mod gratuit, în limitele stabilite de lege.

Dacă judecătorul dorește să treacă instruirea continuă, apoi Institutul Național al Justiției, la demersul președintelui de instanță îi creează condițiile pentru realizarea dreptului său. Considerăm că această prevedere lasă la discreția judecătorului performanța sa,

ceea ce poate influența negativ asupra veridicității actului de justiție.

Redacția veche a art. 15 alin. (4) prevedea că judecătorii erau obligați să studieze și să generalizeze practica judiciară.

În calitate de propuneri, considerăm necesară includerea în art. 15 al Legii nr. 544- XIII din 20.07.95 a obligației judecătorului de a se încadra periodic în procesul de formare continuă.

Note:

¹ *Constituția Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1, august 1994.

² Popa V., *Drept public*, Chișinău, 1998, p.381.

³ Guceac I., *Evoluția constituționalismului și a organizării de stat în Republica Moldova // Costachi Gh., Guceac I., Fenomenul constituționalismului în evoluția Republicii Moldova spre statul de drept*, Tipografia Centrală, Chișinău, 2003, p.136.

⁴ Guceac I., *Curs elementar de drept constituțional*, Chișinău, 2004, p.420.

⁵ Muraru I., *Drept constituțional și instituții politice*, Actami, București, 1998.

Ibidem.

⁷ Guceac I., *Curs elementar de drept constituțional*, p.420.

⁸ Ionescu Cr., *Tratat de drept constituțional contemporan*, All Beck, București, 2003, p. 745.

⁹ Muraru I., *op. cit.*, p.147.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ Ionescu Cr., *op. cit.*, p. 745.

¹² Citat după: Muraru I., *op.cit.*, p.147.

CADRUL JURIDIC DE REGLEMENTARE A ÎNTEPRINDERILOR DE STAT ȘI MUNICIPALE

Iurie MIHALACHE,

doctor în drept, lector universitar (USM; USPEE „C.Stere”)

REZUMAT

Întreprinderile de stat și municipale se fondează pentru obținerea de profit. Distincția dintre aceste categorii de persoane juridice constă în faptul că în primul caz, fondator este statul, iar în al doilea caz – autoritățile administrației publice locale. În Republica Moldova, întreprinderile de stat sunt reglementate prin dispozițiile Codului civil și ale Legii cu privire la întreprinderile de stat. Cadrul juridic de reglementare a întreprinderilor municipale este prevăzut de Codul civil (art.179), Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi nr.845/1992, Legea privind administrația publică locală nr.436/2006 și Regulamentul întreprinderilor municipale nr.387/1994.

Cuvinte-cheie: întreprindere de stat, întreprindere municipală, persoană juridică, întreprinzător, autoritate publică locală, fondator.

RESUMÉ

Les entreprises d'État et municipales sont fondées pour obtenir des profits. La distinction entre ces deux personnes juridiques consiste dans le fait que dans le premier cas, fondateur est l'État, dans le deuxième cas – l'autorité publique locale. Dans la République de Moldova les entreprises d'État sont régies par les dispositions du Code civile et de la Loi concernant les entreprises d'État. Le cadre juridique de l'entreprise municipale est prévue dans le Code civile (art.179), la Loi des entreprises et des entrepreneurs nr.845/1992, la Loi concernant l'administration publique locale nr.436/2006 et le Règlement des entreprises municipales nr.387/1994.

Mots-clés: entreprise d'État, entreprise municipale, personne juridique, entrepreneur, autorité publique locale, fondateur.

Activitatea de întreprinzător, desfășurată de către autoritățile publice, reprezintă un fenomen care a luat naștere la începutul anilor '90, odată cu crearea unor noi subiecți ai dreptului privat, cum sunt întreprinderile de stat și întreprinderile municipale. Acestea au capitalul format din bunurile transmise de fondatori la data constituirii și fac parte din categoria persoanelor juridice cu scop lucrativ. Cu alte cuvinte, întreprinderile de stat și municipale sunt subiecți ai activității de întreprinzător fiind create, în principal, pentru obținerea de profit în diferite domenii ale activității economico-sociale, precum: transport, deservire socială, salubritate, aprovizionarea populației cu apă, gaze naturale, caldură etc. Conform informațiilor preluate din Registrul de stat al persoanelor juridice, la data de 01 ianuarie 2014, în Republica Moldova existau 1.524 de întreprinderi de stat și municipale, ceea ce constituie aproximativ 1% din structura numărului total de persoane juridice¹. Lista actualizată a întreprinderilor de stat și municipale este redată în Anexa la Legea privind administrarea și deținatizarea proprietății publice nr.121/2007².

Deseori, întreprinderilor de stat și municipale le este atribuită calitatea de *întreprinzători speciali*. Din punctul de vedere al circuitului comercial, aceste instituții se consideră a fi imperfecte, deoarece în statutul lor juridic există deformări. Explicația constă în faptul că aceste întreprinderi nu dețin dreptul de proprietate în privința bunurilor pe care le posedă, ci un drept de gestiune economică (operativă).

Proprietatea asupra patrimoniului întreprinderilor de stat și municipale aparține, după caz, statului sau unităților administrativ-teritoriale. Din acest considerent, în Codul civil al Federației Ruse întreprinderile de stat și municipale sunt numite „întreprinderi unitare” (*унитарные предприятия*). Cuvântul „întreprindere” este utilizat din motiv că un alt termen, mai potrivit, nu s-a găsit. Prin „unitar” se înțelege că patrimoniul întreprinderii este unic, inseparabil de bunurile fondatorului (statului, administrației locale), nu poate fi împărțit în părți sociale și nici în acțiuni³.

Particularități. Atât întreprinderea de stat, cât și cea municipală se constituie în scopul obținerii de profit, iar deosebirea dintre aceste două persoane juridice constă în faptul că fondatorul întreprinderii de stat este autoritatea publică centrală (Guvernul), iar fondator al întreprinderii municipale este autoritatea publică locală. Altă deosebire majoră constă în aceea că, la momentul fondării, bunurile se transmit în „gestiune operativă” – întreprinderii de stat și în „gestiune economică” – întreprinderii municipale.

Existența întreprinderilor de stat și municipale este o reminiscență a perioadei sovietice, motiv din care utilitatea acestor forme juridice de organizare în zilele noastre este supusă unor critici profunde. Mai mult decât atât, în scopul majorării veniturilor în bugetul de stat, tendința autorităților publice este de a privatiza întreprinderile de stat și municipale de către investitori privați. Conform unei păreri, susținută de profesorul rus *V.Dozorțev*, statul trebuie să adopte

cadrul legal prin care să impună reorganizarea tuturor întreprinderilor de stat și municipale în societăți pe acțiuni. În acest caz, calitatea de fondator va rămâne pe seama autorităților publice centrale și locale, care vor deține 100% din acțiuni. Aceasta va permite ca dreptul de proprietate al statului în privința patrimoniului întreprinderilor să înceteze, respectiv calitatea de proprietar asupra bunurilor va trece la societatea pe acțiuni. Conceptul de „gestiune operativă-economică” va dispărea, iar întreprinderile vor funcționa după regulile generale prevăzute de Codul civil pentru societățile comerciale⁴.

Dintr-o altă perspectivă, mai conservatoare, se invocă necesitatea de a menține și consolida legislația cu privire la întreprinderile de stat și municipale. În opinia unui autor rus, *V.Dejin*, se interzice ca bunurile și activitățile care în prezent se află sub controlul statului să fie transmise în proprietate privată. Patrimoniul statului trebuie să rămână în gestiunea autorităților publice centrale și locale. Doar în așa mod vor fi soluționate eficient și operativ atât numeroase probleme de ordin social, cât și economic⁵.

Reglementarea juridică a **întreprinderii de stat** este redată în Codul civil (art.179) și în Legea cu privire la întreprinderea de stat nr.146/1994⁶. Conform Legii nr.146/1994, *întreprinderea de stat este persoana juridică care, în baza proprietății de stat transmise ei în gestiune, desfășoară activitate de întreprinzător și poartă răspundere pentru obligațiile sale cu toate bunurile pe care le gestionează* (art.1).

Majoritatea întreprinderilor de stat din Republica Moldova au fost constituite de către Guvern în perioada anilor 1991-1999, în domenii de activitate care țin de prestarea unor servicii absolut necesare, precum: poșta (Î.S. „Poșta Moldovei”), transportul (Î.S. „Air Moldova”, Î.S. „Aeroportul Internațional Chișinău”, Î.S. „Calea Ferată a Moldovei”), tehnologiile informaționale (Î.S. „Moldata”, Î.S. „Radiocomunicații”) etc. Deși, în aparență, s-ar crede că întreprinderile de stat sunt fondate în scopul obținerii de profit, există numeroase întreprinderi al căror scop este altul decât obținerea veniturilor. Astfel, există întreprinderi de stat create pentru: îndeplinirea unor atribuții ale autorităților publice (de exemplu, Î.S. „Camera Înregistrării de Stat” are ca obiect de activitate înregistrarea persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali; de competența Î.S. „Cadastru” ține înregistrarea de stat a bunurilor imobile), întreținerea infrastructurii de stat (Î.S. „Administrația de Stat a Drumurilor”, Î.S. Rezervația Naturală „Pădurea Domnească”), desfășurarea unor activități culturale-artistice (Î.S. Teatrul Național „Mihai Eminescu”, Î.S. „Sala cu Orgă”, Î.S. Ansamblul de Dansuri Populare „Joc”) și activități editoriale (Î.S. Edi-

tura „Universul”, Î.S. Revista „Legea și viața”, Î.S. Revista „Curier medical”).

Din definiția întreprinderii de stat, putem distinge un șir de particularități ale acesteia: a) este o persoană juridică cu scop lucrativ, constituită prin hotărâre de Guvern; b) fondator al întreprinderii de stat este statul, care își exercită atribuțiile prin intermediul Guvernului; c) patrimoniul întreprinderii de stat este format din bunuri care aparțin cu drept de proprietate statului (proprietatea publică); d) are un *drept de gestiune* asupra bunurilor primite de la fondator, adică le posedă, le folosește conform destinației, însă fără dreptul de a le vinde, acordă în gaj, depune ca aport la capitalul social cu autorizarea expresă a fondatorului; e) se constituie pentru desfășurarea, de regulă, a unor activități de întreprinzător, considerate monopol de stat (prestarea serviciilor de poștă, transport feroviar și aerian, întreținerea infrastructurii drumurilor, energetice, de proiectare și de cercetare a statului etc.); f) poartă răspundere pentru obligațiile sale în limita patrimoniului pe care îl deține în gestiune.

Întreprinderea poate practica orice genuri de activitate prevăzute în statut, cu excepția celor interzise de legislație. Legea stabilește că întreprinderea de stat își întocmește de sine stătător programul de producție, pornind de la indicii economici stabiliți de fondator, de la contractele încheiate pentru comercializarea producției și necesitatea de a asigura dezvoltarea întreprinderii (art.10 din Legea nr.146/1994). Prețurile la producția, lucrările și serviciile sale se stabilesc în baza cererii și ofertei de pe piață, iar în cazurile prevăzute de actele normative – prețurile și tarifele sunt reglementate de stat. Profitul net al întreprinderii se formează doar după achitarea impozitelor la bugetul de stat, creanțelor față de creditori, onorarea altor plăți obligatorii prevăzute de lege.

Întreprinderea de stat se fondează în baza a două documente importante: decizia de constituire și statutul. *Decizia de constituire* se emite de Guvern sau de autoritatea publică centrală căreia Guvernul i-a acordat împuternicirile de fondator (ministere, agenții etc.). *Statutul întreprinderii de stat* se elaborează cu respectarea prevederilor art.2 alin.(3) din Legea nr.451/1994 și va cuprinde informații cu privire la: denumirea și sediul întreprinderii; data și numărul deciziei de înființare; genurile de activitate; durata; componența bunurilor primite în gestiune și mărimea capitalului social; planul și mărimea terenului repartizat; răspunderea pentru datorii; organele de gestiune și control, competența lor, modul de constituire și de desfășurare a activității; modul de repartizare a beneficiului, de acoperire a pierderilor; modul de reorganizare și lichidare a întreprinderii.

Înregistrarea întreprinderii de stat se efectuează

la Camera Înregistrării de Stat conform regulilor generale prevăzute de Legea cu privire la înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali nr.220/2007. De la data efectuării înscrierilor în Registrul de stat, întreprinderea devine persoană juridică și este în drept să-și înceapă activitatea indicată în statut.

Fondatori ai întreprinderii de stat pot fi Guvernul sau organele administrației publice centrale. Conform Legii nr.146/1994, hotărârea cu privire la înființarea întreprinderii de stat se adoptă de către Guvern, la propunerea organului central de specialitate (art.2). Ținând cont de faptul că de fiecare dată întreprinderea de stat se înființează prin hotărâre de guvern, în hotărâre se indică și autoritatea publică centrală căreia îi revine competența de fondator în numele Guvernului. Astfel, fondatori ai întreprinderilor de stat pot fi și ministerele, agențiile, serviciile, instituțiile publice, precum și alte autorități publice centrale aflate în subordinea Guvernului. *Subliniem faptul că practica Guvernului de a recunoaște calitatea de fondator și autorităților publice din subordinea sa este una vicioasă. În mod normal, fondator al întreprinderii de stat ar trebui să fie doar Guvernul (reprezentat de Cancelaria de Stat), însă conform situației actuale împuternicirile de fondator au fost delegate mai multor subdiviziuni. De exemplu, fondator al Î.S. „Cadastru” este Agenția Relații Funciare și Cadastru; fondator al Î.S. „Gărilor și Stațiile Auto” este Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor; fondator al Î.S. „Palatul Republicii” și Î.S. Complexul „Casa Presei” este Cancelaria de Stat; fondator al Î.S. „Ziarul „Capital Market”” este Comisia Națională a Pieței Financiare ș.a.m.d.*

Fondatorul întreprinderii de stat are o serie de funcții importante, precum: a) aprobă statutul întreprinderii, modificările și completările acestuia; b) stabilește indicii economici; c) promovează o politică tehnică unică în cadrul ramurii; d) desemnează membrii consiliului de administrație și îi revocă; e) desemnează administratorul întreprinderii și îl eliberează din funcție, la propunerea consiliului de administrație; f) transmite bunurile și atribuțiile sale privind desfășurarea activității de întreprinzător administratorului în baza unui contract. Menționăm și faptul că întreprinderea de stat este în drept să deschidă filiale și reprezentanțe, poate să intre în componența unor asociații, concerne, consorții și alte uniuni de persoane juridice.

Conducerea întreprinderii de stat este realizată de administratorul întreprinderii (organul executiv) și de consiliul de administrație (organul decizional). *Administratorul* este numit prin contract de către

fondator. Din momentul numirii administratorului, fondatorul nu mai are dreptul să intervină în activitatea întreprinderii, cu excepția cazurilor prevăzute de legislație sau de contract. *Consiliul de administrație* este organul colegial de administrare în componența căruia, în mod obligatoriu, intră reprezentanți ai Ministerului Finanțelor, Ministerului Economiei, Comisiei parlamentare permanente de profil, reprezentanți ai fondatorului și ai colectivului de muncă.

Principala particularitate a întreprinderii de stat – ea nu deține un drept de proprietate asupra bunurilor primite de la fondator. Atât capitalul social al întreprinderii de stat, cât și bunurile din patrimoniul acesteia aparțin în întregime statului, cu drept de proprietate, întreprinderea având doar un *drept de gestiune* asupra acestor bunuri. Administratorul întreprinderii de stat nu poate decide soarta bunurilor întreprinderii decât *cu acordul scris al fondatorului*. Prezintă importanță și faptul că legea nu stabilește o limită minimă sau maximă a capitalului social. De aceea, valoarea concretă a capitalului social se stabilește de fiecare dată prin statut.

Luând în considerație că patrimoniul întreprinderii de stat este format din bunurile primite în gestiune de la fondator (terenuri, fonduri fixe și circulante, alte valori), întreprinderea este obligată să păstreze, să utilizeze rațional și să sporească aceste bunuri. Ea nu poate fără autorizația fondatorului să dea în arendă, locațiune, comodat ori în gaj bunurile din patrimoniul. De asemenea, întreprinderea nu poate participa cu bunuri la activitatea structurilor nestatale și nici să investească mijloace în alte state.

Întreprinderea de stat poartă răspundere pentru obligațiile sale cu toată averea pe care o are în gestiune. Fondatorul răspunde pentru datoriile întreprinderii de stat doar în limita bunurilor pe care le-a transmis până la data începerii procedurii de lichidare. De asemenea, întreprinderea nu poartă răspundere pentru obligațiile statului. În schimb, alte reguli de răspundere există pentru administrator și consiliul de administrație. Administratorul întreprinderii poartă răspundere materială pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligațiilor stabilite în contract. Aceeași răspundere materială se aplică membrilor consiliului de administrație cu referire la deciziile care pot prejudicia activitatea întreprinderii.

Modul de constituire și funcționare a **întreprinderii municipale** este reglementat de dispozițiile Codului civil (art.179), Legii cu privire la antreprenariat și întreprinderi nr.845/1992, Legii privind administrația publică locală nr.436/2006⁷, precum și de prevederile Regulamentului-model al întreprinderii municipale, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.387/1994⁸.

Întreprinderea municipală este persoana juridică constituită, în exclusivitate, în baza bunurilor ce aparțin cu drept de proprietate autorităților publice locale și care, prin utilizarea acestor bunuri, produce mărfurile, execută lucrările și prestează serviciile necesare pentru satisfacerea cerințelor fondatorului (ale unității administrativ-teritoriale fondatoare). Din definiția acordată întreprinderii municipale, pot fi deduse o serie de particularități, și anume: este o persoană juridică constituită de unitatea administrativ-teritorială (fondator); patrimoniul se formează din bunurile primite de la unitatea administrativ-teritorială cu drept de gestiune; de regulă, se constituie pentru desfășurarea unor activități de întreprinzător de interes public pentru unitatea administrativ-teritorială; poartă răspunderea cu toate bunurile pe care le are în gestiune pentru obligațiile asumate; unitatea administrativ-teritorială nu poartă răspundere pentru obligațiile asumate de întreprinderea municipală.

O primă condiție necesară a fi respectată în cazul fondării unei întreprinderi municipale o constituie corespunderea domeniului de activitate cu sarcinile și obiectivele autorității administrației publice locale. Cu alte cuvinte, administrația locală poate să fondeze doar acele întreprinderi municipale care prin activitatea desfășurată ar rezolva problemele localității respective. Mai frecvent, întreprinderile municipale se constituie în sfera deservirii sociale.

În literatura de specialitate, poate fi întâlnită opinia expusă de profesor *A. Marcvar* care recomandă interzicerea constituirii de întreprinderi municipale în domeniile de activitate în care există societăți comerciale cu rol de concurenți. Potrivit autorilor, practica dovedește că în condițiile de concurență, societățile comerciale prestează servicii la un nivel de calitate mai înalt și la prețuri mai reduse, comparativ cu întreprinderile municipale. În statele Uniunii Europene nici statul și nici autoritățile publice locale nu se implică în acele domenii ale economiei în care există întreprinzători privați. Mai nou, în domeniul care intră în sarcinile autorităților locale, precum transportul public, distribuirea apei, căldurii, construcția blocurilor locative, reparația drumurilor, amenajarea teritoriului, transportarea deșeurilor etc., există investitori privați ce activează în temeiul unor raporturi de parteneriat public-privat. Cerința de a interzice constituirea de întreprinderi municipale în domeniile de activitate, în care există societăți comerciale cu rol de concurenți, se bazează pe: *principiul subsidiarității* (municipalitatea se implică în activitatea de întreprinzător doar în situațiile când problemele nu pot fi soluționate cu puterile întreprinzătorilor privați); *principiul inadmisibilității concurenței dintre sectorul privat și public al eco-*

nomiei; principiul eficienței economice (neavând ca scop obținerea de profit, ci prestarea serviciilor de deservire socială, gestiunea comercială a întreprinderilor municipale este mai puțin efectivă)⁹.

Întreprinderea municipală dobândește calitatea de persoană juridică din data înregistrării la Camera Înregistrării de Stat, actele de constituire fiind decizia de constituire și statutul întreprinderii. Conform pct.10 din Regulamentul-model al întreprinderii municipale, în statutul întreprinderii municipale se includ informații privind: a) numărul și data adoptării hotărârii de înființare a întreprinderii; b) denumirea și sediul; c) scopurile și genurile de activitate; d) mărimea și componența patrimoniului (capitalului social); e) modul de posesiune, folosință și dispunere de fondul statutar, sursele de formare a patrimoniului, modul de repartizare a profitului și de acoperire a pierderilor; f) instituirea și funcționarea organelor de conducere și de control; g) modul de reorganizare și lichidare a întreprinderii. La statut se anexează și lista bunurilor care se acordă întreprinderii în gestiune. Menționăm și faptul că, conform regulilor generale, în denumirea întreprinderii municipale este să figureze, în mod obligatoriu, cuvintele „Întreprindere municipală” sau forma prescurtată – „Î.M.”, însoțită de îmbinarea de cuvinte care face ca întreprinderea municipală să se deosebească de alte persoane juridice. De exemplu, Î.M. „Piața Centrală”.

Fondatorul întreprinderii municipale este unitatea administrativ-teritorială. Potrivit dispozițiilor din Codul civil, întreprinderea municipală se fondează și se dotează de către autoritatea administrației publice locale (art.179). Dreptul de a constitui întreprinderi municipale îl au atât unitățile administrative de nivelul întâi – sate (comune) și orașe (municipii) – cât și cele de nivelul doi – raioane. Hotărârea de fondare a întreprinderii municipale se adoptă de către consiliul local (art.14 alin.(2) lit.(i); art.80) sau de consiliul raional (art.43 alin.(1) lit.(p)). De competența consiliilor respective ține și aprobarea statutului întreprinderii municipale.

Conducerea întreprinderii municipale se exercită de administrator și consiliul director. Administratorul întreprinderii municipale se numește și se revocă de către fondator. Raporturile dintre fondator și administrator se confirmă printr-un contract individual de muncă în care se stabilesc: drepturile și obligațiile părților, modul în care administratorul își va exercita atribuțiile, relațiile financiare, răspunderea pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligațiilor, precum și termenul, condițiile de modificare și reziliere a contractului.

O figură importantă în conducerea și controlul activității întreprinderii municipale este primarul loca-

lității. În conformitate cu dispozițiile art.29 alin.(1) lit.(c) din Legea privind administrația publică locală nr.436/2006, primarul localității numește, stabilește atribuțiile și încetează raporturile de serviciu cu administratorul întreprinderii municipale din subordinea autorității administrației publice locale respective, conduce și controlează activitatea acestuia.

Existența consiliului-director în structura administrativă a întreprinderii municipale este facultativă. Regulamentul-model al întreprinderii municipale nu oferă detalii cu privire la modul de constituire și funcționare a consiliului-director, stabilind doar că principiile de instituire și funcționare urmează a fi prevăzute într-un regulament special (pct.16). Ținând cont de aceasta, susținem că elaborarea și aprobarea regulamentului cu privire la activitatea consiliului-director al întreprinderii este de competența exclusivă a administrației publice locale.

Patrimoniul întreprinderii municipale se formează din bunurile (imobile, mijloace de transport, utilaje, alte valori materiale) transmise în gestiune de către unitatea administrativ-teritorială. Acordarea bunurilor în gestiunea întreprinderii municipale se face în baza unei decizii a consiliului local sau raional, după caz. Reorganizarea și lichidarea întreprinderii municipale se efectuează conform regulilor generale prevăzute de Codul civil.

Generalizând cele expuse, ajungem la concluzia că în legislația națională întreprinderea municipală nu dispune de reglementări adecvate. Pentru toate persoanele juridice cu scop lucrativ, există reglementări pe care le conțin legile organice, pe când normele cu privire la întreprinderile municipale sunt aprobate printr-o hotărâre de guvern cu vechimea de 20 de ani. Ținând cont de aceste realități, recoman-

dăm adoptarea unei legi cu privire la întreprinderea municipală sau efectuarea de modificări în Legea privind întreprinderile de stat nr.146/1994, prin completarea acesteia cu dispoziții care ar fi consacrate și întreprinderilor municipale.

Note:

¹ Pagina web a Camerei Înregistrării de Stat a Republicii Moldova, <http://cis.gov.md/content/6> (vizitat 27.08.2014).

² *Legea privind administrarea și deetimizarea proprietății publice*, nr.121 din 04.05.2007 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.90-93.

³ Дежин В.С., *Перспективы развития унитарных предприятий // Российское предпринимательство* (Federația Rusă), 2011, № 7, с.66.

⁴ Дозорцев В.А., *Принципиальные черты права собственности в Гражданском кодексе Российской Федерации // Гражданский кодекс России. Проблемы. Теория. Практика*, МЦФЭР, Москва, 1998, с.252.

⁵ Дежин В.С., *op.cit.*, p.68.

⁶ *Legea cu privire la întreprinderea de stat*, nr.146 din 16.06.1994 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.2.

⁷ *Legea privind administrația publică locală*, nr.436 din 28.12.2006 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.32-35.

⁸ *Regulamentul-model al întreprinderii municipale*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.387 din 06.06.1994 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.2.

⁹ Маркварт Э., *Муниципальные унитарные предприятия как хозяйствующие субъекты // Проблемный анализ и государственное-управленческое проектирование* (Federația Rusă), 2010, № 4, с.29.

PARTICULARITĂȚILE DEZVOLTĂRII ȘI APLICĂRII COMUNICĂRII ORALE ÎN PROCESUL STUDIERII DISCIPLINEI DREPTUL AFACERILOR PRIN PRISMA METODEI PROIECTULUI

(articol didactic)

Alexandru CUZNEȚOV,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Claudia SUHAN,

doctor în pedagogie, grad didactic superior (CICH)

REZUMAT

În comunicarea orală din dreptul afacerilor este foarte important de a pregăti și instrui studenții să interacționeze, să-și formeze competențe de comunicare verbală curentă mai mult decât a-i învăța să recepționeze sau să producă mesaje.

Considerăm, de asemenea, că unul din succesele dezvoltării comunicării orale la studierea disciplinei *Dreptul afacerilor* poate fi utilizarea metodei proiectului.

Cuvinte-cheie: didactica predării dreptului afacerilor, activitate de întreprinzător, metoda proiectului.

SUMMARY

In oral communication in business law is very important to teach students to interact, learn more than you receive or produce messages.

We also believe that one of the successes of the development of oral communication discipline to study business law project method can be used.

Keywords: didactic teaching business law, entrepreneurial, commercial project method.

Competența de comunicare orală este întotdeauna raportată la eficiența procesului de învățământ¹. *Universitatea* – este o zonă de comunicare intensă. Ea introduce studentul într-un spațiu care nu cunoaște duritatea lumii, dar care pregătește pentru această lume, confruntând indivizii cu relații și conflicte noi.

Savantul Herbert Spencer este de părerea că „primul scop al învățaturii nu este cunoașterea, ci aplicarea ei”² sau, în cele din urmă, educația este însușirea unei arte a utilizării cunoașterii. Racordând cele spuse în contextul unei ore comunicative, putem afirma că numai atunci putem vorbi de realizarea obiectivului comunicativ când studenții vor utiliza cunoștințele însușite și în alt context, când ora se va baza pe exerciții de transfer, când vor predomina discuții controversate și expunerea propriilor opinii, când va predomina vorbirea liberă la oră, autentică, și nu cea impusă, dar totodată ghidată de către profesor.

În comunicarea orală din dreptul afacerilor, este foarte important de a învăța studenții să interacționeze, mai mult decât a-i învăța să recepționeze sau să producă mesaje, menționează și V. Davâdov³.

În acest cadru de referință, pentru a înțelege și a folosi în procesul instructiv aspectele specifice ale dezvoltării comunicării orale, este oportun să analizăm **diversele tipuri de relații**.

a) **Limbaaj verbal/gândire.** De exemplu, N. Silamy prezintă limbajul drept „o funcție de exprimare și de comunicare a gândirii prin utilizarea de semne care au o valoare identică pentru toți indivizii din ace-

eași specie, în limitele unei arii determinate”⁴. Într-o comunicare se percepe mai mult decât se comunică. Limbajul verbal totuși constituie instrumentul esențial al gândirii și baza vieții sociale. „Dacă gândul corupe limbajul, limbajul poate de asemenea corupe gândul”, susține G. Orwell. Faptul că gândim în cuvinte și comunicăm tot cu ajutorul lor, creează strânse dependențe între *gândire și limbajul verbal*.

b) **Limbaaj/vorbire.** Vedem o interdependență logică nu numai între *gândire și limbaj*, dar și între *limbaaj și vorbire*. O viziune de ansamblu asupra vastei problematice a relației limbă, vorbire, comunicare oferă T. Slama-Cazacu⁵, care pornește de la ideea lui F. de Saussure că lingvistica studiază limba, iar psihologia – limbajul, ce denotă pentru noi un interes sporit pentru metodele studiului comunicării corecte în activitatea de întreprinzător. Limba/vorbirea devine, prin utilizarea ei de către fiecare persoană în activitatea de întreprinzător, un limbaj verbal care se realizează în cursul comunicării. Astfel, comunicarea nu este altceva decât forma cea mai frecventă de manifestare a limbajului, construită dintr-o complexitate de procese și mecanisme. În acest context de idei, valoarea saussuriană despre „dezvoltarea limbilor și realizarea lor în vorbire” a fost continuată de E. Coseriu. Potrivit lui F. de Saussure, limba se ia „ca măsură a tuturor celorlalte manifestări de limbaj”, pe când E. Coseriu nu pleacă de la limbă, ci, dimpotrivă, de la vorbire, luând „vorbirea ca «măsură» și limba s-o găsim în vorbire”. Răsturnând acest principiu saussurian, dar fără a nega valoarea distincțiilor saussuriene, E. Coseriu vine la

ideea de limbă ca „*tehnică*” a vorbirii, care „se poate realiza și în ceea ce nu s-a realizat până acum”. Ideea este că nu se învață o limbă, ci se învață *a crea într-o limbă*, adică „nu învățăm numai ceea ce s-a spus deja, ci și ceea ce se poate spune, ceea ce se poate de transmis o informație”. E. Coseriu situează limba la nivelul „*tehnicii*” sau „*pragmaticii*”, adică la nivelul „a ști să faci”, echivalând cu „a ști să vorbești” – „știință pe care o aplică cineva când vorbește și când înțelege ceea ce se vorbește”, sau „studii asupra acțiunii, interacțiunii și relațiilor între participanții la o convorbire”, ce reprezintă în contextul modern o necesitate, studiul activității de întreprinzător, deoarece numai comunicarea, a ști cum să vorbești în multe situații și permite a înțelege acel limbaj specific din domeniul afacerilor.

Savantii J-P. Cuq și I. Gruca acordă vorbirii prioritate în procesul comunicativ, menționând că ea este o formă de manifestare a limbii cu ajutorul căreia se desfășoară procesul comunicării interpersonale. „Ea a cunoscut o dezvoltare substanțială în timpul metodei SGAV și didactica studierii disciplinelor juridice plasează de atunci comunicarea orală pe prim plan”⁶.

Actul vorbirii, susține E. Constantinovici, presupune stăpânirea limbajului la toate nivelurile de utilizare a vorbirii orale: fonologic, gramatical, lexical și sintactic, înlăturarea barierelor generale, a inhibițiilor involuntare. Este foarte important ca studentul să gândească/analizeze în procesul studierii dreptului afacerilor în momentul producerii vorbirii.

„Numai vorbind înveți a vorbi” și grație valențelor sale cognitive, formative și reglatoare, vorbirea este factorul principal în eficientizarea procesului de asimilare a sistemului și a subsistemelor limbii ca mijloc de comunicare⁷. Prin aspectele sale de simulare a activității și de imitare a realității, vorbirea generează posibilități de a crea la orele de dreptul afacerilor situații de comunicare autentică, atât de necesară pentru motivarea studentului în procesul de învățare a relațiilor de întreprinzător. Formând competențele de comunicare la studenți, trebuie să tindem spre un nivel de comunicare autentică. Pentru a comunica autentic în limbajul antreprenorului, nu este suficient de a achiziționa competența lingvistică din domeniul jurisprudenței, este necesar a achiziționa un „savoir-faire” special – competența de comunicare, care constă în a se servi de limbă în funcție de contextul social și de normele de întrebuintare recunoscute de comunitatea de întreprinzători, ce ar aduce succesele scontate.

În procesul de comunicare orală în domeniul activității de întreprinzător, aspectele auditiv și fonator – audierea și vorbirea – sunt interdependente și condiționate reciproc, ce împreună cu aplicarea conținutului normelor juridice speciale de întreprinzător duc la procedeul de însușire cu succes la disciplina *Dreptul afacerilor*.

c) **Limbaj/context.** Conform adepților „pragmaticii lingvistice” sau, în alți termeni, „întrebuintării limbajului corect în comunicare și cunoaștere” (A. Reboul, J. Moeschler), punctul de plecare al gândirii este cunoașterea faptului că „semnificațiile lingvistice sunt afectate de condițiile de întrebuintare, ele însele codificate și înscrise în limbă/sens”. Iată de ce este necesar a acorda un mare rol *presupozițiilor*, elemente ce asigură continuitatea discursului, ele fiind, în viziunea pragmaticii lingvistice, „fie o condiție de conținut, fie o condiție de întrebuintare”, sensul lor fiind întruchipat în „ceea ce trebuie acceptat în comunicare pentru ca interlocutorii să se poată înțelege”. Aici trebuie să evidențiem teoria pragmatică a lui Grice, care este definită prin trei principii: principiul semnificației nonnaturale, principiul de cooperare și principiul metodologic, datorită cărora fenomenelor inferențiale li se acordă un loc mai important, neglijate până acum de teoreticienii actelor de limbaj. Aceasta este metoda rațională sau inferențială a comunicării la baza căreia stau regulile care dirijează comunicarea, numite *maximele comunicării* sau *maximele lui Grice* (maxima de cantitate, maxima de calitate, maxima de relație și maxima de mod).

d) **Limbaj/acțiune.** Menirea profesorilor-juriști este de *a forma gândirea analitică* la studenții de la Facultatea de drept. Or, a forma gândirea analitică înseamnă a forma operații, iar a forma operații înseamnă a le elabora și construi prin *limbaj + acțiune*. Învățarea prin acțiune stimulează gândirea și trăirile individului, astfel încât se ajunge la o modalitate comprehensivă de a evalua personal o serie de valori.

e) **Limbaj/tranzacții.** Recurgând la oralitate, pedagogii-juriști pot institui o atmosferă de credibilitate între ei și studenți, o atmosferă laborioasă, aptă să conducă la realizarea obiectivelor comunicative. Comunicarea orală asigură diverse tranzacții, înțelegeri între principalii actori ai scenei universitare. În esență, atenționează I. Mitrofan, tranzacțiile de acest fel reprezintă unități de comunicare interpersonală bazată pe legătura *stimul-răspuns* dintre două stări ale *eu-lui*, aparținând la două persoane diferite⁸. Altfel spus, tranzacțiile realizate prin comunicarea verbală asigură în condițiile activităților universitare un fel de *cale tur-retur*; cale prin intermediul căreia „atitudinea manifestată de un interlocutor tinde să fie reprodușă de celălalt”. Din perspectiva conceptului de tranzacționare comunicațională, grupurile de studenți exprimă un spectru variat de activități care își găsesc reflectare în cantitatea, dar și în calitatea raporturilor ce se stabilesc atât pe segmentul *pedagog-student*, cât și pe segmentul *student-student*. Efectele acestor interrelații, constată specialiștii, se regăsesc prin o manieră obiectivă în capacitatea grupului studențesc de a se solidariza în jurul efortului de atingere a scopurilor frumos și corect, să scrie corect și inteligibil ci, mai

ales, să inițieze și să susțină un dialog, să elaboreze discursuri, să capteze și să mențină interesul unui interlocutor, ce reprezintă un efort suplimentar în domeniul studiului activității de întreprinzător, din prisma caracterului său special pe arena științei juridice”.

f) **Comunicare/comunicare educațională.** Fiind recunoscut impactul enorm pe care-l exercită oralitatea asupra produselor activității universitare, tot mai mulți autori insistă ca acest fapt să-și găsească o expresie în tot felul de abordări în cadrul orelor/perechi. Astfel, dacă până nu demult expresia-cheie, întrebuintată în cazul identificării chintesenței raportului dintre principalii actori ai interacțiunii didactice, era *relația profesor–student*, atunci în ultimul timp tot mai mult chintesența raportului vizat este redată prin sintagma *comunicare educațională*. Substituția care se produce, precum e lesne de observat, urmărește un scop cert: de a accentua rolul relației de schimb informațional ce are loc în perimetrul interacțiunii *profesor–student*. Deși în ambele cazuri avem de a face cu unii și aceiași interlocutori, situația se schimbă în mod radical: dacă expresia „*relația profesor–student*” scoate în prim-plan *poziționarea statutară* a acelor doi actori, atunci expresia „*comunicare educațională*” valorizează ideea de *împărtășire a înțeleșurilor, aspirațiilor, obiectivelor*.

Valorificată din perspectiva unui învățământ eficient, relația comunicațională dintre profesor și studenți nu poate fi în nici un mod formală. Or, dacă așa ceva are loc cu adevărat, atunci succesul universitar nu poate fi decât unul aparent, după cum afirmă V. Kan-Kalik interpretând aspectul creativ al comunicării pe parcursul orei în relația profesor–student. În orice comunicare, așa cum remarcă P. Watzlawick, partenerii trebuie să se ofere reciproc în definirea relațiilor, să caute să determine natura relației care îi unește cu altul. Atingeria scopurilor comunicării pe axa *profesor–studenți* trebuie să fie astfel într-o legătură strânsă cu atingerea unor scopuri de natură interpersonală, ce și formează specialistul-jurist. Din acest punct de vedere, profesorul, menționează L. Ezechil, se află într-o poziție oarecum paradoxală: deși el este persoana cea mai activă și mai autoritară din auditoriu, succesul său în interacțiunii depinde însă de performanțele studenților în învățare, de cunoștințele dobândite de către ei, de capacitatea lor de a dialoga și a convinge⁹.

g) **Comunicare/cooperare.** Actualmente, este necesar a înlocui învățarea competitivă printr-o învățare prin *cooperare*, unde: se lucrează împreună pentru a realiza obiective și pentru a îndeplini sarcini comune; se conștientizează că obiectivele pot fi realizate doar dacă și ceilalți membri ai grupului reușesc s-o facă; se obțin rezultate benefice pentru întregul grup; rezultatul fiecăruia depinde, într-o anumită măsură, de succesul altui membru al grupului; succesul întregului grup este direct proporțional cu reușita fiecăruia în parte.

În cadrul modernizării învățământului superior universitar, este necesar a forma la studenți competențe de *cooperare* care îi pregătește pentru viața activă. Anume îndeplinirea în comun a sarcinilor de muncă le educă sentimentul de responsabilitate și de datorie socială pentru lucrul încredințat.

h) **Comunicare/interacțiune.** C. Kerbrat-Orecchioni identifică conceptul de comunicare orală cu „interacțiune verbală” în timpul căreia participanții interacționează exercitând unul asupra altuia o rețea de influențe mutuale – a vorbi înseamnă a face schimb, „a schimba făcând schimb”. Autoarea este de părere că pentru a se produce un schimb comunicativ, nu este suficient ca doi locutori sau mai mulți să vorbească periodic, mai trebuie ca ei să-și vorbească reciproc, ceea ce semnifică să fie angajați în acest schimb comun și să producă semne de această angajare mutuală (succesivă și/ori simultană).

Precursorii perspectivei interacțiunii (C. Kerbrat-Orecchioni, E. Berne, F. Jacques) evidențiază influența pe care o exercită unul asupra altuia participanții unei situații de comunicare. Ei consideră procesul de comunicare orală *un fenomen global*, ce integrează mai multe moduri de comportamente.

Interacțiunea nu se limitează numai la comunicarea verbală, ea este „o activitate strâns unită, deoarece enunțul fiecăruia dintre interlocutori se sprijină reciproc” și „prin cuvântul schimbat subiectul se recunoaște și se definește în raport cu celălalt”. Un concept original în acest context este cel al lui C. Kerbrat-Orecchioni, care vine cu noțiunea de „*exercițiu al vorbirii*” fiind o interacțiune „*face à face*”, ce presupune: *o alocuțiune* (existența unui destinatar fizic distinct de un locutor); *o interlocuțiune* (schimbul de mesaje între emițător și receptor, comunicarea orală „*face à face*”); *o interacțiune* (exercitarea din partea interacțanților a unei rețele de influențe mutuale)¹⁰. Pentru ca interacțiunea să se producă, menționează autoarea, nu este suficient ca interacțanții să vorbească pe rând, este necesar ca toți să fie angajați într-un schimb de idei, procurând semne convenționale ale acestei angajări mutuale. Deci, în interacțiunea „*față în față*”, discursul este construit, el este rezultatul unei activități de colaborare continuă – aceasta este cheia funcției interacționiste a vorbirii.

Noțiunea de „interacțiune” semnifică toate influențele pe care un subiect poate să le aibă sau să le suporte în raport cu comportamentul lingual sau non-lingual al unui alt individ și, în această ordine de idei, considerăm necesară prezența aptitudinii de interacțiune într-o comunicare orală eficientă în studiul de succes la dreptul afacerilor, care ar facilita cu mult comprehensiunea mutuală între studenți.

În ultimii ani, în didactica studiului dreptului, se acordă o mare atenție comunicării orale, care reprezintă una din verigile principale ale învățării corecte a

dreptului. Din perspectiva metodologică Curriculumul la disciplina Dreptul afacerilor vizează formarea competențelor comunicative la studenți în următoarele direcții:

- extinderea și aprofundarea capacităților de comunicare;
- extinderea, aprofundarea și consolidarea cunoștințelor din domeniul activității de întreprinzător concepute ca elemente de construire a comunicării;
- extinderea și aprofundarea reprezentărilor culturale și presupune dezvoltarea complexă a celor patru deprinderi integratoare: *audierea, vorbirea, citirea și scrierea*.

O ramură de drept se învață prin comunicare, obiectivul comunicativ fiind primordial în orice tip de activitate la oră și în sarcinile date pentru acasă. Comunicarea poate să se realizeze atât la oră cât și în afara orelor de curs, dacă studentul deține competența de comunicare, care include *competența de comprehensiune plus competența de producere a mesajului în formă scrisă sau orală*.

Predarea-învățarea la dreptul afacerilor vizează un obiectiv major, cel de a achiziționa o competență de comunicare corectă din punct de vedere legal, care poate fi abordată prin diverse componente.

În această ordine de idei, E.J. Haham este de părere că a-i învăța pe studenți să *vorbească* într-un limbaj corect (de întreprinzător) înseamnă „a-i învăța să știe să transmită sau să ceară oral, prin mijloacele acestei limbi, informații de ordin extralingvistic; să-și exprime gândurile, sentimentele, voințele sale; ceea ce au citit, văzut, auzit și trăit”¹¹. În viziunea cercetătorului, comunicarea orală, utilizată la studiul dreptului afacerilor, este o facultate comunicativă complexă, ce include o serie întreagă de aptitudini:

- *aptitudinea de a produce monologuri și de a întreține dialoguri* (pornind la nevoile studentului de a comunica);
- aptitudinea de a crea și/sau de a oferi informații necesare interlocutorului;
- aptitudinea de a interpreta informația primită (acceptând-o, refuzând-o, lărgind-o, punând-o la îndoială).

Așadar, pentru amplificarea și aprofundarea competențelor ce vor activa în momentul vorbirii elementele comunicării, indispensabile pentru exprimarea gândurilor, e necesar un automatism pozitiv al structurii studiului dreptului afacerilor, ce duce la o vorbire spontană, coerentă și corectă. În cazul vorbirii spontane într-un limbaj juridic, atenția vorbitorului e bifurcată, repartizându-se între: controlul formării gândirii; controlul procesului de exprimare a gândurilor.

Formarea competențelor de comunicare verbală curentă cere iscusința de a asculta, de a citi, de a înțelege cele citite, de a interpreta corect sensul informațiilor

ei, de a se exprima logic și coerent, de a argumenta și a ilustra răspunsurile etc. și aceasta va fi posibil dacă se va ține seama în procesul predării-învățării de elaborarea unui sistem de probe interactive ce ar cere de la studenți/subiecți deprinderi de a se angaja în orice condiții într-o situație reală de comunicare în procesul studiului activității de întreprinzător.

Așadar, studenții achiziționează automatisme în timpul etapelor de *comprehensiune* și încep să perceapă mesajul textului legal și doctrinar, să-l trateze punând accent și pe sens, și pe formele sale lingvistice. Din această perspectivă, I.M. Murphy ne propune următoarele *strategii* ce trebuie respectate în procesul de **comprehensiune orală**:

- *reamintirea* (reformularea cu propriile cuvinte a unor segmente de text legal și doctrinar);
- *speculația* (ascultarea, audierea între linii și prevederea informației ce va urma);
- *analiza* (examinarea ideilor expuse în textul legal sau doctrinar prin prisma unei analize critice);
- *introspecția* (previzibilitatea și anticiparea textului legal sau doctrinar).

Așadar, *comprehensiunea orală*, de rând cu alte activități integratoare, asigură dezvoltarea abilităților de înțelegere a mesajului și de *exprimare orală* a propriilor gânduri și păreri.

Considerând ideile expuse *supra*, putem **conchide** următoarele:

1. În comunicarea orală la orele de Dreptul afacerilor, studentul trebuie să aibă formată competența lansării corecte a mesajului și ajustării, acomodării inteligente la partenerul său verbal, adică să poată stabili relații cu partenerul verbal. În acest scop, la ore profesorul urmează să identifice, împreună cu studenții, diverse tipuri de relații, bazându-se, implicit, pe relația dintre limbaj și gândire, limbaj și acțiune, limbaj și context, limbaj/tranzacții, comunicare/cooperare, comunicare/interacțiune.

2. Pentru student este important să poată susține un dialog corect, bazat pe prevederile activității de întreprinzător legale, să elaboreze discursuri, să mențină interesul partenerului verbal și să interpreteze corect informația primită, în acest sens, un rol special îl au *comprehensiunea orală, vorbirea orală și tranzacția comunicativă*, ca factori ai comunicării orale.

3. Oraltatea, tranzacționarea și relaționarea comunicativă sunt particularități de bază ale dezvoltării comunicării orale la orele dreptului afacerilor.

Considerăm că unul dintre succesele dezvoltării comunicării orale la studierea disciplinei Dreptul afacerilor poate fi utilizarea cu succes a **metodei proiectului**.

Pentru a dezvălui esența educațională a metodei proiectului, ca bază a fost luată ideea că *educația este acțiune de modificare a comportamentului și s-au dezvăluit acele acțiuni care traduc această idee*

generală în termeni concreți, în implicații practice, în mijloace eficiente de dezvoltare a comunicării orale la studenți.

A examina această întrebare, evident, nu înseamnă a rezolva în mod automat toate problemele pe care le ridică în fața profesorului elaborarea unei metodologii și tehnologii pentru a dezvolta comunicarea orală a studenților în cadrul studierii dreptului, în cazul nostru a disciplinei Dreptul afacerilor, dar, cel puțin, înseamnă deja a pune în lumină căile pe care le poate utiliza profesorul, atunci când trebuie să rezolve această problemă. Aceasta înseamnă că trebuie să se producă transformarea unei situații „de pornire” în una „de sosire”, adică o reorganizare a unor cunoștințe anterioare într-o structură finală care exprimă dezvoltarea comunicării orale la studenți.

Dacă am identifica ideea principală care domină dezvoltarea științelor psihopedagogice, am constata, fără îndoială, tendința lor de dezvoltare în baza unei metodologii foarte clare. Problema metodologiei științelor psihopedagogice și-a găsit oglindire în lucrările cercetătorilor din Republica Moldova – V. Guțu, D. Pațrașcu, V. Pîslaru ș.a. În lucrările autorilor nominalizați, sunt elucidate numeroase probleme teoretice psihopedagogice din punctul de vedere al metodologiei contemporane. Abordarea metodologiei necesită, în primul rând, multe clarificări terminologice și conceptuale.

Termenul „metodologie” provine de la cuvintele grecești *metodos*, și *logos*. Prin „metodos” se subînțelege calea, direcția sau itinerarul, procedul și modul de obținere a cunoștințelor și valorificarea lor în știință și practica contemporană. Prin „logos” se exprimă noțiunea de **știință** în genere. În cazul nostru, metodologia poate fi definită ca o totalitate de elemente care fundamentează procesul de dezvoltare a comunicării orale. Sinteza opiniilor, expuse anterior, ne-a permis să stabilim că **metodologia predării-învățării disciplinei Dreptul afacerilor este o structurare a cunoștințelor psihopedagogice și lingvodidactice aplicate în procesul de dobândire a comportamentului manifestat prin competența de comunicare**, pentru cazul nostru **de comunicare orală**.

Cele menționate determină caracterul ierarhic al metodologiei atât pe verticală, adică de la ideile generale științifice la cele particulare metodologice; cât și pe orizontală – de la faptele metodologice spre analiza și sistemul lor, spre principii metodologice (coordonarea). Astfel, putem delimita următoarele **nivele ale metodologiei studierii disciplinei Dreptul afacerilor**: *nivelul superior* (pedagogia); *nivelul disciplinar*; *nivelul-compartiment*; *nivelul abordării concrete*. În cazul nostru, dezvoltarea comunicării orale în cadrul intervenției pedagogice universitare – predarea/învățarea dreptului afacerilor în învățământul universitar se plasează la nivelul disciplinar și compartimental (conceptual, funcțional, pragmatic).

De asemenea, trebuie să precizăm că o **caracteristică generală a dezvoltării este modificarea permanentă a conduitei, a modului de răspuns, o achiziție de experiențe noi**. Modificările și experiența apar drept urmare a extinderii aceleiași sarcini, adică a dezvoltării ei. Pe scurt, s-ar putea spune că dezvoltarea nu înseamnă „a alunga” cunoștințele anterioare, ci a le transforma, integrând în ele noi elemente prelevate din mediu cu ocazia interacțiunilor pe care le trăim în acesta.

Dacă raportăm formele de învățare la formarea și dezvoltarea comunicării orale în cadrul învățării disciplinei Dreptul afacerilor, învățarea este atât premisă, cât și produs (cunoștințe, priceperi, deprinderi, competențe, obișnuințe, calități de personalitate). Dezvoltarea *comunicării orale* se desfășoară într-un sistem instituționalizat – sistemul de învățământ – și se încadrează în *învățarea universitară*.

P. Angers analizează operațiile ce trebuie de efectuat pentru a realiza procesul învățării; a aprofundat dinamica învățării, susținând ideea că învățarea și stăpânirea noilor cunoștințe îl fac pe student să fie mai autonom, îi schimbă maniera de a gândi și de a înțelege lumea ce-l înconjoară. El consideră procesul cognitiv ca un proces integrator, ale cărui operații conduc la atribuirea noilor cunoștințe prin conștientizarea lor totală. În viziunea lui, aceste operații acționează la patru nivele¹².

La **primul nivel**, *cel al cunoașterii empirice*, sesizăm operații care își găsesc izvorul în experiența anterioară, care generează dorința, gustul de a realiza, de a face. P. Angers e de părerea că rolul profesorului la acest nivel este de a suscita interesul și motivația studenților de a experimenta, creează situații pentru mobilizarea cunoștințelor anterioare și stimularea problematicii.

Nivelul doi: Odată cu începerea cercetărilor datelor, în baza cărora studentul găsește răspuns la problema stabilită, el trece la *nivelul cunoașterii intelectuale*, ce regroupează operațiile de înțelegere (comprehenșiune).

La **nivelul trei**, *cel al cunoașterii raționale*, se efectuează acțiuni ce regroupează operațiile de analiză. Studentul trece întrebările propuse prin prisma raționamentului propriu.

La **nivelul al patrulea**, *cel al cunoașterii responsabile*, studentul transformă în practică cunoștințele acumulate și competențele dobândite. El ia decizii, comunică descoperirile sale și transferă noile cunoștințe în viața de toate zilele. Astfel, studentul devine o resursă pentru alții, realizându-se prin creațiile obținute, căpătând încredere în capacitățile sale.

Respectarea riguroasă a operațiilor sus-numite conduce spre obținerea unei învățări conștiente manifestată în cunoștințe durabile și profunde.

Alt concept ce ține de metodologia dezvoltării co-

municării orale este *predarea*. Predarea concretizează o ilustrare majoră a procedurii de modificare a comportamentului, a achiziției de cunoștințe, competențe etc. Acest proces universitar se caracterizează, de asemenea, prin vocația de ajustare între ele a unui număr de intervenții educative. În principiu, predarea constituie partea formatorului și este obligația sa privilegiată, în timp ce învățarea corespunde părții studentului. În cadrul întâlnirii pedagogice, fiecare parcurge o parte din cale. A predă este o activitate al cărei scop este producerea unor efecte de învățare. De fapt există totuși o discrepanță între ceea ce predă profesorul și ceea ce învață studentul, căci învățarea presupune întotdeauna asentimentul și activitatea persoanei, care trebuie să-și construiască cunoștințele, să dezvolte comunicarea orală, în cazul nostru.

Din această perspectivă, putem formula următoarea teză de bază: **pentru a fi eficient, proiectul de predare trebuie să se întâlnească cu proiectul de învățare și ambele împreună să genereze formarea și dezvoltarea.**

Analiza literaturii de specialitate (D.Bem, S.Bruner, O.Ciobanu, A.Palii, A.Peretti, I.A. Zimneaia, E. Pasov) ne permite să afirmăm că **dezvoltarea comunicării în cadrul instruirii universitare este un proces pedagogic, un sistem de metode și procedee de instruire și probe, care au scopul de a forma și perfecționa la studenți competențele comunicării orale (scrise) în integritate cu gândirea și comportamentul personalității.**

Pentru a elucida problema dezvoltării comunicării orale la studenți în cadrul studierii dreptului afacerilor în instituția de învățământ superior, vom evoca dialectica „dezvoltare-învățare” și „dezvoltare-predare”, prin intermediul concepțiilor lui J. Piaget (evoluția genetică) și a lui L. Vâgotski (medierea socială).

Studierea dreptului afacerilor, la Facultatea de Drept în instituțiile de învățământ superior, se încorporează pe deplin în ierarhia stadiilor dezvoltării după J.Piaget în intervalul: *stadiul afirmării talentelor și stadiul capacității de sinteză și de raționare.*

Sucesiunea învățării pe baza teoriei formării stadiale a activităților intelectuale, după L.Vâgotski și succesori (R.Galperin, N.Talâzina ș.a.), reprezintă următoarele etape:

1. *Cunoașterea prealabilă a acțiunii, crearea bazei de orientare a acțiunii (BOA). În acest mod are loc construirea în conștiința celui care studiază a BOA. BOA – înseamnă studierea activității după un model textual ori grafic, corespunzătoare condițiilor realizării corecte a ei.*

2. *Activități materiale (materializate) (AM). Cel mai instruit îndeplinește acțiuni materiale în corespundere cu sarcina trasată în forma ei materială, dezvoltată. Cel ce învață obține și lucrează cu informația în formă de diferite obiecte materiale: reale ori*

modelele lor, scheme, machete, spețe etc., verificând, controlând, comparând acțiunile proprii cu BOA (instrucțiunea).

3. *Etapa vorbirii interioare (EVI). Studenții vorbesc în sine, expunând acțiunea îndeplinită, fără decifrirea deplină a conținutului textului. În cazul dat, e suficient a descrie cele mai importante elemente ale acțiunii, fapt ce înlesnește comprimarea, condensarea, generalizarea gândirii.*

4. *Etapa vorbirii orale (EVO). După executarea câtorva acțiuni de același tip, decade necesitatea folosirii mijloacelor de instrucțiune, iar funcția orientativă revine vorbirii orale. Cel care învață rostește cu voce tare acea acțiune, acea operație pe care o asimilează la moment. Astfel, în conștiința lui se acumulează informația materiei de studiu – generalizată, prescurtată, care la îndeplinirea acțiunii se supune automatizării.*

5. *Etapa acțiunii automatizate (EAA). Cei instruiți execută acțiunile în mod cizelat, automat.*

Ajunși la această demarcație a cercetării, putem afirma că **metodologia dezvoltării comunicării orale în cadrul învățării disciplinei Dreptul afacerilor** este un construct psihopedagogic și lingvistic aplicat în procesul dobândirii/formării comportamentului comunicativ. Atât învățarea cât și predarea au ca trăsături esențiale modificarea permanentă a comportamentului, achiziția de noi experiențe, iar dezvoltarea implică intrinsec ascensiunea, prin schimbare, spre un comportament verbal/comunicativ mai bun, o auto-mișcare spre progres sistemic.

După cum am menționat anterior, la baza teoriei sistemice a comunicărilor se află principiile școlii de la Palo Alto, fondatorii căreia au contribuit la redefinirea completă încă în anii '70 ai sec.XX, a studiilor despre interacțiunea socială și mai târziu au stat la rădăcinile apariției noii orientări, numită „noua comunicare”, o componentă a ei fiind „modelul orchestrei” în concepția căreia comunicarea este definită la trei nivele: comunicare-participare; comunicare-structură comunicativă; comunicare-creație colectivă.

În conceptul nostru, anume acest model de comunicare stă la temelia metodei proiectului. Orchestra reprezintă grupul social, adică grupul de studenți, artiștii fiind studenții. Precum în interiorul orchestrei între muzicieni se produc elemente de schimb, aceasta constituind de fapt o comunicare, în mod analog, în interiorul clasei, între fiecare student orice segment de schimb leagă două sau mai multe elemente-studenți și se produce o comunicare. Astfel, în viziunea lui A.Mucchielli, o comunicare-participare este un segment ce reprezintă o structură generală de schimburi de mesaje între un ansamblu de actori. Un astfel de segment are valoare doar în raport cu alte note muzicale interpretate în același moment de către ceilalți

muzicieni, el având sens numai în sistemul de comunicări în care se integrează, autorul dându-i numele de **comunicare colectivă**, deoarece orice segment de comunicare-participare a fiecărui actor/subiect contribuie la crearea colectivă a operei (produsul final). Este vorba de „participarea tuturor subiecților la o structură de comunicări create colectiv, fiecare aducându-și aportul său la realizarea operei muzicale”¹³.

În acest context de idei, am putea menționa că modelul vizat este bine-venit în construirea comunicărilor utilizând metoda proiectului, deoarece la fel și în cadrul proiectului contribuția fiecărui student în comunicare-participare este finalizată cu o comunicare colectivă, la care participă toți subiecții.

În „modelul orchestrei”, procesul de comunicare nu constă într-o simplă transmitere a mesajului de la un actor la altul, el, amplificându-se, apare în ipostaza de:

– *comunicare colectivă* (a produce împreună schimburi coerente de mesaje în raport cu așteptările comune);

– *comunicare individuală* (a participa în armonie cu toți, respectând regulile de rigoare cunoscute pentru a realiza produsul colectiv în dependență de situație).

Într-o comunicare-participativă feed-back-ul nu are loc imediat la fel ca în comunicarea-transmitere, el se transformă „dintr-o cauzalitate liniară simplă într-o cauzalitate circulară complexă”.

Al doilea nivel al modelului orchestrei este comunicarea privită drept o structură comunicativă. Modelul orchestrei, în conceptul autorului, mai poartă denumirea de *comunicare-sistem sau comunicare ca*

sistem de comunicări. Conform acestei metode, putem considera că comunicarea este observabilă datorită faptului că ea se desfășoară cel puțin în două contexte:

1. interiorul orchestrei pentru muzician;
2. sala de concert pentru spectatori.

Așadar, comunicarea, ca structură comunicativă, este imaginea interpretării colective a orchestrei, într-un anumit moment, dirijată de către conducătorul ei și încurajată afectuos/dezaprobată de spectatori.

Al treilea nivel de comunicare, ce ține de metoda orchestrei, este *comunicarea privită ca o creație colectivă*. Conform acestui nivel, interpretarea colectivă a partiturii trebuie să fie considerată ca o comunicare în ansamblu. În același mod, ea poate fi definită ca o producere colectivă care lucrează la actuala creație sub dirijarea unui moderator. Instrumentele nu sunt audiate în mod individual, dar se ascultă creația în întregime, evaluând-o în ansamblu; „se apreciază nu activitatea fiecărui muzician în parte, dar cea privită ca un tot întreg; se evaluează nu un moment de expresie, dar totalitatea prestațiilor”.

Analogic, modelul orchestrei poate fi asociat cu metoda stupului de albine, care în didactică este aplicată ca metodă de lucru în grup, în cadrul căreia fiecare student (albină) îndeplinind funcția de moderator, lider, expert, student-cercetător etc. (regină, trântor, albină-doică, albină-lucrătoare) activează împreună pentru a realiza produsul final – prezentarea comunicărilor (mierea). Acest model de lucru în grup se înscrie totalmente în activitatea de proiect, care generează comunicarea atât pe parcursul diverselor sale faze, inclusiv cea finală care devine decisivă (Fig.1).

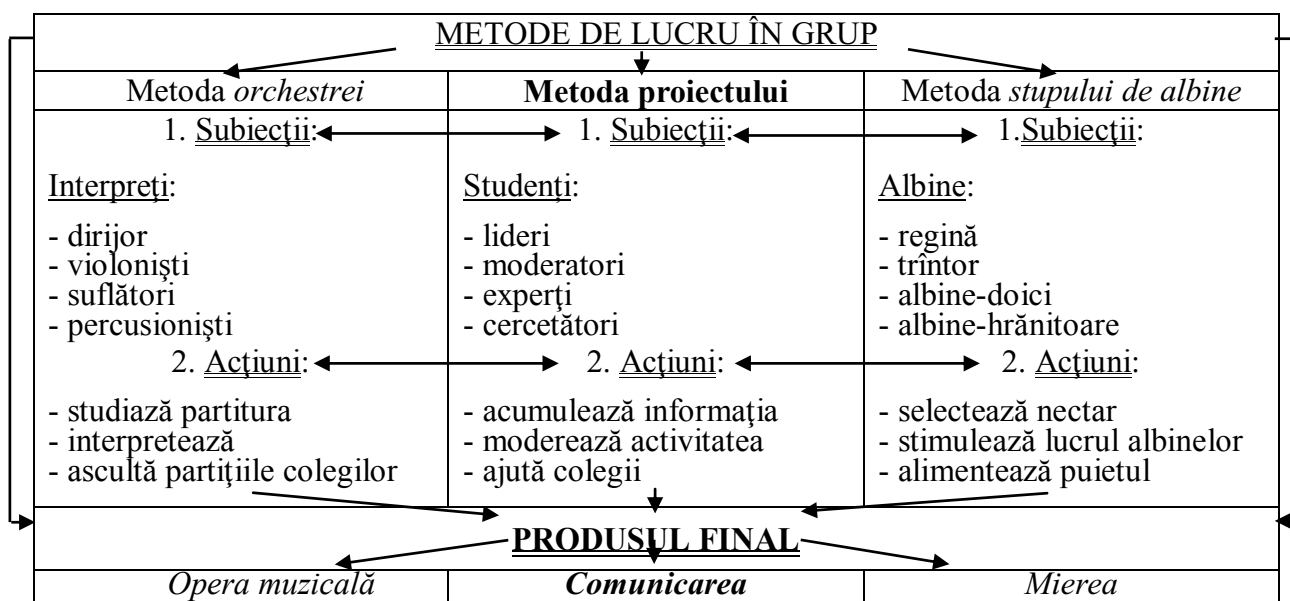

Fig. 1. Metode analogice metodei proiectului

În felul acesta, premisele dezvoltării comunicării orale includ trei tipuri de competențe ca unități componente:

1. **competența pragmatică sau acțională**, codificată prin litera **A**;
2. **competența relațională**, codificată prin litera **B**;
3. **competența reprezentativă**, codificată prin litera **C**.

Factorii procesului de formare a competenței comunicării orale includ baza de orientare a acțiunii și studenții în acțiune; caracteristicile specifice ale acțiunii formative sunt următoarele: această acțiune se realizează secvențial, acumulativ, progresiv, consecvent, comportamental, social. Acest fapt este ilustrat în Tabel.

Tabel. Premisele formării competenței de comunicare orală

Competențe de comunicare specifice	Codul	Factori	Acțiunea de formare
1. Competența programatică (acțională)	A	- Baza de orientare a acțiunii (BOA)	secvențial acumulativ
2. Competența relațională	B	- Studenți în acțiune	progresiv consecvent
3. Competența reprezentativă	C	(EA)	comportamental social

Analiza ideilor expuse anterior a generat formularea unui șir de răspunsuri la întrebări ce vizează specificul comunicării, al comunicării orale în general și al formării competențelor de comunicare orală în procesul de predare-învățare a disciplinei Dreptul afacerilor. Prin sintetizarea acestora, constatăm că este foarte important a interpreta comunicarea ca pe o acțiune prin limbaj în baza unor principii specifice și a unui ansamblu funcțional propriu care conduc spre transferul comunicativ într-un context de socializare, interrelaționare și influențare. Această idee fundamentală este reprezentată în segmentul A din Figura 2.

Sintetizarea ideilor anterioare, de asemenea, a avut drept urmare specificarea metodei proiectului care se bazează pe o acțiune pragmatică, asigurând un transfer cognitiv, pornind de la caracteristicile specifice și ansamblul funcțional propriu, într-un context de socializare, experimentare și achiziționare. Această idee, de asemenea foarte relevantă, este redată în segmentul B din Figura 2. Acestea constituie **premisele teoretice** ale cercetării – primul nivel al metodologiei.

Al doilea nivel al metodologiei sunt **premisele**

formative, adică premisele formării *competențelor de comunicare specifice* ce includ trei tipuri de competențe (*pragmatică, relațională și reprezentativă*) ca unități componente ale *competenței de comunicare orală*, specificate în *Referențialul comunicării orale în baza metodei proiectului*.

Prin urmare, *studentul va putea comunica oral la disciplina Dreptul afacerilor prin aplicarea metodei proiectului fiind amplasat într-un context sociointerrelațional de cooperare, influențând partenerul sau partenerii în comunicare prin achiziții pertinente în acest scop; studentul va realiza diverse acțiuni pragmatice prin achiziționare și experimentare a informațiilor și aplicarea lor funcțională în baza diverselor caracteristici. Prin respectarea premiselor formării competenței de comunicare orală (competența pragmatică sau acțională, competența relațională, competența reprezentativă), se poate ajunge la formarea acesteia în procesul educațional în care metoda proiectului devine o valoare educațională.*

Aceste componente de bază formează, după părerea noastră, **metodologia dezvoltării comunicării orale la disciplina Dreptul afacerilor prin metoda proiectului** (Fig. 2).

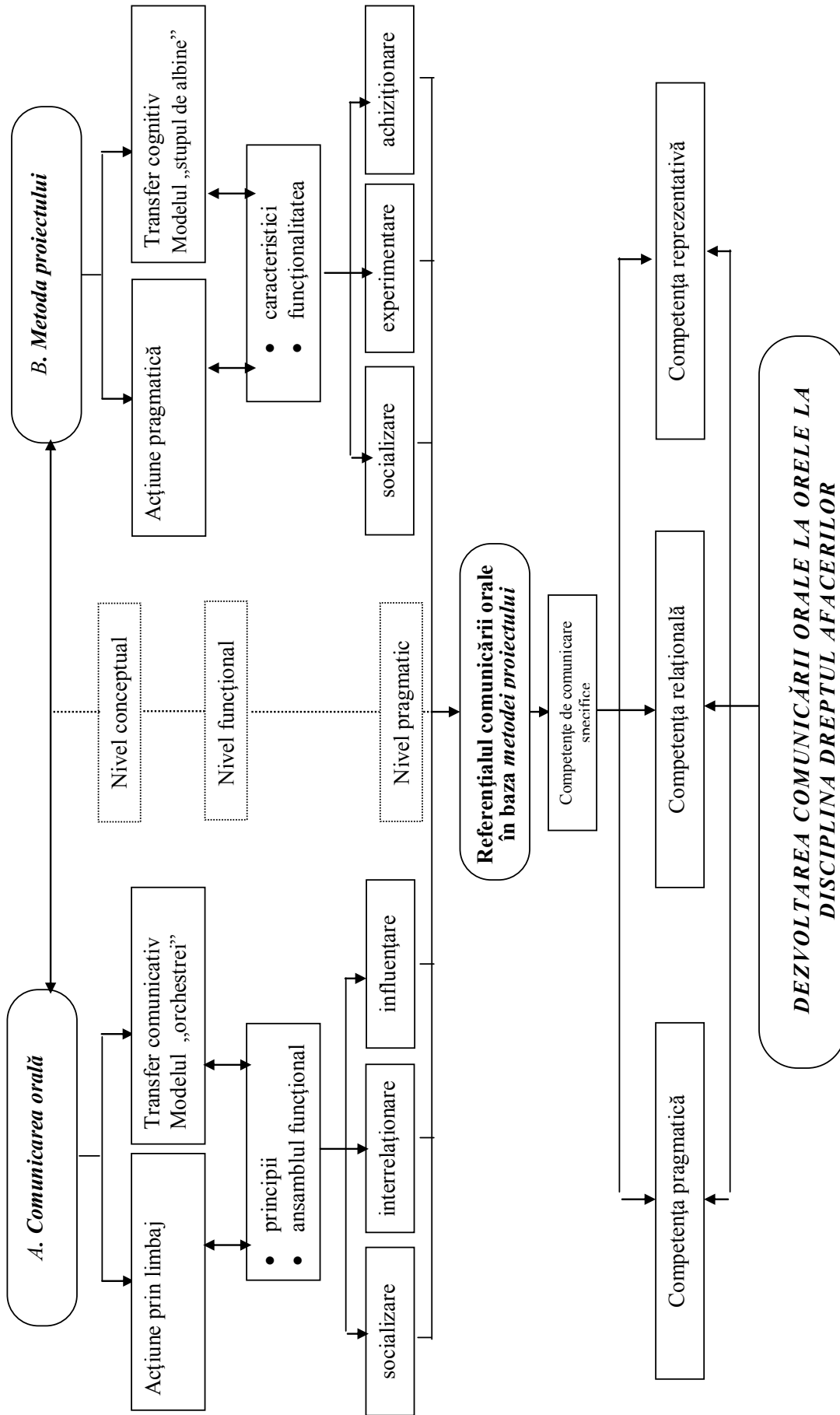

Fig. 2. Metodologia dezvoltării comunicării orale la disciplina Dreptul afacerilor prin metoda proiectului (MDCO)

Note:

¹ Ezechil L., *Comunicarea educațională în context școlar*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2002, p.102.

² Pruteanu Ș., *Antrenamentele abilităților de comunicare*, Polirom, Iași, 2004, p.7.

³ Выготский Л. С., *Педагогическая психология*, Педагогика, Москва, 1991, p.200.

⁴ Sillamy N., *Dicționar de psihologie*, București, 2000, p. 170.

⁵ Slama-Cazacu T., *Psiholingvistica o știință a comunicării*, All Educațional, București, 1999, p. 17.

⁶ Cucoș C., *Minciună, contrafacere, simulare – o abordare psihopedagogică*, Polirom, Iași, 1997, p. 30-36.

⁷ Hayes N., Orrel S., *Introducere în psihologie*, Albatros, București, 1997, p.102.

⁸ Mitrofan I., *Psihoterapia experiențială*, Infomedica, București, 1997, p. 112.

⁹ Ezechil L., *Comunicarea educațională*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2002, p.56.

¹⁰ Kerbrat-Orecchioni C., *La conversation*, Seuil, Paris, 1996, p. 4.

¹¹ Hybels S., Weaver R., *Communicating Effectively*, Random House, New York, 1986, p. 118.

¹² Angers P., Bouchard C., *La mise en œuvre du projet d'intégration*, Bellarmin, Montréal, 1984, p. 101.

¹³ Mucchielli A., *La nouvelle communication*, Paris, 2000, p. 94-97.

CONSIDERAȚII TEORETICO-PRACTICE PRIVIND INSTITUȚIA ANGAJĂRII RĂSPUNDERII GUVERNULUI ÎN FAȚA PARLAMENTULUI

Veaceslav ZAPOROJAN,
doctor în drept, conferențiar universitar
Sergiu STRATAN,
magistru în drept

REZUMAT

Împuternicirea Guvernului cu atribuții de legiferare îi acordă acestuia pârghii reale în vederea realizării eficiente a poliției interne și externe a statului, precum și îndeplinirii Programului de activitate, în baza căruia a obținut votul de încredere al Parlamentului. Totuși, executivul nu poate utiliza această procedură decât pentru proiectele pe care le consideră cu adevărat esențiale, în caz contrar, existând riscul de a reduce de o manieră caricaturală funcția Parlamentului. Prin prezentul articol, am încercat să expunem succint și accesibil esența procedurii angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului, evidențiind prezența unor derapaje constituționale și formulând unele propuneri legislative pentru evitarea lor.

Cuvinte-cheie: răspunderea Guvernului în fața Parlamentului, competențe legislative, putere executivă.

SUMMARY

Empowering the Government with lawmaking competences is granting it real leverage in order to efficiently carry out the internal and external policies, as well as to fulfill the Program it has been provided with a confidence vote by the Parliament. Hence, the executive power can only make use of this procedure for project it sees as being of core importance, otherwise there is a risk of lowering the function of Parliament in a unreasonable manner. In this article we attempted to lay out in a concise and accessible way the essence of the procedure of Government's liability before the Parliament, stressing the presence of certain constitutional disparities, delivering a number of legal proposals aiming at avoiding these issues.

Keywords: Government's liability before the Parliament, lawmaking competences, executive power.

Considerații generale. Consacrarea principiului separației și colaborării puterilor în stat¹ implică o conlucrare între puteri, un control reciproc și, implicit, instituie principiul independenței acestora. Curtea Constituțională, în jurisprudența sa constantă, a relevat că „conținutul și sensul teoriei separării puterilor prezumă un echilibru al puterilor și o independență relativă a acestora, un sistem de frâne, de balanțe și contrabalanțe, care ar influența reciproc autoritățile, nepermițându-le depășirea limitelor stabilite de Constituție în exercitarea atribuțiilor”². În sensul instituirii contrabalanțelor, art. 106¹ din Constituție transpune în practică principiul lui Montesquieu în forma sa actuală, reglementând posibilitatea prevenirii abuzurilor prin procedura adoptării legilor în baza angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului. Aceasta deoarece, potrivit Legii Supreme³, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului. În pofida acestui statut al legiuitorului, constituanta legislativă i-a acordat Guvernului atribuții în materia legiferării, care potrivit Constituției⁴ asigură numai realizarea poliției interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice. Aceasta nu are semnificația unei atingeri a „monopolului legislativ al Parlamentului” atât timp cât modalitatea de legi-

ferare enunțată este utilizată în condițiile prevăzute de Constituție⁵.

Istoricul instituției angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului. Pentru prima dată, instituția angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului a fost consacrată în Franța⁶, ca urmare a instabilității guvernamentale ce a generat criza parlamentară a celei de-a Patra republici franceze. Astfel, în timpul celei de-a Patra republici, anumite guverne își angajau în fapt răspunderea (fără a avea o bază constituțională) asupra unor proiecte de lege, amenințând legislativul că, în lipsa unui vot favorabil pentru proiectul propus, ele urmau să-și dea demisia. În acest context, art. 49 alin. (3) al Constituției franceze din 1958 prevedea că „Prim-ministrul poate, în baza deliberării din cadrul Consiliului de Miniștri, să angajeze răspunderea Guvernului în fața Adunării Naționale asupra unui text. În acest caz, textul va fi considerat adoptat, dacă o moțiune de cenzură, depusă în următoarele douăzeci și patru de ore, nu este votată în condițiile alineatului precedent”. În perioada 1958-2008, guvernul francez și-a angajat răspunderea de 82 de ori, fiind depuse moțiuni de cenzură în 51 de cazuri și fiind adoptate ca rezultat 48 de legi⁷. Această procedură a fost utilizată urmărind două scopuri: fie pentru a constrânge Adunarea Națională să accepte un text pe care nu îl va vota (în acest

sens, procedura a fost folosită de anumite guverne care nu aveau decât susținerea unei majorități parlamentare fragile (guvernele Barre, Rocard, Cresson și Beregovoy)), fie pentru a lupta cu obstrucționismul parlamentar sub forma numeroaselor amendamente propuse de opoziție⁸.

Considerând utilizarea acestei proceduri drept exagerată, la 28 iulie 2008 a fost efectuată o reformă constituțională, prin care art. 49 alin.(3) din Constituția franceză a fost modificat pentru a limita prerogativa de angajare a răspunderii Guvernului. Astfel, în prezent, art. 49 alin. (3) din Constituție⁹ este formulat în felul următor: „Prim-ministrul poate, după deliberarea consiliului de miniștri, angaja răspunderea Guvernului în fața Asambleei naționale pe votul unui proiect de lege a finanțelor sau finanțarea securității sociale. În atare caz, acest proiect se consideră ca adoptat, cu excepția situației în care o moțiune de cenzură, depusă în 24 de ore care urmează, este votată în condițiile prevăzute de alineatul precedent. Prim-ministrul poate, printre altele, să recurgă la această procedură pentru un alt proiect sau propunere de lege numai o singură dată pe sesiune”. Cu toate acestea, unii profesori francezi critică restrângerea marjei de aplicare a acestei proceduri, menționând că „noul dispozitiv este periculos pentru stabilitatea executivului, lecțiile istoriei fiind uitate”¹⁰.

Totodată, proceduri de angajări ale răspunderii Guvernului în fața Parlamentului, concepute în alte coordonate, pot fi întâlnite și în prevederile altor Constituții, cum ar fi: România¹¹, Spania¹² sau Italia¹³.

Bazele juridice ale instituției angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului în Republica Moldova. Atât articolul 106¹, cât și articolul 106² au fost incluse în Legea Supremă ca urmare a revizuirii Constituției operate prin Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000. În acest sens, trebuie de menționat că ambele prevederi investesc Guvernul cu atribuții de legiferare. Astfel, dacă art. 106¹ din Constituție reglementează instituția angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului asupra unui program, unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege, atunci art. 106² instituie procedura delegării legislative.

Așadar, Legea Fundamentală a instituit 3 modalități de legiferare: *una firească, uzuală*, și care potrivit art. 60 din Constituție aparține Parlamentului și *două excepționale*, aflate la dispoziția Guvernului, care îi permit să intre în sfera de reglementare primară a relațiilor sociale – fie prin angajarea răspunderii în fața Parlamentului (art. 106¹), fie prin emiterea de ordonanțe (art. 106²). În acest context, angajarea

răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege reprezintă o modalitate legislativă indirectă de adoptare a unei legi. Or, proiectul respectiv nu implică dezbateră acestuia în cadrul procedurii legislative ordinare, ci dezbateră unei problematice prin excelență politice, legată de rămânerea sau demiterea Guvernului¹⁴. Curtea Constituțională, referindu-se la procedura angajării răspunderii de către Guvern, a menționat că „procedura angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului **este o particularitate a procedurii legislative**, conform căreia proiectul de lege nu mai urmează procedura legislativă prevăzută de Regulamentul Parlamentului, acesta fiind supus unei dezbateri strict politice, având drept consecință menținerea sau demiterea Guvernului prin retragerea încrederii acordate de Parlament”¹⁵. Cu alte cuvinte, angajându-și răspunderea, Guvernul încearcă realizarea voinței guvernamentale printr-un vot tacit și global în Parlament, respectiv își asumă riscul de a fi demis¹⁶.

Limitele angajării răspunderii guvernului în fața Parlamentului. Trebuie de menționat că procedura consacrată prin art. 106¹ din Constituție nu este detaliat reglementată. În acest sens, legiuitorul constituant la instituirea acesteia nu a stabilit nici o condiție cu privire la natura proiectului de lege care poate fi adoptat în ordinea art. 106¹, structura acestuia, cu privire la numărul proiectelor de lege asupra cărora Guvernul își poate angaja răspunderea, momentul intrării în vigoare a acestora etc. Astfel, întreaga problemă a limitelor angajării răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege – în absența unor dispoziții constituționale exprese – trebuie analizată prin raportare la principiile Legii Fundamentale și, îndeosebi, prin raportare la principiul separației și colaborării puterilor în stat, reglementat de art. 6 din Constituție.

Referindu-se la principiul separației și colaborării puterilor, Curtea Constituțională a menționat că „autoritățile care reprezintă aceste trei puteri sunt investite cu anumite prerogative, potrivit prevederilor Constituției, nici una dintre ele neavând posibilitatea de a uzurpa atribuțiile celeilalte sau de a le transmite exercitarea acestora. Totodată, între organismele care exercită, în mod exclusiv, prerogativele unui anumit tip de putere, există o interacțiune funcțională și chiar o colaborare, menite să asigure armonia procesului de conducere socială și împiedicarea abuzului unei puteri față de alta”¹⁷. Astfel, considerăm că chiar dacă legiuitorul constituant a împuternicit Guvernul cu atribuții de legiferare, nu este acceptabil ca dispozițiile art. 106¹ din Constituție, care regle-

mentează angajarea răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege, să fie interpretate ca permițând Guvernului să substituie Parlamentul oricând și în orice condiții. În acest context, trebuie menționat că, la 22 decembrie 2011, Curtea Constituțională¹⁸ a relevat că „procedura angajării răspunderii Guvernului nu exclude și nu poate fi folosită pentru a exclude controlul parlamentar prin inițierea unei moțiuni de cenzură. Ceea ce exclude această procedură constituțională este dezbaterea proiectului de lege ca atare, însă aceasta nu este o consecință neconstituțională, după cum rezultă din art. 106¹ din Constituție. **Curtea la fel acceptă argumentul Guvernului că nu există nici o condiție impusă de Constituție care ar limita aprecierea exclusivă a Guvernului asupra oportunității și conținutului inițiativei sale. [...] Curtea relevă că procedura angajării răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege, ca o modalitate simplificată de legiferare, trebuie să fie o măsură *in extremis*, determinată de urgența în adoptarea măsurilor conținute în legea asupra căreia Guvernul și-a angajat răspunderea, de necesitatea ca reglementarea în cauză să fie adoptată cu maximă celeritate, de importanța domeniului reglementat și de aplicarea imediată a legii în cauză**”.

Astfel, în baza naturii sale juridice și a interpretărilor date de Curte cu prilejul sesizărilor exemplificate, Parlamentul este și rămâne unica autoritate legiuitoare, chiar și în cazul angajării răspunderii asupra unei legi de către Guvern. Or, prevederile art. 106¹ din Constituție reglementează expres o excepție de la regula instituită prin dispozițiile constituționale ale art. 60, aceasta nefiind de natură a înlătura Parlamentul de la îndeplinirea rolului său, întrucât procedura asumării răspunderii de către Guvern derulează în fața Parlamentului și se desfășoară sub supravegherea și controlul forului legislativ suprem, care are la îndemână, în virtutea prevederilor constituționale, de asemenea exprese¹⁹, dreptul de a demite Guvernul prin inițierea și dezbaterea unei moțiuni de cenzură.

Totodată, în virtutea principiului separației și colaborării puterilor în stat, posibilitatea Parlamentului de a demite Guvernul în urma depunerii unei moțiuni de cenzură nu presupune abilitarea puterii executive cu atribuții nelimitate de putere legiuitoare. Or, așa cum s-a expus prin Hotărârea Curții Constituționale nr.24 din 10 septembrie 2013²⁰, „echilibrul celor trei componente ale puterii de stat rezultă din interdicția constituțională impusă acestora de a nu concura între ele. Menținerea echilibrului puterilor în stat constituie o cerință inerentă pentru evitarea tendinței de a

subordona o componentă a puterii de către alta”.

Totodată, transformarea art. 106¹ dintr-o excepție de la regula generală într-un instrument aflat la dispoziția Guvernului și folosit în mod frecvent la adoptarea legilor, ar eluda și principiile procedurii legislative. În acest sens, se impune citarea dispozițiilor art. 74 alin. (1) și (2) din Constituție care menționează că *legile organice se adoptă cu votul majorității deputaților aleși, după cel puțin două lecturi, iar legile ordinare și hotărârile se adoptă cu votul majorității deputaților prezenți*. Or, prevederile enunțate *supra* ar fi inutilizabile în situația în care Guvernul ar abuza de procedura angajării răspunderii reglementată de art. 106¹.

Mai mult decât atât, în opinia doctrinarilor români, legitimarea unui astfel de act, cu argumentul că art. 114 din Constituție (*echivalentul art. 106¹ din Constituția RM*) nu face nicio distincție cu privire la posibilitatea Guvernului de a-și angaja răspunderea, argument fundamentat de ideea că tot ce nu este interzis este permis, ar putea conduce, în final, la crearea unui blocaj instituțional, în sensul că Parlamentul ar fi în imposibilitatea de a legifera, adică de a-și exercita rolul fundamental, de unică autoritate legiuitoare²¹.

Soluții în vederea evitării abuzului uzării de procedura de legiferare reglementată prin art. 106¹. După cum s-a afirmat *supra*, norma constituțională care reglementează instituția angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului este una generală, neinstituind anumite criterii ce ar limita marja de apreciere a Guvernului la selectarea domeniilor și importanței normei ce urmează a fi adoptată prin asumarea răspunderii. Considerăm că precedentele deja frecvente ale Guvernului de a se implica în procedura de legiferare (în 2011 și 2014), precum și interpretarea dată de către Curtea Constituțională prin Hotărârea nr.28 din 22 decembrie 2011, deja impune necesitatea de a reglementa mai detaliat procedura în cauză prin Legea cu privire la Guvern sau Regulamentul Parlamentului.

Pentru simplificarea activității de elaborare a unor astfel de modificări, venim cu propunerea ca la elaborarea acestora să se ia în considerație următoarele repere ce degajă din natura juridică a procedurii și din interpretările Curții Constituționale:

– procedura angajării răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege, ca o modalitate simplificată de legiferare, trebuie să fie o măsură „*in extremis*”;

– această procedură trebuie să fie determinată de urgența în adoptarea măsurilor conținute în legea asupra căreia Guvernul și-a angajat răspunderea;

– la fundamentarea necesității aplicării acestei proceduri, să se țină cont de importanța domeniului reglementat;

– reglementarea în cauză să fie adoptată cu maximă celeritate;

– să fie reglementate proceduri speciale pentru aplicarea imediată a legii adoptate în baza procedurii în cauză.

La aprecierea interpretării date de către Curtea Constituțională în hotărârea menționată, este necesar a lua în considerație că aceasta nu a instituit niște criterii ce ar servi la controlul constituționalității legilor, ci a determinat niște repere de care ar trebui să se conducă Guvernul în aprecierea oportunității unor proiecte de lege care ar putea fi adoptate prin procedura angajării răspunderii. Or, în baza criteriilor expuse *supra*, la examinarea constituționalității unei legi adoptate în baza acestei proceduri, Curtea Constituțională nu poate aprecia oportunitatea legii adoptate. Ea trebuie să se expună numai asupra aspectelor extrinseci de constituționalitate apreciind respectarea procedurilor constituționale aplicate la angajarea răspunderii, pe de o parte, și a corespunderii intrinseci a legii adoptate în așa mod.

Mai mult decât atât, criteriile stabilite de către Curte prin Hotărârea nr.28 din 22 decembrie 2011 urmează a fi utilizate de către Parlament, în persoana deputaților, atunci când consideră necesar a depune o moțiune de cenzură. În acest sens, se reține că Parlamentul, ca exponent al puterii legislative, atunci când consideră că Guvernul abuzează de prerogativele conferite de art. 106¹ din Legea Supremă, are posibilitatea de a „invalida” proiectul de lege adoptat de Guvern prin demiterea acestuia ca urmare a exprimării neîncrederii prin depunerea moțiunii de cenzură. În asemenea situații, Parlamentul, numai prin existența posibilității exprimării votului de neîncredere față de Guvern, exercită o presiune enormă asupra executivului, atunci când acesta decide oportunitatea adoptării unei/unor legi prin intermediul instituției angajării răspunderii față de legislativ.

De asemenea, o altă posibilitate în vederea evitării marjei de discreție a Guvernului la angajarea răspunderii în fața Parlamentului o constituie revizuirea normei constituționale a art. 106¹. În acest context, s-ar putea prelua varianta existentă în Constituția franceză, care limitează dreptul Guvernului de a-și angaja răspunderea doar în privința unui proiect de lege a finanțelor sau finanțarea securității sociale, oricare alt proiect, pe alte domenii de reglementare fiind posibil de adoptat doar o singură dată pe sesiune.

În acest sens, ținem să menționăm că, din conținutul Avizului Comisiei de la Veneția nr.731/2013 asupra proiectului de lege de revizuire a Constituției României, se desprinde intenția de modificare a articolului 114 din Constituția României în vederea limitării instituției respective. Astfel, se menționează că „limitarea posibilității Consiliului de miniștri de a-și angaja răspunderea numai o singură dată în sesiune constituie o propunere oportună, știind că aceasta va crește posibilitatea Parlamentului de a controla executivul, întărind, de asemenea, poziția Parlamentului într-un regim parlamentar”²².

În concluzie menționăm că generalitatea formulării prevederilor art. 106¹ din Constituție nu reprezintă o scuză în vederea aplicării discreționare de către executiv a procedurii respective. Or, aplicând metoda teleologică de interpretare a normelor constituționale, implicarea unei puteri de stat în exercitarea prerogativelor unei alte puteri poate fi numai o măsură excepțională, din care considerente instituția angajării răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege este o excepție de la regula generală și, după cum s-a arătat *supra*, urmează a fi folosită *in extremis*. Astfel, în baza celor expuse, susținem plenar propunerea ca această competență exclusivă a Guvernului să fie supusă unor reguli și condiții pe măsura importanței sale, care să fie clar definite.

Note:

¹ Art. 6 din *Constituția Republicii Moldova*.

² Hotărârea Curții Constituționale nr.3 din 09.02.2012 „Pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.163 din 22 iulie 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative” (Sesizarea nr.30a/2011)// *Monitorul Oficial al RM*, nr. 38-41/7, 24.02.2012, pct.32.

³ Art. 60 alin. (1) din *Constituția Republicii Moldova*.

⁴ Art. 96 alin. (1). *Ibidem*.

⁵ Decizia Curții nr. 298/2006//*MO al României*, Partea I, nr. 372 din 28 aprilie 2006.

⁶ Art. 49 alin. (3) al *Constituției franceze* din 4 octombrie 1958 / http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexteArticle.do;jsessionid=7D768F4BE076E257EC69873205061BF4.tpdjo08v_3?idArticle=LEGIARTI000006527528&cidTexte=LEGITEXT000006071194&dateTexte=19601122, (accesat 10.11.2014).

⁷ Rapport n° 892, fait au nom de la commission des lois constitutionnelles, de la législation et de l'administration générale de la république sur le projet de loi constitutionnelle de modernisation des institutions de la Ve République, par M. Jean-Luc WARSMANN, député. În: <http://www.assemblee-nationale.fr/13/pdf/rapports/r0892.pdf>, (accesat 10.11.2014).

⁸ <http://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-as>

[semblee/role-et-pouvoirs-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-de-contrôle-et-l-information-des-deputés/la-mise-en-cause-de-la-responsabilité-du-gouvernement](http://www.assemblee-nationale.fr/les-fonctions-de-l-assemblee-nationale/les-fonctions-de-contrôle-et-l-information-des-deputés/la-mise-en-cause-de-la-responsabilité-du-gouvernement), (accesat 11.11.2014).

⁹ http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp#titre_5, (accesat 11.11.2014).

¹⁰ Pascal J., *Professeur des Universités de Sciences – Po Bordeaux*, President de l'IFSA (section SO); Petites affiches – 14 mai 2008 – n.97, p.74. <http://www.unicaen.fr/recherche/mrsh/sites/default/files/lettreInfo/lettre96.pdf>, (accesat 11.11.2014).

¹¹ Art. 114 din *Constituția României* / <http://www.ccr.ro/constitutia-romaniei-2003>, (accesat 12.11.2014).

¹² Art. 86 din *Constituția Spaniei* / <https://constitutii.wordpress.com/2013/01/15/constitutia-regatului-spaniei/>, (accesat 12.11.2014).

¹³ Art. 76 din *Constituția Italiei* / <https://constitutii.wordpress.com/2013/01/28/constitutia-republicii-italiene/>, (accesat 12.11.2014).

¹⁴ Safta M., Prim magistrat-asistent, Curtea Constituțională a României, *Angajarea răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege. Jurisprudența Curții Constituționale în materie*, p.17. În: <http://193.226.121.81/publications/buletin/11/safta.pdf>, (accesat 12.11.2014).

¹⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr.28 din 22.12.2011 „privind controlul constituționalității Legii nr.184 din 27 august 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative” (Sesizarea nr.28a/2011) // *Monitorul Oficial*, nr. 7-12/3, 13.01.2012, pct. 55.

¹⁶ Deleanu I., *Instituții și proceduri constituționale – în dreptul roman și în dreptul comparat*, Editura Servo-Sat, Arad, 2003, p. 571-572.

¹⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr.20 din 04.06.2014 „pentru controlul constituționalității unor prevederi din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr.797-XIII din 2 aprilie 1996” (Sesizările nr.9a/2014, nr.11a/2014 și nr.28a/2014) // *Monitorul Oficial*, nr. 249-255/34, 22.08.2014, pct.151, 152.

¹⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr.28 din 22.12.2011 „privind controlul constituționalității Legii nr.184 din 27 august 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative” (Sesizarea nr.28a/2011) // *Monitorul Oficial*, nr. 7-12/3, 13.01.2012, pct. 58-60.

¹⁹ Art. 106¹ alin. (2) din *Constituția Republicii Moldova*.

²⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr.24 din 10.09.2013 „pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Anexei nr.2 la Legea nr.48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici” (Sesizarea nr.13a/2013) // *Monitorul Oficial al RM*, nr. 291-296/47, 13.12.2013, pct. 41.

²¹ Toader T., Tutunaru L., *Sinteze din jurisprudența Curții Constituționale pe semestrul II/2010*, p. 33.

²² Avizului Comisiei de la Veneția nr.731/2013 asupra proiectului de lege derevizuirea Constituției României, pct.166. În: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)010-f](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)010-f), (accesat 14.11.2014).

NECESITATEA SPECIALIZĂRII INSTANȚELOR COMPETENTE ÎN MATERIE DE INSOLVABILITATE

Nicolae ROȘCA,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Ana ILANA,
doctorand (USM)

REZUMAT

Specializarea judecătorilor este privită ca un imperativ al timpului, deoarece justițiabilii își doresc ca litigiile lor să fie soluționate cu celeritate și profesionalism pentru a limita la maximum riscul de erori judiciare. Analiza legislației din România și din Republica Moldova demonstrează că dispozițiile legale cu privire la specializarea instanțelor și/sau a judecătorilor în domeniul insolvenței lasă de dorit. Deși o specializare îngustă a judecătorilor ar impune cheltuieli mari, totuși ajungem la concluzia că o reducere a numărului categoriilor de dosare, aflate în procedura aceluiași judecător, ori atribuirea doar a unor categorii de dosare ar contribui la îmbunătățirea actului de justiție în domeniul insolvenței.

Cuvinte-cheie: specializare, judecător, insolvență, act de justiție, proceduri de insolvență, judecător-sindic.

SUMMARY

The specialization of judges is seen as a need of these times, because the parts of the process they want as their disputes to be resolved with swiftness and professionalism in order to limit the risk of miscarriages of Justice. Analysis of the legislation of Romania and Republic of Moldova legislation demonstrates that the legal provisions regarding the courts and/or specialization of judges in the field of insolvency is poor. Although, a more pronounced specialisation of judges would impose major spending, yet we come to the conclusion that a reduction in the number of categories of cases in the same competent judge, or the assignment of certain categories of cases by some judges, would contribute to the improvement of Justice in the field of insolvency.

Keywords: specialization, judge, insolvency, justice, field of insolvency, judge-syndic.

Considerații generale. Procedura de insolvență (insolvabilitate) se pornește și se derulează de către o instanță judecătorească din statul în care insolabilul își are domiciliul (reședința) permanent sau, după caz, sediul social. Instanțele competente în materia de insolvență, atât în România cât și în Republica Moldova, sunt autorități judiciare, adică structuri ale puterii publice, fără a exista posibilitatea alegerii sau strămutării cauzei în competența unui arbitraj ales sau curți de arbitraj. Luând în considerație complexitatea procedurii de insolvență, în teorie, dar și în practica de aplicare, se pune problema specializării instanței sau măcar a judecătorilor competenți în materie, pentru a supraveghea măsurile speciale impuse debitorului din procedura de insolvență.

Observăm că, spre deosebire de legislația României care pune procedura insolvenței în sarcina unui judecător special, numit și „judecător-sindic”, legislația Republicii Moldova nu conține dispoziții exprese, care ar permite specializarea în materie de insolvență, și nu permite evidențierea unui judecător care ar putea să-și folosească experiența acumulată la pornirea și supravegherea altor cauze care apar ulterior. Nevoia de specializare este resimțită nu doar de către înșiși judecătorii ca o componentă intrinsecă a independenței justiției, ci și o așteptare legitimă a justițiabililor, care își doresc ca litigiile

lor să fie soluționate cu celeritate și profesionalism de către judecători care au posibilitatea reală de a se specializa într-un domeniu al dreptului pe care să îl poată aprofunda, astfel încât să fie limitat la maxim riscul de erori judiciare¹.

Analiza expusă în continuare are ca scop de a supune analizei comparative și a propune de a institui dacă nu instanțe, cel puțin judecători specializați, la examinarea cauzelor de insolvență or există argumente ce întăresc ideea conform căreia existența unor astfel de judecători specializați este, mai ales într-un climat economic dinamic, în continuă schimbare, o reală necesitate. Atribuțiile deținute de judecătorii care soluționează dosare de insolvență depășesc sfera atribuțiilor ce le revin altor categorii de magistrați, judecătorii de insolvență având o mare responsabilitate, nu doar referitor la viitorul debitorului aflat în dificultate, ci și în ceea ce privește luarea unor hotărâri care influențează soarta pieței economice.

Instanța competentă în materia insolvenței. Legislația României [art.41, Legea nr.85/2014] desemnează că instanța competentă a examina procedurile de insolvență este tribunalul în a cărui circumscripție debitorul și-a avut sediul social/profesional cel puțin 6 luni anterior datei sesizării instanței. În baza Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, în cadrul tribunalelor funcționează

secții sau, după caz, complete specializate pentru cauze civile, penale, *comerciale*², cauze cu minori și de familie, cauze de contencios administrativ și fiscal, cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale, precum și, în raport cu natura și numărul cauzelor, secții maritime și fluviale sau pentru alte materii. Astfel, în cadrul tribunalelor, sunt create secții speciale de insolvență, completul de judecată fiind format exclusiv din judecători-sindici, specializați, fiind singurii competenți în soluționarea procedurilor respective, indiferent dacă își desfășurau activitatea în cadrul unei secții civile sau comerciale din cadrul tribunalului. În județele Cluj, Mureș și Argeș au fost formate tribunale specializate³, numite și tribunale comerciale⁴, de competența cărora sunt și procedurile de insolvență. Formarea tribunalelor specializate, dar și a unor secții speciale sau complete specializate exclusiv în materia insolvenței pare să asigure, dacă nu o specializare exactă pe materie, apoi cel puțin o specializare mai îngustă, pe materii înrudite, care ar permite judecătorilor să facă uz de experiența acumulată mai frecvent decât o fac atunci când examinează toate categoriile de cauze posibile.

La baza acestei organizări stă Hotărârea Plenumului Consiliului Superior al Magistraturii – nr.387 din 22.09.2005 cu modificările aduse la zi, inclusiv prin HCSM nr. 1.049/2014 publicată în *Monitorul Oficial*, nr.732/07.10.2014, care prevede în materia insolvenței la articolul 21 (a¹) cap. IV în competența Colegiului de conducere al instanței, prezidat de însuși președintele instanței, drept atribuție a acestuia stabilirea componenței secțiilor, a completelor specializate și a completelor cu judecători-sindici, în funcție de domeniul de activitate, ținând seama de specializarea judecătorilor⁵. Aceeași hotărâre a Consiliului Superior al Magistraturii prevede la art. 114^{21*)} (1) faptul că „Cererile de deschidere a procedurii de insolvență se repartizează aleatoriu între completele de judecători-sindici”. Astfel completele de judecată investite cu soluționarea cererilor în materia insolvenței sunt formate exclusiv din judecători-sindici, competența acestora fiind delimitată expres la art. 114^{17*)}⁶, și anume:

„(1) Judecătorul-sindic exercită toate atribuțiile prevăzute de legislația în vigoare din materia procedurilor de preinsolvență și de insolvență.

(2) Soluționarea cauzelor în materia procedurilor de preinsolvență și de insolvență se realizează cu respectarea principiului continuității judecătorului-sindic” (...)

iar ultima teză a paragrafului (5) prevede în continuare faptul că „Judecătorii-sindici investiți cu solu-

ționarea unei cauze anterior pot fi înlocuiți, în cazul absenței din instanță, de către judecătorii din această planificare”.

Într-un trecut nu prea depărtat în Republica Moldova a existat Curtea de Apel Economică, ca fiind o instanță specializată, care alături de alte cauze examina și pe cele din materia insolvenței. Această instanță însă a fost lichidată din anumite motive în anul 2012. La moment, în cadrul sistemului judecătoresc din Republica Moldova funcționează judecătorii specializate, cum ar fi Judecătoria Militară și Judecătoria Comercială de Circumscripție⁷ care judecă cauzele date în competența lor prin lege. Judecătoria Comercială de Circumscripție pare a fi instanța cea mai apropiată de a examina procesele de insolvență, însă legea nu atribuie în competența ei cauzele de insolvență, stabilind că aceasta judecă în primă instanță doar cererile privind contestarea, în condițiile legii, a hotărârilor arbitrale, eliberarea titlurilor de executare silită a hotărârilor arbitrale, pricinile privind reorganizarea sau dizolvarea persoanelor juridice, pricinile privind apărarea reputației profesionale în activitatea de întreprinzător și în activitatea economică.

Dispoziția art.5 din Legea insolvenței nr.149/2012 a Republicii Moldova prevede că „cererea de intentare a procesului de insolvență se examinează de către instanța de judecată (instanța de insolvență) în conformitate cu competența jurisdicțională stabilită în Codul de procedură civilă (...)”. Din coroborarea dispoziției citate *supra* cu art. 28, 38, 355 din Codul de procedură civilă, rezultă că instanța competentă de a examina procedurile de insolvență este Curtea de Apel de la domiciliul (reședința) sau sediul debitorului insolvent. Deși, indicând în paranteze sintagma „instanța de insolvență” ar părea că legiuitorul a dorit să evidențieze o instanță specială, în realitate nu există specializare. În cadrul fiecărei din cele patru Curți de Apel (Chișinău, Bălți, Cahul, Comrat) funcționează colegii mixte numite „Colegiu civil, comercial și contencios administrativ”, de competența cărora și țin procedurile de insolvență. Alte dispoziții procesuale care ar caracteriza sau ar evidenția specializarea instanței nu există.

Cele relatate conduc la concluzia că nici în legislația română, nici în cea moldovenească nu există instanțe specializate în materie de insolvență (insolvență), sub rezerva tribunalelor comerciale, denumite „specializate” din România care activează doar în trei județe. În legislația europeană, inclusiv în legislația în materie din România, există

însă instituția judecătorului-sindic, cel specializat și competent pentru soluționarea cauzelor în materia insolvenței, chiar dacă își desfășoară activitatea în cadrul secțiilor civile din cadrul tribunalelor.

Judecătorii specializați. Persoana competentă să supravegheze măsurile judiciare impuse „pentru a conferi atât creditorilor, cât și debitorului garanția că drepturile și interesele lor [...] vor fi respectate”⁷⁸ este numit în Legea română nr.85/2014 *judecător-sindic*. Atribuțiile judecătorului-sindic sunt expres, dar nu și limitativ, menționate la art.45 alin.(1) din Legea nr.85/2014 și se limitează la controlul judecătoresc al activității administratorului judiciar și/sau al lichidatorului judiciar și la procesele și cererile de natură judiciară aferente procedurii insolvenței.

Judecătorul-sindic, în exercitarea funcțiilor ce-i revin, emite acte judecătorești sub formă de hotărâri și încheieri. Este necesar de precizat că judecătorul desemnat ca și judecător-sindic este unul dintre judecătorii tribunalului și nu înseamnă că acest judecător nu are în competența sa și alte categorii de dosare care nu se referă la insolabilitate. Cu siguranță, în județele unde sunt tribunale comerciale, specializarea judecătorilor este asigurată, ori, după cum am menționat, ei au categorii înrudite de dosare și nu sunt nevoiți să examineze întreaga multitudine de dosare care poate să le aibă un judecător din instanța de fond.

În legislația Republicii Moldova se evită folosirea termenului de judecător, folosindu-se sintagma *instanța de judecată*, uneori cu sens de „Curte de Apel”, alteori impropriu, cu sens de „judecător”. Astfel, sensul folosit la alin.(1) și (2) din art.5 al Legii nr.149/2012 se subînțelege ca sens de Curte de Apel, pe când în alin.(3)-(9) din art.5, 6 și ori de câte ori se folosește termenul încheiere a instanței de insolabilitate sau hotărâre a instanței de insolabilitate se referă la un act emis de un judecător concret, deoarece instanța de judecată, ca și autoritate a statului, nu este îndreptățită să emită astfel de acte judecătorești. Inconsecvența legiuitorului este vizibilă la analiza coroborată a art.21 din Legea nr.149/2012 cu art.168 din Codul de procedură civilă. Potrivit art.168 (1) Cod de procedură civilă „Cereră de chemare în judecată introdusă în instanță se repartizează, în termen de 24 de ore, judecătorului sau, după caz, completului de judecată în mod aleatoriu, prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor. Judecătorul care a primit cererea (...) spre examinare verifică dacă aceasta întrunește exigențele prevăzute de lege (...) și printr-o încheiere nesusceptibilă de recurs o acceptă”. Însă în art.21

alin.(2) din Legea nr.149/2012 se prevede că nu judecătorul, ci „instanța de judecată” adoptă încheierea de admitere a cererii introductive. Terminologia juridică trebuie folosită corect și trebuie să redea adecvat ideile. Legiuitorul ar trebui să introducă certitudine și claritate pentru a arăta când se împuternicește să acționeze ca și judecător sau, după caz judecători, și când în calitate de instanță de judecată – în sensul de instituție statală.

Nici o normă legală nu conține dispoziții exprese cu privire la specializarea inițială sau continuă a judecătorilor. Art.10 din Legea nr.544/1995 cu privire la statutul judecătorului stipulează că procesul de selectare a candidaților la funcția de judecător se desfășoară potrivit unor criterii obiective bazate pe merit, ținând seama de pregătirea profesională, de integritatea, capacitatea și eficiența candidaților”. Și promovarea judecătorilor în instanțele ierarhic superioare se face după o verificare a performanțelor lui anterioare, însă nu sunt, nicidecum, luate în considerare categoriile de cauze pe care urmează să le examineze.

Fiind desemnat în calitate de judecător prin decretul Președintelui Republicii Moldova (în judecătorii și curți de apel) sau prin Hotărârea Parlamentului (la Curtea Supremă de Justiție) determinarea colegiului în care va activa, implicit stabilirea categoriilor de dosare se face deja în instanța în care a fost desemnat. În acest sens, sunt relevante dispozițiile art.17 din Legea nr.514/1995 cu privire la organizarea judecătorească potrivit căruia „Componenta colegiilor se aprobă de către președintele curții, prin ordin, la începutul fiecărui an. Președintele Curții de Apel are dreptul să dispună, după caz, antrenarea judecătorilor dintr-un colegiu la judecarea unor cauze în alt colegiu”. O dispoziție asemănătoare există și în Legea 789/1996 cu privire la Curtea Supremă de Justiție care prevede că Plenul Curții *confirmă componențele colegiilor* (art.16 lit.f)), iar președintele Curții Supreme de Justiție poate să antreneze judecători dintr-un colegiu la judecarea unor cauze în alt colegiu (art.14 alin.(2)). Dacă la desemnarea inițială a judecătorilor pentru instanțele de fond, viitoarea activitate este dificil a fi luată în considerare, și pentru aceasta-i pregătește Institutul Național al Justiției, apoi la desemnarea în Curtea de Apel și Curtea Supremă de Justiție specializarea ar trebui să aibă valoare.

Concluzii. Așadar, în prezent, într-un climat economic dinamic, existența unor astfel de instanțe specializate nu poate fi decât o necesitate. Un judecător-sindic, respectiv specializat în materia insolabilității, poate aprofunda, înțelege și încadra întregul

proces într-un context mult mai larg decât cel referitor strict la situația juridică a părților, putând să țină seama și de întregul peisaj economic, precum și de varietatea situațiilor spre o aplicare unitară a prevederilor din materia insolvențabilității. Din aceste considerente, reiese nevoia creării unor instanțe specializate în acest domeniu, acolo unde acestea lipsesc, pentru a se asigura fluenta întregului proces și redresarea circuitului economic.

Note:

¹ Raportul de activitate al tribunalului Mureș pentru 2013. <http://portal.just.ro/1371/SitePages/instanta.aspx?idinst=1371>.

² HCSM nr. 654/31.08.2011 dispune ca secțiile comerciale existente la data intrării în vigoare a Codului civil, respectiv 1 octombrie 2011, în cadrul tribunalelor și

curților de apel se vor reorganiza ca secții civile ori, după caz, vor fi unificate cu secțiile civile existente (...).

³ Prin Ordinul nr.3568C/2013 privind stabilirea datei punerii în funcțiune a Tribunalului Specializat București, s-a decis formarea unui tribunal comercial și în București.

⁴ În urma modificărilor legislative survenite ca urmare a intrării în vigoare la data de 1 octombrie 2011 a Noului Cod civil al României, prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii 654 din data de 31 august 2011 s-a dispus reorganizarea și redenumirea Tribunalului Comercial Argeș, Cluj și Mureș ca Tribunale Specializate.

⁵ lit a¹) a art. 21 a fost introdusă prin HCSM 637/2012 intrată în vigoare la data de 15 februarie 2013.

⁶ Paragraf nou introdus prin HCSM nr. 1.049/2014 de la data de 7 octombrie 2014.

⁷ Art. 41 din Legea nr. 514/1995 privind organizarea judecătorească // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 58, în redacția Legii nr.29/2012.

⁸ *Tratat practic de insolvență*, coordonator profesorul universitar dr. Radu Bufan, Hamangiu, București, 2014, p.127.

О НЕКОТОРЫХ ОБЩИХ ПРОБЛЕМАХ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В МОЛДОВЕ, РОССИИ, РУМЫНИИ

Василий ФЛОРЯ,

*кандидат юридических наук, доцент
(Академия «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова)*

РЕЗЮМЕ

Акцентируется внимание на том, что статья 213 УК РМ инкриминирует ответственность медицинского персонала за нарушение по халатности правил и методов оказания медицинской помощи. Между тем большинство возбужденных по таким фактам дел прекращается на основании заключений СМЭ.

Предлагается создание Государственного комитета судебных экспертиз.

Приводятся примеры публикаций по медицинской тематике в СМИ России, Молдовы, Румынии.

Ключевые слова: врачебные ошибки, уголовная ответственность, уголовные дела, проблемы здравоохранения, диагноз, критическая публикация, медицинское сообщество.

SUMMARY

Attention is paid to the fact that, the Article of the Penal Code 213 of the RM incriminates the responsibility of the medical staff for negligence in the violation of the rules and methods in rendering medical assistance. Meanwhile most of the filed suits as to such facts are dismissed by the court medical expertise.

The formation of a State committee of court expertise is proposed. Examples are given from medical publications of mass-media of Russia, Moldova and Romania.

Keywords: medical mistakes, criminal responsibility, criminal cases, problems of public health, diagnosis, critical publications, medical community.

О недостатках, ошибках и даже преступлениях отдельных медицинских работников в Республике Молдова опубликовано немало статей. Подобные факты обсуждались по телевидению и на различных международных научно-практических конференциях в Москве, Киеве, Львове, Кишиневе.

Статья 213 Уголовного кодекса Республики Молдова предусматривает следующую ответственность за нарушение по халатность врачом или иным медицинским работником правил и методов оказания медицинской помощи:

а) причинение тяжкого телесного повреждения или иного тяжкого вреда здоровью;

б) смерть пациента

наказывается лишением свободы на срок до 3 лет с лишением права практиковать медицину на срок от 2 до 5 лет.

За истекшие 10 лет (2003-2013) прокурорами по этой статье было возбуждено свыше 300 уголовных дел, причем в большинстве случаев речь шла о гибели пациентов.

Впоследствии многие из этих дел были прекращены на основании заключений судебно-медицинских экспертиз об отсутствии каких-либо нарушений, допущенных медицинскими работниками. Между тем Центр судебно-медицинской экспертизы находится в подчинении Министерства здравоохранения, которое не заинтересовано в широкой гласности по поводу обсуждения имеющих недостатков и допущенных нарушений. В

отдельных случаях по возбужденным уголовным делам выносились обвинительные приговоры, по которым виновные осуждались к лишению свободы условно, согласно ст. 90 УК РМ, без лишения права практиковать медицину и без применения дополнительного наказания в виде штрафа. На предварительном следствии никто из обвиняемых не содержался под стражей.

Недавно один гражданин из района Штефан Водэ был подвергнут административному аресту на 25 суток за отказ приобретать полис обязательного медицинского страхования. Арест он отбыл полностью и только после этого Апелляционная палата признала этот арест незаконным, что дает право гражданину в судебном порядке требовать возмещения морального вреда.

В Белоруссии давно уяснили, что недопустимо подчинение СМЭ Министерству здравоохранения и вначале, в 2002 году, Государственную службу судебных медицинских экспертиз переподчинили Генеральной прокуратуре, а с 2013 года она включена в состав вновь созданного Государственного комитета судебных экспертиз. Наше предложение о создании такого же комитета и в Республике Молдова отклонено на всех уровнях государственной власти без достаточно объективной мотивации, что, по нашему мнению, совершенно неправильно.

Россия

Открытое, объективное, критическое обсуждение проблем здравоохранения в Российской Феде-

рации может служить примером для органов здравоохранения всех без исключения стран СНГ и не только. Назовём несколько публикаций из «Аргументов и фактов».

«Какой диагноз у нашей медицины?» Леонид Рошаль: Как вылечить здравоохранение (Беседовала Ю. Тутина. *АиФ*, 2014, № 43). Сам вопрос о диагнозе и о лечении медицины уже свидетельствует о том, что медицина «больна». Такое самокритичное утверждение не характерно ни для одного медика в Молдове.

На вопрос корреспондента отвечает Леонид Рошаль, доктор медицинских наук, профессор, президент Национальной медицинской палаты, директор НИИ неотложной детской хирургии и травматологии – «Детский доктор мира».

Приведем некоторые ответы Л.Рошаль: «Когда из медиков делают рабов и требуют, чтобы они выполняли работу больше положенной, но при этом не оплачивают ее, – это неправильно».

Предполагаемое снижение финансирования чуть ли не на 100 миллиардов рублей в 2015 году Л.Рошаль считает преступным. Нужно выделить на здравоохранение хотя бы 5% от ВВП страны.

На вопрос о взаимоотношениях Счетной палаты и Минздрава РФ Л.Рошаль считает, что сейчас там терроризируют работу Минздрава. Мы должны лечить людей по протоколам и клиническим рекомендациям. Путь, по которому сейчас пошел Минздрав, – это путь, по которому уже давно идут на Западе.

Говоря о ценах на лекарства, Л.Рошаль отмечает, что сейчас цены на лекарства огромные.

Еще одна критическая публикация: Ю.Борта. Блатным или больным?

При миллиардных вливаниях в отрасль нас лечат, но не выплачивают (*АиФ*, № 21, 2014 г.). Говоря о недостатках в работе Минздрава, А.Филиппенко, аудитор Счетной палаты, отмечает: «Более 52% средств из почти 700 миллиардов рублей было направлено на укрепление материально-технической базы медорганизаций». Однако Минздравом, Фондом ОМС и регионами не выполнено поручение правительства по завершению мероприятий к 1 июля 2013 г.

О недостатках и в работе Минздрава, и Счетной палаты на той же странице *АиФ* сообщает А.Старченко, доктор медицинских наук, юрист, президент Национального агентства по безопасности пациентов.

Много критических замечаний в адрес здравоохранения изложены и в других публикациях *АиФ*:

«Недобитые пациенты. Почему на больничной койке мы абсолютно бесправны». Ю.Борта, Ю.Тутина. *АиФ*, 2013, №42. Авторы публикации

сообщают, что Саратовский суд вынес приговор по делу санитаря «Скорой помощи» П.Силкина, избившего и оставившего пациента умирать на улице. За убийство пациента он приговорен к 9,5 годам лишения свободы. Сообщается также о преступлении, совершенном А.Вотьяковым, заведующим отделением Пермского кардиоцентра, избившим пациента, привязанного к каталке. Подробнее об этом сообщалось в статье В.Рангуловой «Сдыхаешь? Сдохнешь! Я тебя на свалку выкину» («Комсомольская правда», Пермь, 12 июля 2013 г.).

Е.Владимиров. Интервью с С.Сухановым, руководителем Пермского центра кардиохирургии: «Нельзя из-за одного отщепенца обливать грязью всю медицину» («КП», 2013, 8 июля).

Интересно и образно мнение П.Воробьева, профессора, члена Исполкома Пироговского движения врачей России: «В России врач делает что хочет, потому что он никто и звать его никак» (*АиФ*, 2013, № 42).

Ю.Гармагина. «Залечили !... В больницах водятся инфекции-монстры». В России жертвами внутрибольничных инфекций каждый год становится почти 25 миллионов человек. 500 видов микробов в больнице убивают.

В Европе и США вообще нет никаких бахил, посещение пациента возможно в любое время. Но в каждой палате висит дозатор с дезинфицирующей жидкостью, которой моют руки все – пациенты, врачи, гости, медперсонал (*АиФ*, 2011, № 39).

Ю.Борта, В.Мартынова, Г.Беккер. «Это беспредел. Врачи разбегаются, больные умирают» (*АиФ*, 2014, № 41).

Республика Молдова

О настоящих и мнимых успехах молдавской медицины широко оповещают средства массовой информации. Приведем недавний пример.

Л.Ткач. В Молдове впервые провели уникальную операцию, которая может изменить представление о лечении «неудобных» болезней (КП в Молдове, 2014, 22 октября). А всего-то речь идет об успешной операции по лечению геморроя по японской методике, изобретенной в 1995 году. И об этом надо извещать всех граждан Республики Молдова и за ее пределами?

А еще несколько лет назад кардиохирурги мечтали о получении Нобелевской премии за применении натуральных, донорских, а не искусственных сердечных клапанов. Оказалось, что эту премию давно получил швейцарский ученый.

Перечисленные выше и другие проблемы и недостатки, о которых сообщают авторы вышеуказанных публикаций, касающиеся здравоохранения в России, настолько типичны и для Молдовы, что кажется, будто эти авторы побывали и у

нас и ознакомились на месте с состоянием медицины в нашей республике.

Румыния

Об уголовной ответственности за врачебные преступления в Румынии, а также Украине, Польше, Германии, информация опубликована – см. В. Флоря. Уголовная ответственность за врачебные преступления. – Кишинев, Реклама, 2004, с. 92-103.

М. Озеров. «Если жить немогуту».

КП в Молдове, 2013, 31 мая. Автор сообщает, что все больше британцев хотят иметь право на добровольную смерть. Раньше в Соединенном Королевстве предусматривалось наказание «за содействие самоубийству». Теперь оно отменено, если эвтаназия произошла за пределами британских островов. Все больше британцев уезжают туда, где эвтаназия узаконена, особенно часто в Швейцарию, в клинику Dignitas, «Клинику смерти», основанную врачом Л. Миннели. Поток пациентов в нее не иссякает. Несколько сотен британцев ждут своей очереди в Dignitas. Хотя «цена смерти» за 15 лет после открытия клиники подскочила почти в семь раз и сейчас составляет около 20 тысяч долларов.

Такую «медицину» мы не приемлем и сообще-ние об этой клинике в цивилизованной демократической Швейцарии с передовой медициной напоминает умерщвление людей в газовых камерах

концентрационных лагерей. Не зря в Германии с ее печальным прошлым и слышать не желают об эвтаназии, которая там никогда, надеемся, не будет узаконена.

Ранее мы неоднократно подчеркивали, что только честный, открытый, объективный анализ проблем, недостатков, причин врачебных ошибок с тяжелыми последствиями, врачебных преступлений может способствовать их предупреждению, повышению качества медицинского обслуживания. С сожалением отмечаем, что в медицинском сообществе Республики Молдова этого пока не осознали и этих принципов не придерживаются.

Литература:

1. Флоря В.. *Врачебные преступления недоказуемы и ненаказуемы?*, Реклама, Кишинев, 2001. 58 с.
2. Флоря В.. *Уголовная ответственность за врачебные преступления*. Реклама, Кишинев, 2004. 160 с.
3. Florea V.. *Răspunderea penală pentru infracțiunile medicale*. Epigraf, Chișinău, 2006. 331 p.
4. Отдельные публикации из газет «АиФ» и «Комсомольская правда».
5. Баженов С.. *Доктор Шипман и его большое кладбище// Эхо планеты*, 2002, № 32.
6. Бережков А.. *Суд остановил доктора Смерть// Эхо планеты*, 1999, № 172.

CONCEPTUALIZAREA CORUPȚIEI PRIN PRISMA REGLEMENTĂRIILOR NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE ÎN CONTEXTELUL ÎNTEGRĂRII ÎN SPAȚIUL EUROPEAN

Svetlana PRODAN,
doctor în drept, lector superior (USEM)

REZUMAT

În acest articol, este vorba de fenomenul corupției, fenomen social negativ în majoritatea țărilor lumii, dar de amploare deosebită în Republica Moldova – fenomenul corupției a afectat domeniile politic și instituțional, economic, judiciar și de comerț internațional. Corupția rezidă în folosirea funcției deținute și a posibilităților ce țin de ea, în scopul obținerii ilicite de venituri, bunuri materiale sau a altor foloase și avantaje personale; introducerea unui sistem de clientelism, de promovare a rudelor, prietenilor, aliaților politici etc.

Sunt analizate definițiile corupției în legislațiile altor state, principalele forme de corupție stipulate în legea penală (Canada, România, SUA), și pasibile de pedepse penale.

Economia tenebră și corupția reprezintă o cale deschisă pentru dezvoltarea criminalității organizate.

Cuvinte-cheie: corupție, ilegalitate, sancțiune, activ, pasiv.

SUMMARY

In the following article the course of corruption, as a social phenomenon, was interpreted through the lenses of the legislative aspects of the Republic of Moldova compared to those of the other states.

The purpose of the scientific paper is to identify the main causes of corruption in several states, as well as a detailed description of consequences of corruption on the public administration level.

The title of a corrupted person varies between an ordinary executive and can reach a whole political party. Therefore, it is important to specify that the lack of public control can produce an increasing level of corruption in the state. The main opposition to the persisting phenomenon and the only solution would be a structured and well organized Government, as well as an efficient political system.

Keywords: corruption, illegality, sanction, active, passive.

La sfârșitul sec. al XX-lea, corupția a atins o răspândire vastă în majoritatea țărilor, indiferent de regimul politic, amplasarea geografică, nivelul de dezvoltare economică, prezentând un pericol social nu numai pentru fiecare stat în parte, ci și pentru întreaga comunitate internațională.

Reformele implementate în Republica Moldova, în perioada de după declararea independenței statului, au acutizat esențial problema corupției, la baza căreia se află procesele de privatizare a proprietății de stat care au avut loc prin anii 1990 și diferențierea bruscă a intereselor diverselor grupe de persoane la toate nivelurile administrației publice și de conducere ale economiei naționale. În Strategia Națională pentru Prevenire și Combaterea Corupției, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.421-XV din 16.12.2004, se menționează că „fenomenul corupției a afectat domeniile: politic și instituțional, economic, judiciar și de comerț internațional, subminând grav statalitatea Republicii Moldova”¹.

În conformitate cu Legea Republicii Moldova privind combaterea corupției și terorismului nr.900 din iunie 1996, „corupția este un fenomen antisocial ce reprezintă o înțelegere ilegală dintre două părți,

una propunând sau promițând privilegiile sau beneficiile nelegitime, iar cealaltă, antrenată în serviciul public, consimțând sau primindu-le în schimbul executării sau neexecutării unor anumite acțiuni funcționale ce conțin elemente ale infracțiunii prevăzute de Codul penal”.

Asadar, corupția este un fenomen social negativ, care rezidă în folosirea de către persoane a funcției deținute și a posibilităților legate de ea, în scopul obținerii ilicite a unor venituri, bunuri materiale sau a altor foloase și avantaje personale.

Corupția pornește de la ascunderea realității cu scopul de a obține rezultate la care nu se poate ajunge promovând adevărul și continuă prin introducerea unui sistem de clientelism, de promovare a rudelor, prietenilor, aliaților politici. Indiferent de faptul cum se manifestă, activ sau pasiv, corupția are întotdeauna câteva componente: una penală – vizibilă și sancționabilă; una de ilegalitate – sancționabilă, dar greu de dovedit, și, în sfârșit, una de imoralitate, mereu prezentă, dar care practic nu este pasibilă de pedeapsă penală².

De exemplu, în Canada măsurile legislative de luptă contra corupției sunt stabilite de normele pena-

le și normele constituționale. Codul penal al Canadei echivalează cea mai deschisă formă a corupției parlamentare – mita – cu încălcarea constituției și trădare de patrie. Pedepșa penală e prevăzută atât pentru persoana care a dat mită, cât și pentru cea care a luat-o.

Interesant este și faptul că legislația Canadei recunoaște, într-o anumită măsură, dreptul oamenilor de afaceri de a lua parte la activitatea politică a țării. Legătura parlamentarilor cu lumea business-ului este un obiect de reglementare legislativă scrupuloasă, în primul rând, după astfel de parametri, precum compatibilitatea funcțiilor parlamentare cu cele de antreprenoriat – management, posesia hârtiilor de valoare, primirea banilor pentru campaniile electorale și cheltuirea lor. O componentă importantă, prevăzută de legislație, în cazul conflictului de interese politice și economice ale parlamentarilor, este publicitatea și darea de seamă. Toți deputații sunt obligați anual să comunice în scris date în detalii atât despre companiile ale căror directori, manageri sunt, cât și despre corporațiile sau fondurile acestora, hârtiile de valoare pe care le posedă, de asemenea, e necesar să indice adresele firmelor, caracterul general al activităților lor, rotațiile, profitul, participarea la contractele guvernamentale, la export/import.

Mai severe sunt cerințele față de membrii guvernului. Toate persoanele desemnate în componența lui sunt obligate să demisioneze din funcțiile de directori ai corporațiilor și cele de conducere a organelor obștești. Astfel, aceste norme interzic concreșterea guvernului cu business-ul.

Privind în aspect comparat, de exemplu în România, atât Codul penal, cât și legile speciale nu dau o definiție termenului de corupție. Deși Ministerul Justiției al României consideră că, în accepțiunea cea mai largă, la corupție pot fi atribuite următoarele infracțiuni: șantajul, abuzul de încredere, înșelăciunea, abuzul de serviciu contra intereselor persoanelor, luarea de mită și traficul de influență, totuși, în literatura de drept penal, în sfera noțiunii „corupției”, înțeleasă în mod strict, sunt incluse doar patru infracțiuni din categoria infracțiunilor de serviciu sau în legătură cu serviciul. Este vorba, pe de o parte, despre, „luarea de mită” și „primirea de foloase necuvenite”, care sunt infracțiuni de serviciu, iar pe de altă parte, de „dare de mită” și „traficul de influență”, care sunt infracțiuni legate de serviciu³.

În legislația penală a SUA, sunt evidențiate patru forme principale de corupție:

- 1) corupția în activitatea administrației publice;
- 2) corupția comercială;

- 3) corupția legată de activitatea sindicatelor;
- 4) corupția în domeniul sportului.

În legislația americană, în modul cel mai detaliat, sunt redate normele care prevăd responsabilitatea pentru corupție în domeniul activității administrației publice (darea de mită, luarea de mită, înmânarea remunerării funcționarului public pentru încălcarea din partea sa a obligațiilor proprii și de luare de el a unei atare remunerări etc.). În SUA au fost delimitate multiple forme ale mituirii, care nu sunt calificate ca infracțiuni. De exemplu, mita pentru „viteză”, ca funcționarul public să-și îndeplinească obligațiunile sale mai repede, mita pentru „neatenție” a inspectorului vamal, a pompierului pentru ca „să nu observe” încălcările.

Locul pe care îl ocupă cel corupt poate fi diferit, începând cu o persoană oficială din legislativ sau executiv și terminând cu un întreg partid politic. În acest sens, putem menționa faptul că lipsa unui control asupra autorităților publice centrale poate favoriza, în mod direct, dezvoltarea corupției politice. Iată de ce, un rol deosebit în contracararea acestui fenomen îl are sistemul politic și de guvernământ existent în țară. Este important, în acest sens, procesul de desemnare a deținătorilor puterii, care trebuie să fie bine echilibrat, și procesul de control al exercitării atribuțiilor de către deținătorii puterii, prin instruirea unor organe independente de control.

Un rol important în formarea structurilor corupte îl joacă atât mentalitatea națională, religioasă, de drept și alte tradiții, dar, nu în ultimul rând, și nivelul de dezvoltare economică a societății. Fenomenul corupției coexistă și cu alte fenomene negative din societate, precum economia tenebră și criminalitatea organizată. Formal, corupția poate fi tratată drept o formă a economiei tenebre. Totodată, economia subterană este sursa principală care nutrește corupția.

Conform datelor unui sondaj, o treime din firmele moldovenești plătesc mită foarte des. Acest indicator plasează Republica Moldova pe un loc mediu între țările în tranziție. În ceea ce privește dimensiunea mitei în corupție cu veniturile anuale ale populației, Moldova este plasată printre primele cinci dintre cele mai corupte țări. Au fost estimate cantitativ legătura directă dintre frecvența intervențiilor statului și dimensiunile mitelor, precum și legătura inversă dintre gradul de privatizare și indicele de corupție.

Concluzionând asupra celor menționate *supra*, am putea spune că economia tenebră și corupția reprezintă o cale deschisă pentru dezvoltarea criminalității organizate, între aceste fenomene există o conexiune, ele susținându-se una pe alta.

Concluzie

Pornind de la poziția menționată *supra* conchidem asupra faptului indiscutabil – că fenomenul corupției este una dintre cele mai importante probleme cu care se confruntă RM în etapa actuală. Acest fenomen deocamdată nu poate fi eradicat totalmente, însă pot fi minimalizate efectele acestuia pe termen mediu și pe termen lung.

Din acest considerent, eforturile depuse de guvernarea statului, în domeniul prevenirii și combaterii corupției, trebuie fundamentate prin implementarea unor politici viabile și utilizarea de instrumente și practici eficiente. Doar o politică de stat durabilă este capabilă să creeze condițiile necesare întru consolidarea unui sistem politic, absolvit de viciul corupției, prosperarea economiei naționale, bazate pe valori și principiile economiei de piață și, nu în ultimul rând, educarea societății civile într-un spirit anticorupțional. Corupția reprezintă o realitate care evoluează pro-

gresiv, supunându-se condițiilor de existență ale unei anumite societăți. Evoluția corupției poate fi cercetată, fiind luate în considerație cauzele generării fenomenului, impactului avut asupra vieții sociale, economice și politice a statului, precum și atitudinea societății civile asupra existenței flagelului în cauză.

Note:

¹ Raportul asupra cercetării realizate de IMAS-Inc pentru Consiliul Europei „Percepția fenomenului corupției în Republica Moldova”.

² Conferință națională practico-științifică: Progrese și perspective în reprimarea corupției, Chișinău, 2007.

³ *Corupția și combaterea fenomenului prin mijloace juridice. Monografie*, Universul juridic, București, 2011.

ANALIZA CRIMINOLOGICĂ A INFRAȚIUNII DE CONTRAFACERE. REACȚIA SOCIALĂ ÎMPOTRIVA FENOMENULUI DE CONTRAFACERE

Ion ȚIGANAȘ,
doctor în drept (AGEPI)

REZUMAT

Contrafacerea s-a dezvoltat masiv în ultimii 30 de ani, modelându-se dintr-o crimă izolată într-un proces administrat de organizațiile criminale internaționale; de la o activitate ce asigură niște necesități locale, la un flagel capabil să submineze principiile economice; de la falsificarea unor produse de lux, greu accesibile, la contrafacerea în cantități enorme a întregului spectru de produse; de la un delict minor, la un fenomen complex. Având în vedere că 7% din comerțul mondial este deja afectat de sindromul contrafacerii, iar ritmul de creștere este în ascendență, fără să existe măcar un indicator de stabilizare a situației, se impune aprobarea urgentă a noilor strategii de combatere a fenomenului.

Cuvinte-cheie: contrafacere, securitate economică, concurență neloială, riscuri, reacție socială, implicare, măsuri preventive, răspundere penală, limitele pedepsei.

SUMMARY

Counterfeiting has grown massively in the last 30 years, shaping from an isolated crime into a process managed by the international criminal organizations; from an activity that provides some local needs in a scourge able to undermine economic principles; from counterfeiting inaccessible luxury goods to counterfeiting enormous quantities of full range of products; from a misdemeanor to a complex phenomenon. Given that 7% of world trade is already affected by an increasing counterfeiting syndrome, with no any existent tool that would redress the current situation, there is an urgent need to approve new strategies for combating phenomenon under concern.

Keywords: counterfeiting, economic security, unfair competition, risks, social reaction, involvement, preventive measures, criminal liability, punishment limits.

Criminalitatea, indiferent de formă sau gravitate, trebuie prevenită și controlată. În caz contrar, criminalitatea va fi cea care va influența dezvoltarea economică și socială a statului. Prevenirea agravării situației impune o reacție socială promptă, complexă și inechivocă.

Implicarea rapidă în combaterea fenomenului de contrafacere va preveni apariția altor consecințe negative, având în vedere că problema va fi gestionată într-un stadiu precoce. De obicei, autoritățile statului dispun de informații operative privind intențiile grupurilor criminale întru dezvoltarea acestui tip de criminalitate. Capacitatea instituțiilor de specialitate de a interveni la momentul planificării infrapecuniunii sau la o etapă inițială poate fi determinantă nu doar pentru combaterea crimei planificate, dar poate avea și rolul de descurajare a unor asemenea activități, în ansamblu.

Similar altor activități infracționale, fenomenul contrafacerii poate fi anihilat doar prin **decizii și acțiuni ferme** din partea autorităților. Angajarea în procesul de combatere a contrafacerii ia naștere prin decizii politice, care se materializează prin adoptarea actelor normative. Acest pas este extrem de principal și important, deoarece are rolul de a transmite mediului criminal un mesaj sigur de asumare a responsabilității statului. În plus, reglementarea relațiilor juridice de asigurare a drepturilor de proprietate intelectuală va demara un val de ajustări administrative, la nivelul instrumentelor, mecanismelor sau mentalității.

Fermitatea reacției sociale se manifestă și prin acțiunile concrete și permanente ale instituțiilor publice, începând cu etapa înregistrării drepturilor de proprietate intelectuală și finalizând cu procesul de contracarare a încălcărilor acestor drepturi.

De aceea, pentru un efect maxim, este imperios necesar ca reacția socială să poarte și un **caracter analitic complex**. Societatea modernă este influențată puternic de o serie de factori și circumstanțe economice și sociale, precum globalizarea comerțului, implicarea criminalității organizate sau dezvoltarea tehnologiilor informaționale. În acest context, statele sunt obligate să-și dezvolte noi capacități de comunicare și colaborare bi- sau multilaterală[□].

Analiza minuțioasă a cauzelor apariției fenomenului de contrafacere va furniza autorităților date prețioase privind funcționarea acestui proces și instrumente eficiente de combatere. De exemplu, studiul istoricului infracțiunii de contrafacere menționează despre un delict minor și izolat, caracteristic familiilor care nu își puteau asigura necesitățile curente de trai. Implicarea crimei organizate și a caracterului transnațional al acesteia a fost provocată de un vid de comunicare și colaborare dintre state, referitor la subiectul contrafacerii produselor. Astfel, în condițiile în care 7% din comerțul mondial se realizează prin evitarea cadrului legal, iar acest indicator are o creștere constantă, în special în ultimii treizeci de ani, statelor nu le rămâne decât să fortifice schimbul de date și să asigure o colaborare eficientă între autoritățile responsabile, în special cele vamale și polițienești.

Teoria criminologică menționează despre două etape în care poate interveni reacția socială: *antefactum* și *postfactum*.

Reacția **antefactum** sau **măsura preventivă** survine pentru a preîntâmpina comiterea acțiunilor sau inacțiunilor pe care societatea le consideră dăunătoare pentru valorile sale. În acest context, sunt utilizate o multitudine de instrumente de ordin politic, juridic, economic sau administrativ. Chiar dacă scopul final al măsurii preventive este preîntâmpinarea săvârșirii infracțiunilor, instrumentele menționate au obiectivul identificării și înlăturării cauzelor, care favorizează apariția și dezvoltarea fenomenului de contrafacere.

Comportamentele antisociale care prezintă un grad sporit de pericol sunt reglementate de către autorități în legislația penală. De altfel, includerea răspunderii penale, drept o formă de răspuns din partea societății, reprezintă una dintre primele măsuri de prevenire a actului infracțional. Popoarele antice au avut grijă ca prevenirea comiterii de noi infracțiuni să se realizeze, în special, prin pedepse aspre. Ulterior, prin scrierile filosofilor greci, s-a propus schimbarea paradigmei represive cu o formă de utilitate socială a pedepsei.

Fiind un fenomen social, cu efecte negative asupra întregii societăți, infracțiunea de contrafacere poate fi combătută doar cu implicarea pleneră a acesteia. Concepția actuală, de a plasa toată responsabilitatea privind situația criminogenă în societate doar pe umerii instituțiilor de stat, este o explicație de ce fenomenul de contrafacere s-a dezvoltat atât de rapid într-o perioadă scurtă de timp. Deci, **lipsa implicării societății** este elementul principal pe care mizează organizațiile criminale în continuare. O societate informată și dispusă să sprijine lupta împotriva contrafacerii reprezintă un pas hotărâtor în procesul de asigurare a drepturilor, deși este cel mai greu de realizat. Practica ultimilor ani demonstrează că lipsa suportului din partea consumatorilor minimizează substanțial eforturile autorităților.

Astfel, chiar dacă cadrul legislativ național oferă instrumente juridice suficiente întru realizarea drepturilor titularilor, iar sistemul instituțional asigură implementarea practică a acestor norme, totuși efecte palpabile de combatere a contrafacerii vor fi obținute doar prin implicarea deplină a tuturor componentelor interesate, în special a societății. Conform experienței europene¹, societatea poate fi factorul determinant în reducerea indicatorului de contrafacere. De aceea, eforturile strategice urmează a fi concentrate anume în această direcție.

Lipsa cunoștințelor elementare despre riscurile contrafacerilor² determină situația precară în domeniul protejării drepturilor. De aceea organizarea campaniilor de informare și sensibilizare constituie o formă eficientă de informare a societății. Inițiator

al acestui proces poate fi titularul de drepturi, o asociație de protecție a drepturilor de proprietate intelectuală sau autoritățile statului, deși concentrarea eforturilor într-un proiect comun va avea rezultate majore. Transmiterea mesajului unic are un efect credibil asupra consumatorului, având în vedere că percepția populației nu va fi axată pe interesul economic al titularului de drepturi, ci pe problema socială a cărei depășire și-o doresc autoritățile statului.

Prima campanie națională de sensibilizare în Moldova³ a fost organizată după finalizarea procesului de armonizare a legislației cu directivele europene și după edificarea sistemului instituțional de asigurare a drepturilor. Reușita proiectului se datorează mesajului puternic și instrumentelor de marketing utilizate. Totuși, considerăm că în cazul încălcărilor dreptului de proprietate intelectuală este preferabil limitarea grupului țintă și direcționarea mesajului către subiecți concreți⁴.

Deși sondajele nu pot evalua criminalitatea reală, totuși, datorită îmbunătățirii tehnicilor și metodelor de evaluare, acestea se recomandă a fi utilizate, în contextul analizei complexe a fenomenului de contrafacere. Scopul sondajului constă în identificarea percepției și atitudinii societății față de actul infracțional menționat. În condițiile cercetării contrafacerii în calitate de *fenomen*, considerăm oportun de a extinde cercul de intervievați, astfel încât să fie formulate chestionare separate pentru consumatori, pentru titulari de drepturi și pentru condamnați. Studiarea percepției consumatorilor poate lua forma sondajului general sau sondajului direcționat (tineri⁵, comercianți, mediul urban etc.), în dependență de scopul urmărit. Având o marjă de eroare redusă, sondajul de opinie reprezintă o parte a politicii de management a companiilor, dar și un instrument eficient al autorităților, în vederea realizării analizei criminologice a fenomenului de contrafacere. Rezultatele acestui exercițiu pot remodela structura strategiilor naționale de combatere a criminalității.

Problema lipsei informației în domeniul contrafacerii trebuie depășită atât prin organizarea seminarelor și altor evenimente similare, dar mai ales prin intermediul tehnologiilor informaționale. Dezvoltarea site-urilor specializate⁶, accesul publicului la unele baze de date, utilizarea platformelor de socializare, posibilitatea notificării on-line a cazurilor de contrafacere sunt doar câteva instrumente, care pot face mai eficientă relația consumator – autoritate publică – titular de drepturi.

Suntem de părerea că nepublicarea cazurilor de contrafacere va avea repercusiuni negative atât pentru consumatori, dar mai ales pentru titularii de drepturi. În acest context, propunem ca:

– titularii de drepturi să se poziționeze proactiv în vederea prezentării de date, care să informeze so-

cietatea despre contrafacerea produselor lor (regiune geografică, categoria produselor, riscuri, pedepse). Totuși, în baza strategiilor interne, unele companii preferă să tăinuiască aceste informații, considerând că reputația produsului va avea de suferit în cazul divulgării cazurilor de contrafacere. Un alt motiv de inacțiune din partea unor titulari de drepturi este motivat de faptul că prezența produselor contrafăcute vine să ajute titularul de drepturi să penetreze piața și să-și promoveze agresiv marca în rândul consumatorilor. Utilizarea metodei respective este caracteristică, în special, pentru țările slab dezvoltate;

- autoritățile publice să dezvolte sisteme de colectare, sistematizare și analiză de date privind fenomenul contrafacerii, pentru a le furniza ulterior societății, în totalitate sau în parte;

- în cadrul acțiunilor de contrafacere, instanța de judecată competentă să utilizeze mai des măsura de publicitate, prin care să oblige persoana condamnată pentru contrafacere să difuzeze informația privind hotărârea judecătorească, inclusiv prin publicarea integrală sau parțială a acesteia.

O altă formă a reacției sociale împotriva fenomenului infracțional se realizează prin **măsuri legale**. Cu certitudine, organizațiile criminale operează, în special, în statele cu o bază normativă nedezvoltată, marcată de carențe legale sau raporturi juridice neglementate. Uneori, chiar dacă există, reglementările învechite și neajustate situației nu pot servi drept frână în vederea prevenirii comiterii infracțiunii de contrafacere. Măsura legislativă va produce eficiență în situația în care vor fi instituite suficiente instrumente juridice pentru ca autoritățile, titularii de drepturi și consumatorii să le poată utiliza întru protecția drepturilor lor. În primul rând, titularilor drepturilor patrimoniale urmează a li se asigura dreptul de a alege metoda, prin care își vor apăra drepturile, fie utilizând căile civile, fie apelând la procedurile penale sau contravenționale.

Legislația civilă garantează titularului de drepturi intelectuale, în primul rând, exclusivitate în administrarea drepturilor. Totuși, actele normative trebuie să prevadă măsuri civile de intervenție, în cazul constatării actelor de contrafacere și un cadru juridic echilibrat privind asigurarea respectării drepturilor. În acest context, legiuitorul trebuie:

- să ofere oricărei persoane, care are pretenții față de utilizarea unei mărci înregistrate, dreptul de a iniția o acțiune în instanța judecătorească pentru a-și apăra drepturile și interesele legitime;

- să garanteze oricărei persoane, care utilizează o marcă protejată sau care a făcut pregătiri serioase și efective pentru utilizarea acesteia, dreptul de a solicita titularului de drepturi să-și determine poziția față de invocarea titlului său de protecție împotriva acestei utilizări;

- să asigure oricărei persoane, care a prezentat elemente de probe suficiente pentru a-și argumenta afirmațiile de încălcare a drepturilor sale, dreptul de a cere instanței de judecată sau unei alte autorități competente, până la inițierea unui proces împotriva acțiunilor ilegale, să aplice măsuri provizorii pentru asigurarea probelor relevante, sub rezerva garantării protecției informațiilor confidențiale. Totodată, în vederea asigurării principiului rezonabilității, se impune reglementarea condiției depunerii cauțiunii sau altor garanții echivalente, necesare pentru repararea prejudiciului, care ar putea fi cauzat în situația neconstatării existenței încălcării;

- să ofere posibilitatea stabilirii măsurilor de asigurare a probelor fără ca partea opusă să fie audiată, dacă orice întârziere poate cauza o daună ireparabilă titularului de drepturi sau dacă există un risc iminent de distrugere a probelor;

- să reglementeze dreptul instanței de judecată de a ordona prezentarea probelor într-un număr suficient și rezonabil, sub rezerva garantării protecției informației confidențiale, dacă o parte prezintă dovezi că pretențiile sale sunt fondate, precum și informații că anumite probe se află în gestiunea părții opuse;

- să asigure instanței de judecată dreptul de a solicita orice informații privind originea și rețeaua de distribuție a produselor care încalcă un drept asupra mărcii, de la orice persoană care a fost găsită în posesia produselor contrafăcute destinate comercializării, care a fost găsită beneficiind, în scop comercial, de servicii cu produse contrafăcute, care a fost găsită prestând, în scop comercial, servicii utilizate în activități de contrafacere sau care a fost implicată în acțiunile de producere sau distribuire a produselor contrafăcute;

- să instituie măsuri de asigurare a acțiunii, inclusiv împotriva intermediarilor, prin care instanța de judecată să aplice sechestru pe bunurile suspectate de încălcare a drepturilor de proprietate intelectuală sau orice altă proprietate;

- să reglementeze dreptul instanței de judecată de a retrage provizoriu sau definitiv produsele contrafăcute din circuitul civil sau de a dispune distrugerea acestora;

- să ofere atât instanței de judecată, cât și titularului de drepturi suficiente mecanisme de stabilire a despăgubirilor, ținându-se cont de toate aspectele relevante (consecințele economice, beneficiul ratat, beneficiul obținut fără justă cauză, dauna morală etc.).

Totuși, efectul descurajator asupra actului criminal îl produce, de cele mai multe ori, pedeapsa penală sau contravențională. În acest sens, sunt importante următoarele considerente. Mai întâi, măsura penală trebuie să fie accesibilă titularilor de drepturi, prin actul de sesizare a autorității competente. Su-

plimentar, legislația trebuie să prevadă posibilitatea intervenției instituțiilor publice, fără sesizarea titularilor de drepturi, utilizând metoda *ex-officio*⁷. Pot fi evidențiate cazuri, în care organizațiile criminale recurg la producerea mărfurilor unui titular de drepturi concret, având informație că acesta nu și-a protejat proprietatea intelectuală în modul corespunzător pe teritoriul statului, în care violatorii de drepturi își dezvoltă afacerea ilegală. Intervenția din oficiu vine să suplinească acest vid, pornind de la efectele negative pe care le produce activitatea de contrafacere asupra populației. Totuși, în pofida reglementării legale, procedura *ex-officio* nu va avea nici un efect pozitiv, fără implicarea rapidă a titularului de drepturi⁸.

În contextul răspunderii penale, pedeapsa constituie elementul descurajator, de aceea forma și mărimea acesteia corespunde puterii de reacție din partea societății. Volumul răspunsului social se materializează în obiectul infracțiunii, reglementat de legiuitor și limitele pedepsei penale. Prin prisma importanței acestui instrument, implicarea părților interesate la etapa elaborării normei penale, va permite delimitarea actelor criminale pasibile de răspundere penală de acțiunile delictuale minore sau de raporturile sociale, care nu prejudiciază în nici un fel valorile umane. Analiza prealabilă a fenomenului contrafacerii va permite reglementarea normei penale atât prin prisma situației de moment, cât și ținând cont de contextul regional și formele noi de contrafacere. În plus, asigurarea eficientă a drepturilor de proprietate intelectuală și monitorizarea fenomenului de către autorități va garanta ajustarea permanentă a cadrului legal, în dependență de evoluțiile activității infracționale.

Având în vedere extinderea fenomenului de contrafacere și pericolul social pe care îl comportă acesta, reacția legiuitorului moldovean a fost materializată prin amendarea legislației penale și reglementarea răspunderii penale pentru fapta de contrafacere a produselor, în alin. (2) art. 246² al Codului penal.

Obiectul infracțiunii

Obiectul juridic special. Investigarea infracțiunii de contrafacere reflectă prezența a două forme alternative ale faptei, și anume:

– acțiunea de fabricare, în scop de comercializare, a produselor care constituie sau includ un obiect de proprietate intelectuală protejat, fără documente de însoțire, de proveniență, de calitate sau de conformitate, săvârșită în proporții mari, și

– acțiunea de îndemnare a terților la fabricarea, în scop de comercializare, a produselor care constituie sau includ un obiect de proprietate intelectuală protejat, fără documente de însoțire, de proveniență, de calitate sau de conformitate, săvârșită în proporții mari.

Intenția legiuitorului a fost de a proteja relațiile sociale privind producerea și punerea în circuitul civil a bunurilor ce constituie sau includ obiecte de proprietate intelectuală protejate.

Obiectul material al acestei infracțiuni este format din produsul, care rezultă din acțiunea de contrafacere.

În același timp, Acordul TRIPs utilizează noțiunea de contrafacere, pentru a desemna toate mărfurile, care poartă fără autorizare o marcă identică cu marca înregistrată pentru mărfurile respective, sau care nu poate fi distinsă în aspectele sale esențiale de această marcă, și care prin aceasta aduce atingere drepturilor titularului mărcii respective în baza legislației țării de import. Menționăm caracterul limitat al noțiunii convenționale, deoarece face referire doar la marca de fabrică sau de comerț, excluzând în acest fel celelalte obiecte de proprietate intelectuală.

Păstrând aceeași logică, legislația vamală națională definește mărfurile contrafăcute prin:

– orice marfă, inclusiv ambalajul acesteia, care poartă, fără autorizație, o marcă identică ori care nu se deosebește în aspectele sale esențiale de o marcă legal înregistrată pentru același tip de marfă și care, din acest motiv, încalcă drepturile titularului mărcii legale;

– orice simbol al unei mărci (inclusiv logo, etichetă, autoadeziv, broșură, instrucțiuni de utilizare sau document de garanție care poartă un astfel de simbol), chiar dacă este prezentat separat;

– orice ambalaj care poartă mărci contrafăcute, chiar dacă sunt prezentate separat.

Totuși, considerăm că sintagma din legislația penală este mai complexă, din moment ce face trimitere la toate produsele ce constituie sau includ obiecte de proprietate intelectuală.

Analizând fenomenul contrafacerii, constatăm cu ușurință expansiunea acestuia atât în plan geografic, cât și asupra categoriilor de produse¹⁰. Profiturile enorme ademenesc producătorii onești, dar mai ales elementele criminale, să se implice în contrafacerea întregului spectru de mărfuri, în special cele de larg consum¹¹.

Analiza comparativă a infracțiunii de contrafacere cu alte infracțiuni conexe. Examinând obiectul infracțiunii de contrafacere a produselor (alin. (2) art. 246² al Codului penal), se impune analiza comparată a acestuia cu infracțiunea de falsificare a produselor (alin. (1) art. 246² al Codului penal). Deși, adesea sunt utilizați în același context, termenii de *falsificare* și de *contrafacere* trebuie priviți separat, având în vedere conținutul acestora. Astfel, chiar dacă scopul ambelor infracțiuni este identic și vizează înșelarea victimei, atunci obiectul este diferit: în cazul falsificării produselor se urmărește fabricarea acestora contrar actelor normative din domeniu, pe

când în cazul contrafacerii se dorește fabricarea, în scop de comercializare, a produselor care constituie sau includ un obiect de proprietate intelectuală protejat, fără documente de însoțire, de proveniență, de calitate sau de conformitate, săvârșită în proporții mari.

Atenție sporită merită a fi acordată și raportului dintre infracțiunea de contrafacere, prevăzută de alin. (2) art. 246² al Codului penal și infracțiunea de încălcare a dreptului asupra obiectelor de proprietate industrială (art. 185² Codul penal). În acest caz, legiuitorul a delimitat protecția intereselor titularului de drepturi de proprietate industrială într-un articol separat, de protecția intereselor consumatorilor de a achiziționa un produs autentic.

Reglementarea răspunderii penale pentru infracțiunea de contrafacere a stabilit o relație de concurență cu infracțiunea de producere și comercializare a medicamentelor contrafăcute, prevăzută de art. 214¹ al Codului penal. Astfel, deși există o normă generală, în cazul constatării producerii medicamentelor contrafăcute se va aplica norma specială.

Practica legislativă națională în domeniul proprietății intelectuale delimitează infracțiunile de delictele minore, prevăzute de Codul contravențional, prin valoarea prejudiciului cauzat. Astfel, fapta prevăzută de alin. (2) art. 246² al Codului penal va fi considerată contravenție, dacă valoarea produsului contrafăcut nu va depăși 50.000 lei, iar în acest caz persoana vinovată va purta răspundere în baza alin. (2) art. 283 al Codului contravențional.

Laturna obiectivă a infracțiunii

Infracțiunea de contrafacere reprezintă fapta prejudiciabilă, care se materializează în fabricarea produselor care constituie sau includ obiecte de proprietate intelectuală, în scop de comercializare, fără documente de însoțire, de proveniență, de calitate și de conformitate, precum și îndemnarea terților spre realizarea acestei acțiuni.

Numărul redus de dosare penale¹² gestionate în baza art. 246² poate fi explicat prin limitele reduse ale infracțiunii analizate, având în vedere că fapta prejudiciabilă se extinde doar asupra acțiunii de producere a contrafacerilor. Lipsa capacităților industriale de fabricare a produselor contrafăcute din țară, favorizează alte forme ale comerțului ilegal, precum importul, comercializarea, transportarea, depozitarea contrafacerilor. În acest context, se impune modificarea normei legale la noile realități, pentru ca reacția societății să fie ajustată pericolului provocat de acest flagel.

Purtând un caracter formal, infracțiunea de contrafacere se va considera consumată în momentul finisării fabricării produselor contrafăcute.

Laturna subiectivă a infracțiunii

Intenția directă caracterizează infracțiunea de

contrafacere, având în vedere că persoana conștientizează aspectul ilegal al faptei, iar scopul este dictat de obținerea profitului sau a altor avantaje materiale. Interesul economic al făptuitorului se materializează la etapa includerii bunurilor contrafăcute în circuitul civil, și anume, prin metoda comercializării. Or, norma penală impune obligativitatea demonstrării nu doar a fabricării mărfurilor contrafăcute, ci și a faptului că acestea urmau să fie comercializate. Lipsa elementului analizat exclude atragerea la răspundere penală în baza alin. (2) art. 246² al Codului penal și solicită analiza obiectului infracțiunii, prevăzut de unele alineate ale art. 185² al Codului penal, pentru a putea fi încadrate corespunzător.

Comercializarea produselor contrafăcute poate fi realizată pe diferite căi de distribuție. De obicei, se folosesc metode clasice de vânzare directă la adresa unor intermediari sau comercianți cunoscuți. Forma menționată se utilizează pentru a distribui pe piață partide mari de mărfuri contrafăcute, iar locul final de vânzare sunt piețele comerciale, magazinele angro sau comercianții ambulanți.

Tendința elementelor criminale însă este să penetreze piața exclusivistă sau de lux, inclusiv centrele comerciale mari. Motivația este dictată de creșterea numărului de consumatori al acestui segment și de faptul că au ajuns să dispună de echipamente și tehnologii pentru a contraface majoritatea produselor solicitate, chiar și cele mai sofisticate. În plus, de partea contrafăcătorilor este și percepția consumatorului, care tinde să creadă că fenomenul contrafacerii este caracteristic doar piețelor și magazinelor mici, deși practica polițienească demonstrează că nu este tocmai așa.

Totuși, ultima perioadă se caracterizează printr-o ascensiune fulminantă a comerțului on-line, iar grupările criminale specializate în contrafacerea produselor au obținut o nouă platformă de comercializare. Comerțul on-line le oferă avantaje superioare în raport cu titularii de drepturi și comercianții onești, pentru că dimensiunea pieței, flexibilitatea și accesibilitatea reprezintă elemente determinante în conjunctura economică actuală. În plus, instrumentele tehnice, precum anonimatul sau instrumentele juridice, precum elementul de extraneitate, pe care le oferă Internetul, permit contrafăcătorilor să fie greu de identificat.

Suplimentar scopului principal al infracțiunii de contrafacere, care rezidă în obținerea de avantaje materiale, literatura de specialitate promovează ideea unui scop secundar, și anume inducerea în eroare a consumatorilor.

Subiectul

Conform normei penale, subiect al infracțiunii de contrafacere poate fi atât persoana fizică, cât și persoana juridică.

Condițiile legale pentru atragere la răspundere penală a persoanei fizice se rezumă la responsabilitatea acesteia și la atingerea vârstei de 16 ani. Totuși, aria de contrafacere a produselor de către persoanele fizice se limitează la mărfurile, a căror complexitate de fabricare este redusă sau medie, nu necesită investiții majore, se realizează personal sau implică un număr limitat de persoane, de obicei membrii familiei și se adresează consumatorilor cu mai puține pretenții de calitate.

Pe de altă parte, producerea mărfurilor de o calitate superioară, similară produselor autentice, precum și a mărfurilor complexe, de înaltă precizie, care necesită materie primă scumpă și personal calificat este caracteristică grupurilor criminale specializate, care dispun de fabrici performante de producere și de rețele de distribuție.

De asemenea, s-a constatat existența relațiilor comerciale dintre organizațiile criminale și unii producători locali, prin care aceștia din urmă decid să se implice în procesul de producere a mărfurilor contrafăcute, de rând cu fabricarea legală a produselor lor originale. În acest caz, instigatorul infracțiunii va fi pedepsit pentru acțiunea de îndemnare a terților la fabricarea ilegală a produselor ce constituie sau includ obiecte de proprietate intelectuală, iar producătorul local va fi atras la răspundere penală pentru fapta de fabricare a produselor contrafăcute, ambele forme făcând obiectul alin. (2) art. 246² al Codului penal.

Sancțiunea

Prin semnarea Acordului TRIPs, statele membre și-au luat angajamentul să introducă în legislația penală unele proceduri penale aplicabile cel puțin pentru actele deliberate de contrafacere a mărcilor, comise la scară comercială, iar sancțiunile prevăzute de legea penală să fie la un nivel comparativ cu cele aplicate unor infracțiuni grave similare. Răspunderea penală va trebui să fie suficient de drastică, pentru a descuraja acțiunile de contrafacere, iar în calitate de pedeapsă să includă privațiunea de libertate, amendă, sechestrarea, confiscarea și distrugerea mărfurilor contrafăcute.

Legiuitorul moldovean a decis reglementarea pedepselor alternative pentru persoanele fizice, care pot lua forma unei amenzi, în mărime de la 20.000 lei până la 40.000 lei sau măsura privativă de libertate pe un termen de până la un an. În cazul în care subiect al infracțiunii de contrafacere este persoana juridică, atunci poate fi aplicată o sancțiune de amendă a acesteia, în cuantum de la 70.000 lei până la 100.000 lei, cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 5 ani.

Totodată, dacă fapta prejudiciabilă nu este săvârșită în proporții mari, atunci poate fi calificată drept contravenție, conform alin. (2) art. 283 al Codului

contravențional, pentru comiterea căreia făptuitorul este sancționat cu amendă de la 2.000 lei până la 3.000 lei cu sau fără dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 6 luni la un an.

Concluzii

Criminalitatea specializată în contrafacerea produselor, indiferent de formă sau gravitate, trebuie prevenită și controlată. În caz contrar, criminalitatea va fi cea care va influența dezvoltarea economică și socială a statului. Atitudinea pasivă a societății poate contribui la evoluția unor fenomene social-periculoase, care atentează la securitatea economică și socială a statului, periclitează spiritul concurenței loiale, limitează motivația inovațională și periclitează siguranța și sănătatea consumatorilor. De aceea, pentru prevenirea agravării situației se impune o reacție socială promptă, complexă și neechivocă.

Fiind un fenomen social, cu efecte negative asupra întregii societăți, infracțiunea de contrafacere poate fi combătută doar cu implicarea pleneră a acesteia. Concepția actuală, de a plasa toată responsabilitatea privind situația criminogenă în societate doar pe umerii instituțiilor de stat, este o explicație de ce fenomenul de contrafacere s-a dezvoltat atât de rapid într-o perioadă scurtă de timp. O societate informată și dispusă să sprijine lupta împotriva contrafacerii reprezintă un pas hotărâtor în procesul de asigurare a drepturilor, deși este greu de realizat.

Măsurile legale sunt o altă formă a reacției sociale împotriva fenomenului infracțional. Cu certitudine, organizațiile criminale operează, în special, în statele cu o bază normativă nedezvoltată, marcată de carențe legale sau raporturi juridice nereglementate. Uneori, chiar dacă există, reglementările învechite și neajustate situației nu pot servi drept frână în vederea prevenirii comiterii infracțiunii de contrafacere. Măsura legislativă va produce eficiență în situația în care vor fi instituite suficiente instrumente juridice pentru ca autoritățile, titularii de drepturi și consumatorii să le poată utiliza întru protecția drepturilor lor. În contextul răspunderii penale, pedeapsa constituie elementul descurajator, de aceea forma și mărimea acesteia corespund puterii de reacție din partea societății.

Note:

¹ Prin hotărârea din 2009, Comisia Europeană a decis înființarea Observatorului european privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală, în a cărui atribuții au fost puse dezvoltarea sistemelor de colectare, analiză și furnizare a datelor, identificarea și diseminarea celor mai bune practici, creșterea competențelor instituționale, sensibilizarea societății etc.

² Ca rezultat al multiplelor acțiuni de informare, societatea maghiară și-a schimbat percepția în raport cu produsele contrafăcute. Astfel, în 2004 trei pătrimi din populația Budapestei accepta procurarea mărfurilor contrafăcute, în timp ce în 2010, același procent de intervievați au menționat că contrafacerea reprezintă un pericol pentru ei, de aceea aleg produsele originale.

³ Potrivit sondajului „Cunoștințe, atitudini și practici cu privire la proprietatea intelectuală”, 35% dintre respondenți nu știau ce reprezintă contrafacerea, iar 51% au explicat că achiziționează produse contrafăcute din necunoaștere.

⁴ <http://stoppirateria.md/md/news/news3.php>.

⁵ Campania de sensibilizare a elevilor asupra fenomenelor de contrafacere și piraterie, în Moldova; Campania împotriva contrafacerii medicamentelor, în Ungaria; Campania „Fii turist responsabil”, inițiată de Organizația Mondială a Turismului și Oficiul Națiunilor Unite împotriva Drogurilor și Criminalității (UNODC); Campania „De Crăciun, dăruiește un cadou original”, în Italia.

⁶ Campania de sensibilizare a elevilor asupra fenomenelor de contrafacere și piraterie, demarată în aprilie 2014, și-a propus realizarea a două obiective majore: informarea elevilor despre efectele negative ale încălcării drepturilor de proprietate intelectuală și realizarea unui sondaj de opinie privind atitudinea copiilor asupra fenomenului de contrafacere.

⁷ <http://stoppirateria.md>; <http://impactitalia.gov.it>; <http://hamisgyogyszer.hu>; <http://ibuyreal.org>;

⁸ Prin Legea nr. 115/2011 s-a modificat art. 276 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova, care reglementează că în cazul în care organul de urmărire penală depistează nemijlocit săvârșirea sau pregătirea pentru săvârșirea unor infracțiuni prevăzute la art. 185² din Codul penal, acesta notifică titularul de drepturi. Dacă titularul de drepturi, în termen de 15 zile lucrătoare de la data primirii notificării, nu depune plângerea prealabilă, organul de urmărire penală nu începe urmărirea penală în conformitate cu prevederile Codului penal.

⁹ Conform datelor vamale ale Uniunii Europene, în 2013 doar 4% din toate sesizările efectuate de către organele vamale la adresa titularilor de drepturi au rămas fără răspuns.

¹⁰ Conform datelor Observatorului respectării drepturilor de proprietate intelectuală, cele mai contrafăcute produse pe piața internă sunt îmbrăcămintea, încălțăminte, creasuri, electrocasnice, produse cosmetice, parfumuri, detergenți, jucării, piese auto, produse alimentare etc.

¹¹ Conform informației recente a Inspectoratului General al Poliției, în capitală a fost descoperită activitatea clandestină a unei fabrici de producere a detergenților contrafăcuți, care urmau să fie puși în circulație economică.

¹² Conform datelor Raportului național privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală, în 2012 au fost intentate doar 4 dosare penale în baza alin. (2) art. 246² al Codului penal, iar în anul 2014 nu a fost înregistrată nici o acțiune penală privind contrafacerea produselor.

EVOLUȚIA REGLEMENTĂRILOR LEGALE PRIVIND PLURALITATEA DE CETĂȚENII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Livia ZAPOROJAN,
magistru în drept, lector universitar (USM)

REZUMAT

În prezenta publicație, am elucidat unele aspecte privind reglementarea instituției pluralității de cetățenii în Republica Moldova. Aceste aspecte au fost analizate prin prisma evoluției instituției pluralității de cetățenii în țara noastră, care conține patru etape. Aceste etape se deosebesc prin modul de reglementare a instituției în actele normative, prin atitudinea autorităților publice și a membrilor societății față de persoanele cu pluralitate de cetățenii, precum și situația de facto și modul de respectare a normelor în vigoare de către cetățeni.

Cuvinte-cheie: cetățenie, pluralitate de cetățenii, funcție publică, autorități publice.

SUMMARY

This publication focuses on some aspects of regulatory issues multiple citizenship in Moldova. These issues were analyzed in terms of evolution of the institution of multiple nationality in our country which has four stages. These phases are distinguished by how the normative acts regulating the institution, the attitude of public authorities and members of society towards persons with multiple citizenship and de facto situation as well as observance of the norms in force by citizens.

Keywords: citizenship, multiple nationality, civil service, public authorities.

În Republica Moldova, reglementarea instituției pluralității de cetățenii a evoluat pe parcursul perioadei de după dobândirea independenței Republicii Moldova de la interzicerea deplină a pluralității de cetățenii prin însăși Legea Supremă, până la liberalizarea ei actuală cu desăvârșire. În opinia noastră, faptul s-a datorat nu atât nivelului de dezvoltare al instituțiilor democratice în statul nostru, cât noii abordări a instituției în cauză pe plan intern și internațional.

Totuși, ar fi greșit să credem că statul nostru tratează instituția pluralității de cetățenii diferit de alte state cu o democrație mai dezvoltată. Or, toate statele, la început au fost reticente față de implementarea pluralității de cetățenii. Această reticență, este justificată, deoarece la începuturi cetățenia era privită ca o dovadă a devotamentului față de patrie. În antichitate, noțiunea (de cetățean – *n.a.*) era strâns legată de „*terra patria*”, ce însemna „pământul părinților, unde erau îngropate osemintele strămoșilor, unde cetățeanul își avea averea, liniștea, drepturile, credința, zeii și, dacă o pierdea, pierdea totul”¹. Mai mult ca atât, să nu uităm că în perioadele de conflict armat cetățenia era una din componentele prin care se asigura devotamentul și securitatea națională.

O dovadă elocventă a reticenței față de instituția pluralității de cetățenii servește nedorința unui număr mare de state ale Consiliului Europei de a adera la Convenția Europeană cu privire la cetățenie², adoptată la Strasbourg la 6 noiembrie 1997. Astfel, din anul 2000, de când Convenția a intrat în vigoare,

până în prezent, numai 20 de state au aderat la ea, majoritatea având rezerve sau enunțând declarații. Așa state, ca Marea Britanie, Franța, Elveția sau Spania, cu democrații ce pretind a fi „exemplare”, nu au semnat Convenția. Germania a acceptat să acorde cetățenia sa претенților care dețin alte cetățenii, după aderarea ei la Convenția Europeană cu privire la cetățenie în 2005.

Prin aceste enunțuri, nu dorim să diminuăm importanța Convenției Europene cu privire la cetățenie. Susținem opinia că această Convenție „este flexibilă la maximum și conține soluții acceptabile pentru toate statele europene. Convenția nu impune obstacole pentru pluralitatea de cetățenii, dar, în egală măsură, nu cere de la state de a recunoaște pluralitatea de cetățenii în calitate de principiu general”³.

Republica Moldova, aflată la răscrucea unor interese geopolitice istorice, precum și la hotarul popoarelor slavone și romane, marcată de o criză economică profundă, în mod pripit și fără un studiu aprofundat, a ratificat Convenția. Aderarea a avut loc prin adoptarea de către Parlament a Hotărârii nr.621-XIV din 14 octombrie 1999 „Pentru ratificarea Convenției Europene cu privire la cetățenie”. În legătură cu acest fapt, menționăm că Republica Moldova a fost al treilea stat membru al Consiliului Europei care a aderat la Convenție, aceasta intrând în vigoare pentru Republica Moldova în 2000, când statul nostru a depus instrumentele de ratificare la depozitar.

La momentul aderării, statul nostru a avut patru rezerve, care se refereau numai la anumite aspecte.

Prima rezervă s-a referit la art. 6 alin.(4) lit. g) din Convenția Europeană cu privire la cetățenie, ce privește statutul refugiatului, conform căreia Republica Moldova a declarat că va putea aplica prevederile acestei litere numai după aprobarea cadrului juridic intern privind statutul refugiaților în Republica Moldova, dar nu mai târziu de un an de la data intrării în vigoare a Convenției pentru Republica Moldova. Prin a doua rezervă, referitoare la art. 7 alin.(1) lit.g) din Convenție, Moldova și-a rezervat dreptul de a recunoaște copilului – cetățean al Republicii Moldova, înfiat în străinătate, care, în urma acestei înfierii, a dobândit o nouă cetățenie – dreptul de a-și păstra și cetățenia. Două rezerve au mai fost formulate de Moldova în ceea ce privește satisfacerea serviciului militar de cetățenii ce dețin pluralitate de cetățenii. Astfel, a treia rezervă avută de Republica Moldova a avut în vizor art. 22 lit.a) din Convenție, prin care statul nostru și-a rezervat dreptul de a recunoaște că persoana care are domiciliu stabil în Republica Moldova și este scutită de obligațiile militare față de alt stat parte, nu va putea fi considerată că și-a satisfăcut obligațiile militare față de Republica Moldova. Ultima, a patra rezervă s-a referit la art.22 lit.b) din Convenție, prin care Convenția a impus statele să considere că nu și-au satisfăcut obligațiunile militare în raport cu un stat parte sau statele părți, cetățeni ai cărora sunt în mod concomitent și în care serviciul militar este obligatoriu, numai dacă ele nu locuiesc cu titlu permanent până la o anumită vârstă pe teritoriul acestui stat parte. Această vârstă a fost stabilită de Republica Moldova prin rezerva a patra – 27 de ani. Alte probleme, la momentul aderării la acest tratat, în opinia persoanelor responsabile cu aderarea, Republica Moldova nu le avea.

Majoritatea specialiștilor au considerat că prin adoptarea Legii cetățeniei în 2000, au fost soluționate toate problemele ce puteau să apară în legătură cu obligativitatea Convenției pentru Moldova. Astfel, noua lege, spre deosebire de precedentă, a modificat denumirea unor moduri de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova, a concretizat principiile și criteriile de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova, a prevăzut expres cazurile când este permisă pluralitatea de cetățenii ș.a.

Analizând reglementarea pluralității de cetățenii în Republica Moldova, considerăm că nu ar fi prea corect să afirmăm că Moldova este țara unde s-a liberalizat pe deplin pluralitatea de cetățenii, aceasta fiind permisă în toate situațiile, așa cum se afirmă de unii. Această afirmație este bazată pe prevederile normei art.24 a Legii cetățeniei din 2001. Conform

acesteia, nu s-a reglementat expres – pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova este admisă. Este necesar de observat că art.24 a fost intitulat „Cazurile de pluralitate de cetățenii”, iar alin.(1) prevede: „În Republica Moldova, pluralitatea de cetățenii se permite:”. Din sensul acestor prevederi, rezultă că pluralitatea de cetățenii este permisă numai în cazurile expres prevăzute de această normă, iar conform alin. (1) lit.f), de asemenea și în alte cazuri prevăzute de Legea cetățeniei. Unul din aceste cazuri este cel reglementat de art.24 alin.(3), care interzice retragerea cetățeniei Republicii Moldova în cazul dobândirii de către cetățeanul Republicii Moldova a cetățeniei altui stat, care permite cetățenilor Republicii Moldova să dobândească și cetățenia oricărui stat.

Constatăriile anterioare nu ar fi fost deplinite dacă nu am aduce un exemplu contrar, când până în acest an pluralitatea de cetățenii totuși crea unele impedimente persoanelor ce sperau să dobândească cetățenia noastră. În acest sens, este exemplificatoare reglementarea lit.g) alin.(1) art.17 din Legea cetățeniei, care a existat până în 05.07.2014 și prevedea ca condiție pentru dobândirea cetățeniei Republicii Moldova obligația persoanei de a pierde sau renunța la cetățenia unui alt stat, dacă o avea, „cu excepția cazurilor când pierderea sau renunțarea nu este posibilă sau nu poate fi rezonabil cerută”. Din câte vedem, statul nostru nu acorda cetățenia sa unei persoane, care în baza acestei acțiuni va dobândi pluralitatea de cetățenii. De rând cu aceasta, din 05.07.2014 această restricție a fost exclusă pentru ei prin Legea nr.24 din 13.03.2014²⁰. Astfel, în prezent, persoanele ce dobândesc cetățenia Republicii Moldova prin naturalizare nu mai sunt obligate să renunțe la cetățenia lor anterioară.

Modificările operate în acest an la Legea cetățeniei ne permit să concluzionăm că statul nostru a decis să liberalizeze pe deplin instituția cetățeniei. Pentru a fi corect înțelegem această politică a statului nostru în domeniul dobândirii cetățeniei, considerăm că mai este necesar a modifica și art.24 din Legea cetățeniei, care prevede „Cazurile de pluralitate de cetățenii”, denumindu-l „Pluralitatea de cetățenii” și excluzând alin.(1) din acest articol.

Alături de aceasta, în anii ce au urmat după adoptarea Legii cetățeniei, s-au observat, pe de o parte, unele neconcordanțe ale legislației naționale cu prevederile Convenției, iar pe de altă parte, gravele probleme politice pe care le are Republica Moldova referitor la aplicarea instituției pluralității de cetățenii. Am calificat ultima categorie de probleme ca politice, deoarece numai ulterior s-a observat aprecii-

erea neunivocă a calității de persoană cu pluralitate de cetățenii din partea membrilor societății.

În prezenta publicație însă, ne-am pus scopul de a elucidă unele aspecte teoretico-practice privind reglementările legale în domeniul pluralității de cetățenii în Republica Moldova. Pentru o analiză mai pregnantă, ne vom referi la evoluția instituției pluralității de cetățenii în țara noastră după declararea independenței.

În urma analizei efectuate, am constatat că evoluția reglementărilor legale a instituției pluralității de cetățenii în Republica Moldova poate fi divizată în patru etape. Aceste etape se deosebesc prin modul de reglementare a instituției în actele normative, prin atitudinea autorităților publice și a membrilor societății față de persoanele cu pluralitate de cetățenii, precum și situația de facto și modul de respectare a normelor în vigoare de către cetățeni.

Prima etapă a început cu interzicerea dublei cetățenii prin art.6 al Legii cu privire la cetățenie din 05.06.1991. Această normă nu opera cu termenul de pluralitate de cetățenii, ci cu cel de cetățenie dublă, care s-a înrădăcinat adânc în lexiconul cetățenilor noștri. În baza acestei norme, cetățeanul Republicii Moldova nu putea fi cetățean al altui stat decât în cazurile prevăzute de tratatele interstatale, la care Republica Moldova era parte. Numai în interesele republicii și în cazuri excepționale cetățenii altor state puteau deveni și cetățeni ai Republicii Moldova, printr-o decizie specială a Președintelui ei.

Interdicția în cauză a fost ulterior consacrată în alin.(1) art.18 din Constituția adoptată la 29 iulie 1994. Norma constituțională în cauză, după exemplul celei din Legea cu privire la cetățenie din 1991, era foarte reticentă cu instituția pluralității de cetățenii. Conform acesteia, cetățenii Republicii Moldova nu pot fi cetățeni ai altor state decât în cazurile prevăzute de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte.

Perioada în cauză se caracterizează prin lipsa unei atitudini oficiale față de persoanele care ocazional puteau deține pluralitatea de cetățenii. Aceasta pentru că nici alte state, cu democrații dezvoltate, de facto, nu agreau multipla cetățenie. Drept exemplu, poate servi faptul că unii cetățeni ai Republicii Moldova, din primul val al emigrației, erau nevoiți să renunțe la cetățenia statului nostru pentru a dobândi cetățenia altui stat. Astfel, cetățenii noștri de etnie germană, rămași în Moldova după al Doilea Război Mondial, pentru a se repatria și a dobândi cetățenia Germaniei, au fost obligați de acest stat să renunțe la cetățenia Republicii Moldova. Unele state dezvolta-

te nici până în prezent nu egalează cetățenii săi, ce dețin exclusiv cetățenia acestui stat, cu cetățenii săi ce au pluralitate de cetățenii. Astfel, față de pluralitatea de cetățenii rămâne reticentă legislația SUA, prin care „s-a dispus că cetățeanul, participând concomitent la alegeri în alt stat, își pierde automat cetățenia americană”⁴.

A doua etapă a fost marcată de ratificarea Convenției Europene cu privire la cetățenie prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.621-XIV din 14.10.1999⁵. Convenția nu numai obligă statele aderente să permită pluralitatea de cetățenii, dar prevede egalitatea deplină în drepturi a persoanelor ce dețin această calitate cu persoanele ce dețin exclusiv cetățenia statului respectiv. Ca urmare a ratificării, după cum am menționat – pripite a Convenției, Republica Moldova adoptă la 02.06.2000 noua Lege a cetățeniei⁶, iar la 21.11.2002 exclude din art.18 al Constituției interdicția deținerii pluralității de cetățenii⁷.

Această etapă poate fi caracterizată ca o etapă de incertitudine. Cu toate că noua lege nu a permis expres posibilitatea deținerii multiplei cetățenii, ci numai a prevăzut cazurile când aceasta se permite, după cum am argumentat anterior, populația a înțeles că aceasta se admite în toate situațiile. Or, pluralitatea de cetățenii „este solicitată ca urmare a dorinței unei persoane de a nu pierde cetățenia statului de origine, după obținerea unei noi cetățenii”⁸.

Această etapă a coincis cu al doilea val al emigrației cetățenilor noștri în căutarea locurilor de muncă (o parte în Est, altă parte în Vest). Pentru a dobândi dreptul la libera circulație în Europa, utilizând procedura repatrierii prevăzută de legislația română pentru persoanele și urmașii ce anterior au locuit pe teritoriul României sau au fost cetățenii ei, cetățenii noștri au început să solicite masiv cetățenia României. În același scop, o altă parte a populației a pretins și a dobândit cetățenia Federației Ruse. Astfel a început „războiul cetățenilor”, la care au contribuit, într-o măsură sau alta, și statele în cauză prin modificarea legislației sale naționale în sensul favorizării dobândirii cetățeniei.

A treia etapă a început odată cu apogeul așa-numitului „război al cetățenilor”, când unii cetățeni ai Republicii Moldova au dobândit trei și poate mai multe cetățenii. În această etapă, Republica Moldova, dând curs unor interese ale clasei politice dominante, contrar prevederilor Convenției Europene cu privire la cetățenie, în special a art.17, impune pentru unele categorii de persoane restricții la ocuparea unor funcții publice în cazul deținerii pluralității de

cetățenii. Această restricție a fost legiferată prin controversata Lege nr.273-XVI din 07.12.2007, dar care a intrat în vigoare la 13.05.2008⁹.

Prin această lege au fost modificate 20 de legi, instituindu-se restricții la ocuparea a peste 18 categorii de funcții publice. În viziunea legislatorului, aceste restricții au fost instituite pentru persoanele ce pretindeau a ocupa, prin alegere sau numire, anumite funcții publice, în exercițiul cărora ele au acces la secretul de stat, asigură independența politică și economică a statului, integritatea teritorială și suveranitatea statului, ordinea constituțională, apără drepturile și libertățile cetățenilor Republicii Moldova, funcții, care, după natura lor juridică, implică deținerea în exclusivitate a cetățeniei Republicii Moldova.

Cu toate că acesta a fost motivul oficial pentru revizuirea legislației în domeniu, credem că unul din motivele principale, consemnat și de Curtea Europeană în hotărârile sale adoptate ulterior, a fost îngrădirea de a ocupa anumite funcții publice pentru rivalii politici ai guvernării, care se știa cu certitudine că dețin cetățenia altui stat. Această concluzie rezultă și din acțiunile ulterioare ale guvernării, care a instituit o adevărată „vânătoare” a funcționarilor publici cu pluralitate de cetățenii. Astfel, în unele cazuri, atestate și prin hotărâri judecătorești, s-au comis abateri restrictive și de la legea în cauză. Spre exemplu, colaboratorii organelor vamale și ai poliției puteau deține multipla cetățenie, cu excepția funcțiilor în care aveau acces la secretul de stat. Cu toate acestea, au fost eliberați simpli inspectori și colaboratori, care dețineau pluralitate de cetățenii, dar care, în virtutea funcției și obligațiilor de serviciu, nu aveau acces la actele secretizate¹⁰.

Legea restrictivă a fost contestată la Curtea Constituțională, care însă, prin Hotărârea nr.9 din 26.05.2009¹¹, a recunoscut-o constituțională, motivând prin faptul că „interdicția impusă persoanelor care dețin cetățenia unui stat străin nu se referă la orice funcție publică, ci doar la cele, în exercițiul cărora persoanele au acces la secretul de stat, asigură independența politică și economică a statului, integritatea teritorială și suveranitatea statului, regimul constituțional, apără drepturile și libertățile cetățenilor Republicii Moldova”. Mai mult ca atât, soluționând o excepție de neconstituționalitate, ridicată în instanța de judecată pe acțiunea unui colaborator vamal ce nu avea acces la secretul de stat, a lărgit nu numai motivarea și aplicabilitatea propriei hotărâri din 26 mai 2009, dar și sensul Legii nr.273-XVI din 07.12.2007, raportând interdicția deținerii pluralității de cetățenii la toți colaboratorii organelor vamale¹².

Aceste criterii însă erau valabile doar pentru deputați, membrii Guvernului, judecători, procurori, nu și pentru colaboratorii organelor vamale sau polițiști și alți funcționari publici.

Etapa a treia a finalizat cu condamnarea Republicii Moldova de către Curtea Europeană pe cauza Tănase și Chirtoacă contra Moldovei [13] și adoptarea Legii nr.127-XVIII din 23.12.2009 [14], care a abrogat restricțiile impuse prin Legea nr.273-XVI din 07.12.2007. În legătură cu cauza Tănase și Chirtoacă contra Moldovei, este necesar să menționăm că această cauză a fost una deosebită nu numai pentru Republica Moldova, ci și pentru toate statele membre ale Consiliului Europei. Aceasta deoarece, prin ea, după cum s-a exprimat Alexandra Timmer, Marea Cameră a Curții Europene a dat Republicii Moldova o lecție privind bazele a ceea ce înseamnă o democrație „un lucru care s-ar face cu greu într-un caz cu privire la, să zicem, Belgia, Franța sau Țările de Jos”¹⁴. În afară de aceasta, acest litigiu a fost pentru Curtea Europeană unul de o importanță majoră, deoarece după examinarea cauzei la 18.11.2008 în camera secțiunii a patra, la cererea Guvernului Republicii Moldova, cererea a fost reexaminată în Marea Cameră, hotărârea finală fiind pronunțată de Curte la 27 aprilie 2010¹⁵.

În viziunea noastră, prin adoptarea Legii nr.127-XVIII din 23.12.2009¹⁶ a început cea de a **patra etapă** în evoluția instituției pluralității de cetățenii. Această etapă se caracterizează prin liberalizarea, aproape deplină, a accederii persoanelor cu pluralitate de cetățenii la funcțiile publice, inclusiv la cele care implică acces la secretul de stat. Prin adoptarea Legii nr.127-XVIII, Republica Moldova s-a condus de regula: „În dreptul intern statul nu poate prevedea legi care să-l oblige pe cetățean să renunțe la pluralitatea de cetățenii”¹⁷.

Noile modificări se extind și asupra unor funcții din cadrul Serviciului de Informații și Securitate, fapt care îi contrariază pe toți. Suntem de părere că activitatea în acest serviciu în orice funcție este imposibilă pentru deținătorii de multiplă cetățenie prin definiție, iar regulile practicate de-a lungul timpului de aceste organe nu vor permite de facto angajarea persoanelor ce dețin pluralitate de cetățenii. În acest aspect, ținem să menționăm că în Republica Moldova totuși au rămas numai două funcții ce nu pot fi exercitate de cetățenii noștri ce dețin pluralitate de cetățenii: colaboratorii Serviciului de Informații și Securitate și militarii din Forțele Armate încadrate în bază de contract.

Etapa actuală, a patra, cu toate că aparent nu li-

mitează accesul cetățenilor Republicii Moldova cu multiplă cetățenie în funcții publice, în realitate, de iure, există totuși anumite restricții. Astfel, legislația în vigoare, cu referire la unele funcții publice, divizează cetățenii Republicii Moldova în două categorii: cei cu trai legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova și cei din afara acestui teritoriu. Astfel, Legea cetățeniei, prin art.25, garantează drepturi și îndatoriri egale numai pentru cetățenii cu pluralitate de cetățenie ce domiciliază legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova. Potrivit acestui articol, „Cetățenii Republicii Moldova, **domiciliați legal și obișnuit** pe teritoriul Republicii Moldova, care posedă legal și cetățenia unui alt stat, beneficiază în egală măsură de aceleași drepturi și îndatoriri ca și ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova”.

Raportând norma art.25 al Legii cetățeniei la norma art.17 din Convenția Europeană cu privire la cetățenie, observăm o inadverență. Potrivit Constituției: „Cetățenii Statului Parte care posedă o altă cetățenie au, pe teritoriul acestui Stat Parte unde trăiesc, aceleași drepturi și obligațiuni ca și cetățenii acestui stat”. În viziunea noastră, sintagma „trai legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova” și cuvântul „trăiesc” nu sunt identice. Depinde ce sens comportă cuvântul „trăiesc”. Astfel, o persoană ce deține pluralitate de cetățenie poate să trăiască temporar pe teritoriul Republicii Moldova, dar să aibă trai legal și obișnuit pe teritoriul altui stat.

Tendința de egalare în drepturi a tuturor cetățenilor statului ridică totuși semne de întrebare referitor la condițiile de accedere la unele funcții. Astfel, pentru candidații la funcția de Președinte al Republicii Moldova, Constituția și Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova¹⁸, iar pentru funcția de deputat, Codul electoral¹⁹, prevăd, respectiv, următoarele: „a locuit sau locuiește permanent pe teritoriul Republicii Moldova” și de a avea „domiciliu în țară”.

Analizând normele constituționale și legale respective, observăm anumite inadverențe. În primul rând, se atestă o divizare discriminatorie a cetățenilor Republicii Moldova: care domiciliază permanent pe teritoriul ei și care nu au această calitate. În al doilea rând, este imposibilă evidența riguroasă a cetățenilor ce domiciliază permanent pe teritoriul Moldovei. Atât România, cât și Rusia divizează cetățenii săi în astfel de categorii și îi favorizează pe cei ce locuiesc permanent pe teritoriul său. În consecință, cetățenii noștri cu domiciliu permanent pe teritoriul Republicii Moldova aspiră la o cetățenie cu domiciliu permanent în aceste state. În acest scop, ei procu-

ră imobile în statele respective sau „cumpără” vizele de reședință de la cetățenii acestor state. Acest fapt îi determină să prezinte date de evidență și să comită ilegalități.

Studiind problemele existente în legislație în domeniul pluralității de cetățenie, am ajuns la concluzia că Republica Moldova, până în prezent, deocamdată nu a găsit cadrul legal adecvat, care să reglementeze corect această instituție, fără a prejudicia atât drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor noștri, cât și interesele statului nostru, precum și securitatea lui națională. În viitorul apropiat însă statele membre ale Consiliului European pot aborda o altă atitudine față de instituția dată. Aceasta rezultă din atitudinea reticentă față de pluralitatea de cetățenie atât a partidelor de stânga din Franța, care cer anularea ei pentru a stopa imigrarea, cât și a partidelor de dreapta din Țările de Jos, care în frunte cu Geert Wilders, au înaintat o moțiune de cenzură Guvernului pe motiv că din el făceau parte membri cu pluralitate de cetățenie.

Recenzent:

Sergiu COBĂNEANU,

doctor în drept, profesor universitar (USM)

Note:

¹ Țutuianu I., *Drepturi și îndatoriri prin dobândirea cetățeniei europene* // *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.3, p.63.

² Convenția Europeană cu privire la cetățenie din 06.11.97. Adoptată la Strasbourg, la 6 noiembrie 1997. În vigoare pentru Republica Moldova din 1 martie 2000 // *Tratate internaționale*, 26/190, 2001.

³ Смирнова Е., *Регулирование вопросов гражданства стран СНГ в свете европейского опыта* // *Государство и право*, 2001, № 6, с.74.

⁴ Secieru St., *Dubla cetățenie* // *Legea și viața*, 2000, nr.6, p.33.

⁵ Hotărârea Parlamentului nr.621-XIV din 14.10.99 pentru ratificarea Convenției Europene cu privire la cetățenie // *Monitorul Oficial*, nr.120-122/583, 04.11.1999.

⁶ Legea cetățeniei Republicii Moldova nr.1024-XIV din 02.06.2000 // *Monitorul Oficial*, nr.98-101/709, 10.08.2000 // Republicată: *Monitorul Oficial*, 2005, ediție specială din 09.12.2005.

⁷ Legea 1469-XV din 21.11.2002 pentru modificarea Constituției Republicii Moldova // *Monitorul Oficial*, nr.169/1290, 12.12.2002.

⁸ Costachi Gh., *Cetățenia ca element constitutiv al organizării de stat* // *Legea și viața*, 2006, nr.12, p.4.

⁹ Legea nr.273-XVI din 07.12.2007 pentru modificarea și completarea unor acte legislative // *Monitorul Oficial*, nr.84-85/288, 13.05.2008.

¹⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr.12 din 30.06.2009 asupra excepției de neconstituționalitate a sintagmei „deținerii cetățeniei unui alt stat” cuprinsă în art.43 alin.(2) lit.k) din Legea serviciului în organele vamale nr.1150-XIV din 20 iulie 2000 // *Monitorul Oficial*, nr.110-111/13, 10.07.2009.

¹¹ Hotărârea Curții Constituționale nr.9 din 26.05.2009 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.273-XVI din 7 decembrie 2007; pentru modificarea și completarea unor acte legislative și din Legea nr.76-XVI din 10. aprilie 2008 pentru modificarea și completarea Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997 // *Monitorul Oficial*, nr.99-100/9, 05.06.2009.

¹² Hotărârea Curții Constituționale nr.12 din 30.06.2009 asupra excepției de neconstituționalitate a sintagmei „deținerii cetățeniei unui alt stat” cuprinsă în art.43 alin.(2) lit.k) din Legea serviciului în organele vamale nr.1150-XIV din 20 iulie 2000 // *Monitorul Oficial*, nr.110-111/13, 10.07.2009.

¹³ Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 18.11.2008: Cauza Tănase și Chirtoacă contra Moldovei. Hotărârile și deciziile CEDO în cauzele moldovenești, 2008, vol. VIII (01.07.2008-31.12.2008), p.119.

¹⁴ Alexandra Timmer „Tănase v. Moldova: multi-

ple readings of a case concerning multiple nationality”, „Strasbourg observers”, 12 mai 2010, <http://strasbourgeoiservers.com/2010/05/12/tanase-v-moldova-multiple-readings-of-a-case-concerning-multiple-nationality/>

¹⁵ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=867106&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>

¹⁶ Legea nr.127-XVIII din 23.12.2009 pentru modificarea unor acte legislative // *Monitorul Oficial*, nr.197-200/664, 31.12.2009.

¹⁷ Bolohan N., *Pluralitatea cetățeniei conform prevederilor convenției europene* // *Legea și viața*, 2007, nr.2, p.48.

¹⁸ Art.3 din Legea nr.1234-XIV din 22.09.2000 cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova // *Monitorul Oficial*, nr.139-140/996, 02.11.2000.

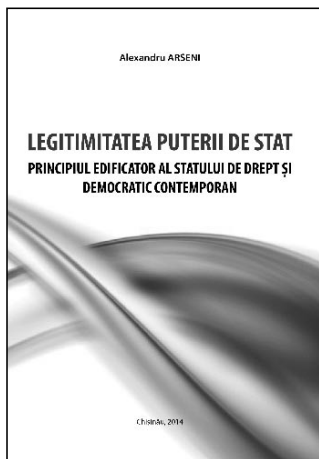
¹⁹ Art.75 din Codul electoral, adoptat prin Legea nr.1381-XIII din 21.11.97 // *Monitorul Oficial*, nr.81/667, 08.12.1997.

²⁰ Legea nr.24 din 13.03.2014 pentru modificarea Legii cetățeniei Republicii Moldova nr.1024-XIV din 2 iunie 2000 // *Monitorul Oficial*, nr.86/199, 05.04.2014.

RECENZIE

la studiul monografic al conferențiarului universitar doctor Alexandru Arseni
Legitimitatea puterii de stat – principiul edificator al statului de drept și democratic contemporan.
Argumentare științifică și confirmare practică (Chișinău: CEP USM, 2014. – 420 p.)

O recenzie s-a dovedit a fi utilă în genere, îndeosebi prin punctul de vedere asupra lucrării caracterizate în coraport cu problematica abordată în știința juridică. Cu toate că problematica cu referire la puterea de stat a mai fost examinată în aspect monografic în literatura juridică de specialitate și în cea politică atât în țara noastră, cât și în alte

state, autorul a reușit să prezinte aspecte noi, cu argumente concludente, care într-o finalitate determină concluzii consecvente cu referire la poziția principiului legitimității puterii de stat în regimul politic liberal și democratic, precum și măsurile ce se impun în scopul edificării statului de drept și democratic.

Din această perspectivă, lucrarea analizată este structurată în șapte compartimente fundamentale, care, în ansamblul lor, confirmă caracteristica amplă a titlului monografiei. Îngăduim a susține că, începând cu primul capitol și terminând cu cel de-al șaptelea, regăsim informație substanțial nouă privind reperul ales pentru această recenzie (a se vedea *supra*). Astfel autorul nu numai că abordează direct problematica legitimității puterii de stat, dar se referă detaliat și la întregul spectru și mediu de manifestare a puterii de stat eficiente și calitative – a unui stat de drept și democratic contemporan.

Structural, monografia este concepută proporțional, fapt ce demonstrează o analiză profundă a tematicii supuse cercetării.

Retrospecția în compartimentele lucrării evidențiază și o consecutivitate logică a subiectelor intermediare, orientate spre o abordare amplă și multiaspectuală a fenomenului legitimității puterii de stat. Primul compartiment include o incursiune în mediul actual de manifestare a puterii de stat, aceasta fiind percepută de statul de drept în forma sa de manifestare contemporană.

În același timp, se efectuează o accentuare normativă și, îndeosebi, doctrinară a tuturor aspectelor fenomenului *putere de stat* – caracteristicile generale, mediul ambiant, formele de manifestare și finalitatea puterii de stat. Interacțiunii principiilor regimului politic liberal și democratic de model contemporan cu

principiul legitimității puterii de stat îi este dedicat un rol aparte și are destinația de a elucida într-o manieră clară, dar totodată, și complex, actualitatea problemei abordate.

Compartimentul secund este dedicat în întregime fenomenului complex și indispensabil societății umane – puterea de stat. Anume aici autorul identifică și dezvoltă elementele constitutive ale puterii de stat, elucidând accepțiunile de manifestare a problemei în cauză, și anume: definire, trăsături generale, însușiri și mediu de manifestare. Urmând logica fenomenului, se efectuează o analiză a trăsăturilor generale ale puterii de stat, evidențiindu-se în mod special constantele puterii: putere de stat, constrângere, suveranitate. Tocmai în urma acestei profunde examinări autorul formulează o însușire, și nu o proprietate a puterii de stat – legitimitatea – manifestare caracteristică unui stat de drept și democratic. Ulterior, este examinat mediul ambiant de manifestare a puterii de stat, acesta fiind sistemul politic al societății. La fel, se cercetează trăsăturile, proprietățile sistemului politic în toată complexitatea sa, elementul de bază fiind cetățeanul cu drept de vot – omul politic. Astfel autorul punctează că interacțiunea dintre cetățeni dă naștere diverselor instituții care sunt antrenate direct în procesul politic și, până la final, în exercitarea puterii de stat. Aceste elemente sunt: partidele politice, Parlamentul, Șeful de Stat, Guvernul, Autoritatea judecătorească, Curtea Constituțională și Statul în calitate sa de instituție a instituțiilor. Iar interrelațiile constituite în baza legitimității dintre instituțiile statului dau naștere, după caz, fie formei de guvernământ, fie regimului politic.

În compartimentul al treilea, pe care îl putem califica „*legitimitatea legitimității*”, se caracterizează o accepție de valoare doctrinară și pragmatică a fenomenului supus cercetării – izvorul legitimității puterii de stat. Se accentuează valoarea și importanța suveranității naționale, sursa legitimității puterii de stat, precum și manifestarea constituțională a acestui fenomen. Ulterior, se efectuează o cercetare a interacțiunii dintre exponentul voinței generale a Națiunii și a formelor de exercitare a suveranității naționale. În final, autorul argumentează științific structura reprezentanței naționale ca reflecție a voinței corpului electoral.

Compartimentul patru este destinat caracteristicii de valoare precum și importanței normative a problemei supuse cercetării – principiul legitimității puterii de stat. Se subliniază importanța sa de manifestare

constituțională, ce i-ar atribui o autoritate și stabilitate în realizarea normativă și practică ulterioară.

Autorul nu se limitează doar la expunerea formelor de guvernământ și a regimurilor politice, ci face o analiză desfășurată după anumite criterii științifice. Aceasta permite o nouă clasificare a formelor de guvernământ în două mari universuri: formele de guvernământ clasice, istorice și cele moderne. Expunând esența regimurilor politice, autorul le califică drept dimensiuni edificatoare ale statului de drept și democratic. Dar analiza fenomenului nu se oprește aici, ci este urmată de o consolidare științifică a rolului și importanței principiilor ce stau la baza regimului politic, dimensiune ce permite clasificarea în regimuri politice liberale și democratice, și regimuri politice autoritare.

Se formulează și se argumentează, pentru prima dată în doctrină, un nou principiu al regimului politic democratic contemporan – principiul legitimității puterii de stat. Concomitent, este caracterizată interacțiunea dintre principiul menționat, perceput drept unul de natură generică, cu celelalte principii specifice regimului politic prin aspect de contiguitate și continuitate. Drept rezultat este formulată și o nouă funcție cu putere constituțională a Curții Constituționale – asigurarea principiului legitimității puterii de stat; ceea ce atrage după sine predicții de natură praxiologică în perspectiva reformei constituționale.

În compartimentul cinci, autorul expune valorificarea praxiologică și interrelația dialectică a ramurilor puterii de stat pe fundalul principiului legitimității puterii de stat. Aplicând anumite metodologii și criterii științifice, mai întâi se relevă rolul Parlamentului ca organ reprezentativ suprem al poporului și unica autoritate legislativă a statului, fiind determinant întru consolidarea statului de drept și democratic.

Se duc polemici referitoare la puterea executivă ca ramură a puterii de stat. Aici sunt abordate și argumentate concepțiile ce țin de însăși identificarea marilor structuri ale executivului, precum și de rolul, locul și funcțiile: Șefului de stat și ale Guvernului.

Autoritatea judecătorească este tratată într-un mod inedit, înglobând atât autoritățile judiciare implicate în realizarea actului de justiție, inclusiv cel constituțional, dar și a Consiliului Superior al Magistraturii de la care emană legitimitatea magistraților.

Compartimentul șase este destinat nemijlocit guvernanților: deputați, Șef de stat, membri ai Guvernului și magistrați. În consecință, se afirmă că doar o elaborare doctrinară și o reglementare constituțională a statutului juridic al guvernanților, cu specificarea exactă a responsabilității și răspunderii lor, se poate asigura

legitimitatea structurilor guvernamentale și a acțiunilor guvernanților.

În compartimentul șapte, autorul, analizând evenimentele din 7 aprilie 2009, punctează limitele constituționale ale legitimității acțiunilor ramurilor puterii în stat, obligativitatea lor de a acționa întru asigurarea edificării și funcționării unui stat de drept și democratic.

Acceptăm ca o „provocare” anexa la monografie, care cuprinde textul Constituției, propus de comisia pentru reforma constituțională, – creată în scopul aprofundării constituționale a statului de drept și democratic.

Autorul, în procesul de elaborare a monografiei recenzate, își formează un suport științifico-praxiologic esențial și substanțial, consultând lucrări atât din domeniul doctrinei juridice, cât și din alte domenii ale științei, cum ar fi politologia. Astfel, se identifică autori autohtoni, precum și din străinătate, cuprinzând reprezentanți ai diferitelor școli de drept. Literatura franceză, engleză, rusă, americană ne vorbește despre extinsul spectru de opinii, ce permite a expune în această lucrare argumente științifice solide. Un important suport bibliografic îl constituie autorii din Republica Moldova și din România.

Făcând totuși abstracție de aspectele elucidate ante, evidențiem un alt aspect al lucrării ce se remarcă, de această dată, prin noutate. Originalitatea ei se exprimă prin pionieratul în abordarea problemei, prin manifestarea eficientă și calitativă în societatea contemporană a doctrinei juridice și îndeosebi a Dreptului Constituțional. Fenomenul legitimității puterii de stat, în etapa actuală de dezvoltare a statului, descoperă noi orizonturi în procesul de cercetare a statului de drept modern. Manifestarea praxiologică a studiului se referă în majoritate la condițiile de realizare și propuneri de optimizare întru asigurarea legitimității puterii de stat în Republica Moldova.

Monografia reprezintă un studiu amplu, o incursiune inedită în doctrina juridică și politică cu referire la puterea de stat ca fenomen complex și indispensabil societății umane contemporane. Conținutul este expus într-un limbaj accesibil, fapt ce dă posibilitate de a sesiza o materie complexă și captivantă, însoțită de argumente, abordări, concluzii și recomandări științifice.

În încheiere, recomandăm acest studiu celor interesați de materia abordată: deputați, Șef de stat, membri ai Guvernului, magistrați și cercetători cu teme tangențiale subiectului vizat, precum și studenților, masteranzilor întru perfecționarea și completarea cunoștințelor în domeniul doctrinei juridice și politice.

**Profesor universitar doctor habilitat
Andrei SMOCHINĂ**